

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β΄

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2015

ΤΕΥΧΟΣ 12

Περιεχόμενα

- 1 Διεθνής Ημέρα Μουσείων 2015
- 10 Συνέδρια, Σεμινάρια & Ημερίδες
- 26 Μουσεία - Εκθέσεις
- 37 Πολιτιστικά & Εκπαιδευτικά Προγράμματα
- 50 Ιστολόγιο Φωτογραφικού Αρχείου ΕΛΙΑ-ΜΙΕΤ
- 51 Κύκλος διαλέξεων για τη συντήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς
- 52 Ξεναγήσεις σε μουσεία και εκθέσεις
- 52 Η βιβλιοθήκη του ICOM
- 53 Φόρος τιμής στον Manus Brinkman
- 54 Νέες εκδόσεις

Διεθνής Ημέρα Μουσείων 2015

Το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM) για τον εορτασμό της Διεθνούς Ημέρας Μουσείων 2015 επέλεξε το θέμα «Μουσεία για μια βιώσιμη κοινωνία», επιθυμώντας να επισημάνει τη δυνατότητα που έχουν τα μουσεία να προτείνουν και να προβάλλουν πρότυπα για μια κοινωνία λιγότερο καταναλωτική, πιο ανοιχτή σε συνεργασίες, με σεβασμό στα οικοσυστήματα: μια κοινωνία με προοπτικές.

Τιμώμενο μουσείο από το Ελληνικό Τμήμα του ICOM για το 2015 ήταν το Βιομηχανικό Μουσείο Φωταερίου στο Γκάζι (Τεχνόπολις Δήμου Αθηναίων), όπου πραγματοποιήθηκαν εκδηλώσεις από 15-24 Μαΐου.

Ο εορτασμός ξεκίνησε στις 15 Μαΐου με ημερίδα, που το θέμα της ήταν «Εκπαιδευτικές δράσεις για τον βιομηχανικό πολιτισμό».

Η κεντρική εκδήλωση του εορτασμού πραγματοποιήθηκε τη Δευτέρα, 18 Μαΐου, και περιελάμβανε ομιλίες, περιήγηση στους χώρους του Μουσείου, προβολές ταινιών και συναυλία σύγχρονης μουσικής. Ομιλητές ήταν η κ. Αλεξάνδρα Μπούνια, αν. καθηγήτρια μουσειολογίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, η κ. Χριστίνα Αγραντώνη, ομ. καθηγήτρια ιστορίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, και ο κ. Κωστής Μπιτζάνης, διευθύνων σύμβουλος της Τεχνόπολης.

Χαιρετισμό απηύθυναν ο κ. Παναγιώτης Δούρος, εκ μέρους του αν. Υπουργού Πολιτισμού κ. Νίκου Ξυδάκη, και η πρόεδρος του Ελληνικού Τμήματος του ICOM κ. Τέτη Χατζηνικολάου.

Από 18-24 Μαΐου, στους χώρους της Τεχνόπολης λειτούργησαν εκθέσεις, οργανώθηκαν ξεναγήσεις και πραγματοποιήθηκε διαγωνισμός δραματοποίησης παραμυθιών για παιδιά 5-12 ετών, με θέμα το παλαιό Εργοστάσιο Φωταερίου.

Στις 22 και 23 Μαΐου πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα του Ελληνικού Τμήματος του ICOM επιστημονική διημερίδα με θέμα «Ψηφιακή αειφορία. Νέες προοπτικές για μουσεία και πολιτιστικούς οργανισμούς» (διοργάνωση: Post Scriptum ΕΠΕ, Innovathens του Δήμου Αθηναίων και Εταιρεία Ελεύθερου Λογισμικού/Λογισμικού Ανοικτού Κώδικα, ΕΛ/ΛΑΚ).

Παράλληλα, σε όλη την Ελλάδα, από 3 Μαΐου-4 Ιουνίου, πραγματοποιήθηκαν από μουσεία και άλλους πολιτιστικούς φορείς εκθέσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα και άλλες εκδηλώσεις που περιλήφθησαν σε ειδικό έντυπο που εξέδωσε το Ελληνικό Τμήμα του ICOM.

Χαιρετισμός

TETH ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ

Το Ελληνικό Τμήμα του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM) σας καλωσορίζει στην κεντρική εκδήλωση του εορτασμού της Διεθνούς Ημέρας Μουσείων 2015, που φέτος το θέμα της είναι «Μουσεία για μια βιώσιμη κοινωνία».

Η 18η Μαΐου καθιερώθηκε ως ημέρα προβολής των μουσείων το 1977 με ένα μήνυμα, του οποίου λέξεις-κλειδιά ήταν η μόρφωση, η αμοιβαία κατανόηση, η ειρήνη και η συνεργασία ανάμεσα στους λαούς. Κύριος στόχος ήταν να αναδειχθεί ο ρόλος των μουσείων στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς συνολικά, στη διατήρηση δηλαδή «της μνήμης των λαών», και η δυνατότητα που έχουν τα μουσεία να συνομιλούν με την κοινωνία και να ανταποκρίνονται στα αιτήματά της. Ούτως ή άλλως, ήδη από τη δεκαετία του 1960, είχε διατυπωθεί και επικρατήσει η άποψη ότι τα μουσεία είναι ο καθρέφτης της κοινωνίας, άποψη την οποία οφείλουν να υπηρετούν. Η καθιέρωση, λοιπόν, μιας παγκόσμιας ημέρας για τα μουσεία ήταν μια πρόσκληση εξωστρέφειας, μια μεγάλη πρόκληση.

Από τότε μέχρι σήμερα πέρασαν τριάντα οχτώ ολόκληρα χρόνια. Πολλά πράγματα άλλαξαν και αλλάζουν με ταχύτατους ρυθμούς. Οι κοινωνίες εξελίσσονται, η οικονομική κρίση σε πολλά σημεία της Γης διαφοροποιεί συνεχώς τα δεδομένα, πληθυσμοί μετακινούνται, η κλιματική αλλαγή επηρεάζει ολόκληρο τον πλανήτη, ενώ οι νέες τεχνολογίες αλλάζουν τους όρους της καθημερινής μας ζωής. Νέοι ορίζοντες ανοίγονται, νέες ανάγκες δημιουργούνται, νέες έννοιες εισάγονται που αφορούν στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη. Είμαστε, λοιπόν, αναγκασμένοι να μιλήσουμε με άλλους όρους.

Η έννοια της αειφορίας, έννοια κυρίαρχη στις μέρες μας, αναφέρεται για πρώτη φορά στα τέλη της δεκαετίας του 1980, και συγκεκριμένα το 1987, στην έκθεση της Παγκόσμιας Επιτροπής του ΟΗΕ για το περιβάλλον και την ανάπτυξη, με τίτλο «Το κοινό μας μέλλον». «Αειφόρος ανάπτυξη, δηλαδή βιώσιμη ανάπτυξη, είναι η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες της παρούσας γενιάς, χωρίς να υπονομεύει τη δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες» (United Nations, 1987, σ. 49). Η ανάπτυξη έχει τέσσερις πυλώνες: την οικονομία, την κοινωνία, το περιβάλλον και τον πολιτισμό.

Ήδη όμως από τις αρχές της ίδιας δεκαετίας, σε διασκέψεις της UNESCO, είχε συζητηθεί και υιοθετηθεί ένας διευρυμένος ορισμός της έννοιας του πολιτισμού και είχε επισημανθεί η δυνατότητά του να λειτουργήσει ως μοχλός ποιοτικής ανάπτυξης.

Σημαντικό σταθμό στον προβληματισμό που αναπτύχθηκε έκτοτε αποτέλεσε η Παγκόσμια Διάσκεψη για το περιβάλλον που πραγματοποιήθηκε το 1992 στο Ρίο ντε Τζανέιρο, η οποία είχε καταλυτική επίδραση στη συνειδητοποίηση της ανάγκης ενσωμάτωσης της αρχής της αειφορίας στις δημόσιες πολιτικές.

Παράλληλα, ο προβληματισμός που αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της UNESCO σε άλλα θέματα αιχμής, όπως είναι, για παράδειγμα, ο σεβασμός των πολιτιστικών ταυτοτήτων και της πολιτιστικής πολυμορφίας, καθώς και οι σχετικές διεθνείς συμβάσεις που υιοθετήθηκαν, επηρέασαν, μεταξύ άλλων, και την οπτική των μουσείων.

Έτσι, από το 1992 το ICOM αποφάσισε να ορίζει ένα θέμα το οποίο θα διαπραγματεύονται με τον δικό τους τρόπο μουσεία και άλλοι πολιτιστικοί οργανισμοί σε όλο τον κόσμο οργανώνοντας ποικίλες εκδηλώσεις.

Είναι χαρακτηριστικό ότι το πρώτο θέμα που ορίστηκε τη χρονιά εκείνη ήταν «Μουσεία και περιβάλλον», ενώ από το 2001 και μετά η θεματολογία επικεντρώνεται στον κοινωνικό και αναπτυξιακό ρόλο των μουσείων, όπως «Ο κοινωνικός ρόλος των μουσείων» (2001), «Τα μουσεία ως παράγοντες κοινωνικών αλλαγών και εξέλιξης» (2008), «Μουσεία και τουρισμός» (2009), για να αναφέρουμε μόνο μερικά από τα θέματα των περασμένων ετών.

Στο πλαίσιο αυτό, και με το σκεπτικό της ενδυνάμωσης του διαλόγου των μουσείων με την κοινωνία, το ICOM επέλεξε το θέμα του φετινού εορτασμού. Πράγματι, μια κοινωνία με όραμα τη βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί ίσως τη μεγαλύτερη πρόκληση της εποχής μας. Σε αυτή την κοινωνική μετεξέλιξη τα μουσεία πρέπει και μπορούν να διαδραματίσουν έναν καθοριστικό ρόλο. Έχουν τη δυνατότητα να προτείνουν και να προβάλλουν πρότυπα για μια κοινωνία λιγότερο καταναλωτική, πιο ανοιχτή σε συνεργασίες, με σεβασμό στα οικοσυστήματα: μια κοινωνία με προοπτικές.

Επανερχόμενοι, λοιπόν, στις αρχικές λέξεις-κλειδιά του μηνύματος της Διεθνούς Ημέρας Μουσείων, τριάντα οχτώ χρόνια μετά, σε έναν κόσμο που αλλάζει με ταχύτατους ρυθμούς, είμαστε υποχρεωμένοι να προσθέσουμε στο μουσειακό λεξιλόγιο και άλλους όρους, όπως συμμετοχή, ενεργοί πολίτες, διαπολιτισμικός διάλογος, κοινωνική συνοχή, καινοτομία, συνεργασίες, συμπράξεις, αειφορία, βιώσιμη ανάπτυξη.

Το Ελληνικό Τμήμα του ICOM καθιέρωσε στη χώρα μας τον εορτασμό της Διεθνούς Ημέρας Μουσείων το 1984, έναν χρόνο μετά την ίδρυσή του. Καινοτομώντας, σε σχέση με άλλες χώρες, αποφάσισε να τιμά κάθε χρόνο ένα μουσείο που έχει σχέση με το θέμα της κάθε χρονιάς, ώστε αυτό να αποτελεί το επίκεντρο των εκδηλώσεων.

Το τιμώμενο φέτος Βιομηχανικό Μουσείο Φωταερίου, στην Τεχνόπολη του Δήμου Αθηναίων, είναι ένα νέο μουσείο:

- Οργανωμένο σύμφωνα με τις σύγχρονες μουσειολογικές προδιαγραφές, που στεγάζεται σε ένα μνημείο της βιομηχανικής κληρονομιάς, τοπόσημο της πόλης, συνδεδεμένο με την ιστορία της Αθήνας και τις μνήμες των κατοίκων της περιοχής.
- Το κτήριό του είναι ένα μνημείο που έχει αποδοθεί σε νέα χρήση με αξιόλογες προοπτικές βιωσιμότητας.
- Ένα μουσείο, που στα δύο χρόνια λειτουργίας του κατόρθωσε να ανοιχθεί στην κοινωνία και να συνδεθεί με την εκπαιδευτική κοινότητα.

Η Τεχνόπολη, σημείο αναφοράς για την Αθήνα, με τις δράσεις πολιτισμού και καινοτομίας συνδέει το παρελθόν με το παρόν, ανοίγοντας ένα παράθυρο στο μέλλον. Γι' αυτό βρισκόμαστε σήμερα εδώ.

Μουσεία για μια βιώσιμη κοινωνία, μια κοινωνία με προοπτικές

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΜΠΟΥΝΙΑ

Ο κοινωνικός ρόλος των μουσείων βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της παγκόσμιας μουσειακής κοινότητας τα τελευταία είκοσι περίπου χρόνια. Ο ρόλος αυτός αναφέρεται στη δυνατότητα των μουσείων να συμβάλλουν στη δημιουργία της γνώσης, να επηρεάζουν στάσεις, αντιλήψεις και συμπεριφορές, να δημιουργούν και να ενισχύουν δεσμούς μεταξύ των ανθρώπων, να ενεργοποιούν μηχανισμούς κοινωνικής δράσης και κοινωνικής αλλαγής (Silverman 2010:13). Το θέμα του φετινού εορτασμού της Διεθνούς Ημέρας Μουσείων αναγνωρίζει αυτές τις δυνατότητες και τοποθετεί τα μουσεία στο κέντρο σημαντικών παγκόσμιων αλλαγών. Μια κοινωνία με προοπτικές, μια βιώσιμη κοινωνία είναι μια κοινωνία που λειτουργεί προστατεύοντας και διαφυλάσσοντας για τις επόμενες γενιές τους φυσικούς πόρους, ενώ παράλληλα υιοθετεί ένα νέο κοινωνικό και οικονομικό μοντέλο που δίνει έμφαση στη συνεργατικότητα, στις ηθικές αξίες και στον άνθρωπο. Και τα μουσεία, με την ευρεία κοινωνική τους απήχηση, είναι σε θέση να προτείνουν και να προβάλλουν αυτές τις αξίες και μέσα από το δικό τους παράδειγμα. Θα ήθελα όμως, καταρχήν, να σχολιάσω λίγο παραπάνω την έννοια της βιωσιμότητας

και της κοινωνικής προοπτικής και, στη συνέχεια, να επανέλθω στον ρόλο των μουσείων σε αυτή.

Ενώ η αποτελεσματική και αποδοτική χρήση των πόρων (οικονομικών και περιβαλλοντικών) παραμένει βασικό ζητούμενο της δημόσιας χρηματοδότησης, τα τελευταία χρόνια έχουμε δει μια μετακίνηση από την κυριαρχία του οικονομικού παραδείγματος. Οι λόγοι είναι δύο: αφενός η ευρεία διεθνής κριτική των μοντέλων που εκτιμούν την κοινωνική υγεία με βάση οικονομικά στοιχεία και μόνον (όπως το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν) ως αβάσιμα και ανεπαρκή, αφετέρου η μετακίνηση του κέντρου βάρους σε ευρύτερα κοινωνικά αποτελέσματα και θέματα ποιότητας ζωής. Επιπλέον, οι κυβερνήσεις πιέζονται ολοένα και περισσότερο να ασχοληθούν με τα αποτελέσματα των ραγδαίων κοινωνικών αλλαγών. Η ανάπτυξη της οικονομίας της γνώσης, η παγκοσμιοποίηση και ό,τι αυτή συνεπάγεται σε επίπεδο πολυπολιτισμικότητας και ανοχής στη διαφορετικότητα, η αυξανόμενη ανισότητα, η μειούμενη κοινωνική εμπιστοσύνη και η αυξανόμενη βία έχουν επηρεάσει αρνητικά τις παραδοσιακές αντιλήψεις της κοινωνικής συνοχής, της συνεκτικότητας των κοινωνικών ομάδων, της αίσθησης του πολίτη (Beauvais & Jensen 2002). Έχει γίνει, επομένως, κατανοητό ότι η αειφόρος ανάπτυξη και η προοπτική, η βιωσιμότητα μιας κοινωνίας, δεν μπορεί να συνδέεται με οικονομικούς ή/και περιβαλλοντικούς όρους μόνον αλλά και με όρους κοινωνικούς, αμοιβαίας εμπιστοσύνης, συνεργασίας και κοινωνικής ευδαιμονίας. Θεμελιώδες στοιχείο αυτής της αντίληψης είναι η ανάπτυξη θετικού κοινωνικού κεφαλαίου – έννοια στην οποία θα επανέλθουμε σε λίγο.

Έχουν δοθεί πολλοί ορισμοί για το τι συνιστά βιώσιμη κοινωνία ή αλλιώς μια κοινωνία με προοπτικές: «Βιώσιμες κοινωνίες είναι αυτές που έχουν καλές προοπτικές μακροήμερευσης. Χαρακτηρίζονται από την έμφαση που αποδίδουν στην προστασία του περιβάλλοντος, στην ανάπτυξη ισχυρών ειρηνικών δεσμών μεταξύ των ανθρώπων και των λαών, καθώς και στην ισότιμη κατανομή των οικονομικών πόρων», αναφέρει η αμερικανική ένωση για την πράσινη ανάπτυξη (Green America) το 1995. «Η ανάπτυξη μιας κοινωνίας με προοπτικές συνεπάγεται τη δυνατότητα να γίνονται επιλογές ανάπτυξης που σέβονται τις σχέσεις μεταξύ οικονομίας, οικολογίας και ισότητας», αναφέρει ένας άλλος μη κερδοσκοπικός οργανισμός με την επωνυμία Mountain Association for Community Economic Development (MACED). Η οικονομική δραστηριότητα θα πρέπει να υπηρετεί το δημόσιο όφελος, να είναι ανανεώσιμη και να επενδύει σε τοπικούς πλουτοπαραγωγικούς πόρους και στην αυτονομία. Οι άνθρωποι ως κομμάτι της φύσης αντιλαμβάνονται –ή θα πρέπει να αντιλαμβάνονται– το πεπερασμένο αυτής. Κατά συνέπεια, οι κοινωνίες είναι υπεύθυνες για την προστασία και την ενίσχυση των

φυσικών πόρων. Ως ισότητα ορίζεται η δυνατότητα για πλήρη συμμετοχή σε όλες τις δραστηριότητες, τα οφέλη και τους μηχανισμούς απόφασης μιας κοινωνίας. Με άλλα λόγια, μια κοινωνία με προοπτικές, μια βιώσιμη κοινωνία δεν ενδιαφέρεται μόνον για την οικονομική ανάπτυξη ή/και περιβαλλοντικές πρακτικές. Αντιθέτως, συνδέει και τα δύο με την έννοια της κοινότητας, την ενίσχυση του κοινωνικού κεφαλαίου, παράλληλα με το οικονομικό και το περιβαλλοντικό.

Ο όρος «κοινωνικό κεφάλαιο» προέρχεται από τον χώρο της κοινωνιολογίας, της εκπαίδευσης και της οικονομίας. Αναφέρεται «[σ]τον ανθρώπινο πλούτο της κοινότητας, το σύνολο των ικανοτήτων, της γνώσης και της συμμετοχής της». Εργαλεία για τη δημιουργία κοινωνικού κεφαλαίου είναι η κοινωνική δράση, η δημιουργία κοινωνικών δικτύων τα οποία με τη σειρά τους εμπλουτίζουν τα άτομα και τις κοινωνικές ομάδες στις οποίες αυτά εντάσσονται (Putnam 2000). Η αφητηρία του όρου «κεφάλαιο», με την έννοια της αξίας, θα πρέπει φυσικά να αναζητηθεί στην οικονομική θεωρία. Παρ' όλα αυτά όμως έχει χρησιμοποιηθεί εκτενώς από κοινωνιολόγους και άλλους κοινωνικούς επιστήμονες για να περιγράψει τις ανθρώπινες σχέσεις. Ο P. Bourdieu, για παράδειγμα, αναφέρεται εκτενώς στο «πολιτιστικό κεφάλαιο», ενώ ο James Coleman στο «ανθρώπινο κεφάλαιο». Για τον Bourdieu, πιο συγκεκριμένα, το «πολιτιστικό κεφάλαιο» αποκτά υπόσταση μέσω της γνώσης, αντικειμενοποιείται μέσω της αναπαράστασης και μεταβιβάζεται μέσω εκπαιδευτικών κυρίως ιδρυμάτων, μεταξύ των οποίων και το μουσείο. Στη συνέχεια της σκέψης αυτής, ο Bourdieu ορίζει το «κοινωνικό κεφάλαιο» ως «την ένταξη σε μια ομάδα που παρέχει σε καθένα από τα μέλη της τη δυνατότητα να εκμεταλλευτούν ένα συλλογικό κεφάλαιο» (1977).

Αυτή την κατά κάποιο τρόπο «ουδέτερη» αντιμετώπιση της έννοιας επέκτεινε ο Αμερικανός Robert Putnam, ο οποίος όρισε το κοινωνικό κεφάλαιο ως παραγωγή δέσμευσης του πολίτη απέναντι στο κοινωνικό σύνολο και κατ' επέκταση στους δημοκρατικούς θεσμούς. Πηγαίνοντας μάλιστα ένα βήμα παραπέρα, ο Putnam (2000) συνέδεσε το κοινωνικό κεφάλαιο με τη δημοκρατία και τη συμμετοχή των πολιτών στα κοινά (βλ. και Μπούνια υπό έκδοση).

Περνώντας τώρα από την κοινωνιολογία στον χώρο των τεχνών και των μουσείων, η έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου αξιοποιήθηκε στη Βρετανία, στις ΗΠΑ και στην Αυστραλία ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 για την υποστήριξη της πολιτιστικής τους πολιτικής. Θεωρήθηκε δεδομένο ότι το μουσείο και οι λοιποί χώροι πολιτισμού μπορούν να γίνουν χώροι καλλιέργειας του κοινωνικού κεφαλαίου, ενδυναμώνοντας έτσι τις ανθρώπινες σχέσεις και βοηθώντας τις κατά τόπους κοινότητες να κατα-

νοήσουν και κατ' επέκταση να τιμήσουν και να προστατεύσουν την πολιτιστική τους κληρονομιά, προσφέροντας παράλληλα ένα «ασφαλές» πλαίσιο για να επιλυθούν ή έστω να τεθούν δύσκολα κοινωνικά ζητήματα. Το 2001 η UNESCO (σε συνεργασία με το Καναδικό Ινστιτούτο Πολιτιστικής Κληρονομιάς) αναφέρθηκε εκτενώς στη σύνδεση μεταξύ κοινωνικού κεφαλαίου και πολιτισμού: «Ο ίδιος ο πολιτισμός είναι μια μορφή κοινωνικού κεφαλαίου. Όταν μια κοινότητα συναντιέται για να μοιραστεί την πολιτιστική ζωή, μέσω εορτασμών, τελετών και [...] διαλόγου, διευρύνει τις σχέσεις, τις συνεργασίες και τα δίκτυα επικοινωνίας – με άλλα λόγια δημιουργεί κοινωνικό κεφάλαιο. Αντιθέτως, αν παραμεληθεί η κληρονομιά μιας κοινότητας, ο πολιτισμός και οι αξίες της (με όλες τις αντιθέσεις, αντιφάσεις και ανισότητες), το κοινωνικό κεφάλαιο καταστρέφεται, καθώς είναι ακριβώς σε αυτές τις κοινές ρίζες που οι άνθρωποι βρίσκουν την έμπνευση να δράσουν μαζί για κοινούς σκοπούς» (Gould 2001: 71).

Το κοινωνικό κεφάλαιο, επομένως, συνδέεται με δραστήριες και δυναμικές κοινότητες, καθώς και με μια ισχυρή κοινωνία των πολιτών αλλά και με την ατομική και συλλογική πρόοδο και ευημερία (Tsilidou 2014).

Οι παραπάνω στόχοι είναι φυσικά στενά συνδεδεμένοι με τον κοινωνικό ρόλο των μουσείων και την κοινωνική τους αξία. Τα μουσεία οφείλουν να λειτουργούν ως σύνδεσμοι μεταξύ των μελών μιας κοινωνίας, συμπεριλαμβάνοντας μειονότητες και περιθωριοποιημένες ομάδες πολιτών. Οφείλουν να αγκαλιάζουν τη διαφορετικότητα και να προσφέρουν πεδίο ανάπτυξης ενός ουσιαστικού διαλόγου. Παράλληλα, μέσα από τα προγράμματά τους έχουν τη δυνατότητα να ενθαρρύνουν την απόκτηση νέων ικανοτήτων από τους εργαζόμενους και τους επισκέπτες. Είναι χώροι ενεργής μάθησης, που διευρύνει τους ορίζοντες, ενθαρρύνει την κριτική σκέψη και τη δημιουργία ερωτημάτων.

Το 2011 η Ολλανδική Ένωση Μουσείων ανέθεσε μια έρευνα για την κοινωνική αξία των μουσείων, η οποία κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η κοινωνική αξία μπορεί να κατηγοριοποιηθεί σε πέντε κατηγορίες: (α) την αξία της συλλογής, που συνδέεται με τη βασική δραστηριότητα των μουσείων, τη συλλογή, διατήρηση και έκθεση σημαντικών τεκμηρίων της υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, (β) τη συνεκτική αξία, που αναφέρεται στο μουσείο ως σύνδεσμο μεταξύ συλλογών και κοινού αλλά και μεταξύ παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντος, (γ) την εκπαιδευτική αξία, καθώς τα μουσεία αποτελούν κατεξοχήν περιβάλλοντα μάθησης, (δ) την αισθητική αξία, που αναφέρεται στην απόλαυση που βιώνουν οι επισκέπτες από την εμπειρία της επίσκεψης και την επαφή τους με τα έργα τέχνης, και τέλος (ε) την οικονομική αξία που περιλαμβάνει τα οφέλη από τη συμμετοχή των μουσείων στον τουρισμό αλλά και στη δημιουργία θέσεων εργασίας.

Ο ευρωπαϊκός οργανισμός NEMO (Network of European Museum Organizations), στις αρχές Μαΐου του 2015, δημοσίευσε και αυτός με τη σειρά του τη δική του λίστα αξιών που φέρουν τα μουσεία: και σε αυτήν, όπως και στην προηγούμενη, η κοινωνική αξία, η αξία της συλλογής, η εκπαιδευτική και η οικονομική αξία συνυπάρχουν για να προσφέρουν στο κοινωνικό σύνολο δυνατότητες και προοπτικές, να συμβάλλουν στην κατανόηση, στην υποστήριξη και στην ανάπτυξη στοχασμού για τα πολλά και σύνθετα ζητήματα της κοινωνίας μας, όπως η παγκοσμιοποίηση, ο ατομικισμός, οι δημογραφικές αλλαγές, η πόλωση, για να αναφέρω μόνον μερικά.

Συνοψίζοντας, λοιπόν, μια κοινωνία με προοπτικές οφείλει να εμπλέξει στον προβληματισμό της όλα τα μέλη της. Και ο προβληματισμός αυτός περιλαμβάνει την ανάγκη να συνεκτιμήσουμε την αίσθηση του παρελθόντος (σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο), τον ρεαλισμό του παρόντος (σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο) και τις προοπτικές του μέλλοντος. Υπό αυτή την έννοια, τα μουσεία παίζουν έναν εξαιρετικά σημαντικό ρόλο: έχουν συλλογές που αποτελούν αφετηρίες για πρόσβαση στις εμπειρίες και τη σοφία του παρελθόντος, αντικείμενα που μπορούν να μας βοηθήσουν να εστιάσουμε σε σύγχρονα ζητήματα, και χώρους που μπορούν να φέρουν τους ανθρώπους κοντά ώστε να ονειρευτούν και να εργαστούν για ένα καλύτερο μέλλον.

Η πρόκληση αυτή δεν απαιτεί μόνον αλλαγές στη φιλοσοφική προσέγγιση και το όραμα των μουσείων αλλά και νέες ικανότητες εντός τους: η «ικανότητα δημιουργίας οράματος και προσφοράς έμπνευσης», η «αναγνώριση της διαφορετικότητας», η «διαχείριση της αλλαγής», ο «ψηφιακός εγγραμματοπισμός» είναι μόνον μερικά από τα ζητήματα που θα πρέπει να αντιμετωπιστούν εκ νέου. Παράλληλα, η γνώση της δυναμικής της συμβολικής εμπειρίας, η οικοδόμηση ταυτοτήτων, η εκτίμηση και κατανόηση των αναγκών της κοινότητας, η ανάπτυξη δυναμικών και ενεργών διαύλων επικοινωνίας με τον κόσμο, η δημιουργία ενός περιβάλλοντος ανταλλαγής ιδεών και καινοτόμου σκέψης αποτελούν σημεία αναφοράς για τα μουσεία και την κοινωνική προοπτική. Πρόκειται για μια μεγάλη πρόκληση, της οποίας όμως το αποτέλεσμα θα σημάνει ουσιαστικές αλλαγές και για τα μουσεία και για την κοινωνία.

Ο φετινός εορτασμός της Διεθνούς Ημέρας Μουσείων είναι, θεωρώ, εξαιρετικά επίκαιρος και για τη χώρα μας, καθώς η αναζήτηση μιας κοινωνίας με προοπτικές βρίσκεται στο επίκεντρο του δημόσιου λόγου και αποτελεί αντικείμενο δράσεων, πολιτικών, οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών. Θεωρώ ότι ο ρόλος των μουσείων σε αυτή την αναζήτηση είναι σημαντικός, καθώς μπορούν να αποτελέσουν πεδία δημιουργίας και εμπέδωσης

αντιλήψεων, να συμβάλουν ουσιαστικά στον δημόσιο λόγο και να γίνουν φορείς ανάπτυξης, οικονομικής μέσω της συμμετοχής τους στον τουρισμό, αλλά και κοινωνικής μέσω της οικοδόμησης «κοινωνικού κεφαλαίου». Χρειάζονται ενίσχυση και ενθάρρυνση, μια πολιτιστική πολιτική που θα τους δώσει τη δυνατότητα να ξεδιπλώσουν τον κοινωνικό τους ρόλο σε όλη του την έκταση, την ένταση και την ουσία, φυσικά παλεύοντας και αυτά για μια βιώσιμη κοινωνία, μια κοινωνία με προοπτικές.

Βιβλιογραφία

Beauvais, C. & Jenson, J. (2002). «Social cohesion: Updating the state of the research», Canadian Policy Research Networks Discussion Paper F/22, Ottawa. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά: http://www.cprn.org/documents/12949_en.pdf (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 19/5/2015).

Bourdieu, P. (1977). Outline of a theory of practice, transl. by R. Nice, Cambridge: Cambridge University Press.

Gould, H. (2001). «Culture and social capital». In Matarasso, F. (ed.), Recognising culture: A series of briefing papers on culture and development. Published by UNESCO, The Department of Canadian Heritage & Comedia, σ. 69-75. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά: <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001592/159227e.pdf> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 28/7/2015).

Gould, P.G. (2009). «The role of communities in sustainable heritage preservation», *Anthropology* 511, σ. 1-35.

NEMO (2015). 4 Values for Museums. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά: http://www.ne-mo.org/fileadmin/Dateien/public/NEMO_documents/NEMO_four_values_2015.pdf (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 19/5/2015).

Netherlands Museums Association (2011). The social significance of Museums. Διαθέσιμο ηλεκτρονικά: <http://www.museumvereniging.nl/Portals/0/NMV%20More%20than%20worth%20it.pdf> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 28/7/2015).

Putnam, R. (2000). Bowling alone: The collapse and revival of American community, Simon and Schuster, New York.

Scott, C. (2007). «Advocating the value of museums». Ομιλία στο συνέδριο του INTERCOM/ICOM, Βιέννη, 20 Αυγούστου. Διαθέσιμη ηλεκτρονικά: <http://www.intercom.museum/documents/CarolScott.pdf> (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 19/5/2015).

Silverman, L. (2010). The social work of museums, Λονδίνο: Routledge.

Tsilidou, S. (2014). «Living together in a sustainable Europe. Museums working for social cohesion». Ομιλία στο 22nd NEMO Annual Conference, 6-8 Νοεμβρίου. Διαθέσιμη ηλεκτρονικά: http://www.ne-mo.org/fileadmin/Dateien/public/Annual_Meeting/Bologna_2014/Presentations/NEMO_Conference_Sofia_Intro_Political_Dimension.pdf (ημερομηνία τελευταίας επίσκεψης 19/5/2015).

Μπούνια, Α. (υπό έκδοση). «Συνεργασίες δημόσιου και ιδιωτικού τομέα για τη χρηματοδότηση του πολιτισμού: Μια εισαγωγική προσέγγιση», στο Αντωνιάδου, Σ., Πούλιος, Ι., Μαυραγάνη, Ε. (επιμ.), 2015, Πολιτισμός και προοπτική: Η σημασία της στρατηγικής σε τρεις τομείς του πολιτισμού, Ίδρυμα Λεβέντη και Εκδόσεις Καστανιώτη.

Σκέψεις για μια βιώσιμη βιομηχανική κληρονομιά

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΑΓΡΙΑΝΤΩΝΗ

Από τον καιρό που γεννήθηκε η βιομηχανική αρχαιολογία στην Αγγλία της δεκαετίας του 1950, έχει κυλήσει πολύ νερό στο αυλάκι. Το πεδίο, αρχικά ερασιτεχνική απασχόληση εραστών των παλαιών μηχανών, διευρύνθηκε, διεθνοποιήθηκε και απέκτησε επιστημονικό, ή μάλλον διεπιστημονικό καθεστώς. Σημαντικότερο είναι ότι το αντικείμενό του, η βιομηχανική κληρονομιά, δηλαδή τα κατάλοιπα του βιομηχανικού πολιτισμού, πολλαπλασιάστηκε θεαματικά, καθώς τα ερειπωμένα εργοστάσια ή και ολόκληρες, άλλοτε ανθούσες και πλέον εγκαταλειμμένες βιομηχανικές περιοχές, αποτελούσαν μια πραγματικότητα σε όλο και περισσότερες χώρες του κόσμου.

Ίσως δεν είχε γίνει εξαρχής αντιληπτή η σημασία των βιομηχανικών ερειπιώνων. Δεν επρόκειτο απλώς για τη γεωγραφική μετατόπιση των επιχειρήσεων (delocalization) για λόγους οικονομικούς, κόστους εργασίας ή άλλους, ούτε μόνο για την αχρήστευση τρόπων παραγωγής λόγω τεχνολογικών καινοτομιών ή λόγω αλλαγών στις καταναλωτικές συνήθειες, όπως νομιζόταν συνήθως. Όλα αυτά ισχύουν, βεβαίως, ως επιμέρους κίνητρα στη μικροκλίμακα, αλλά σήμερα έχει γίνει πλέον αντιληπτό ότι επρόκειτο για κάτι πολύ ευρύτερο. Όλα αυτά μαζί συνθέτουν τις ωδίνες τοκετού μιας νέας οικονομίας, μιας νέας κοινωνίας – αυτής που δεν έχει βρει ακριβώς το δικό της όνομα, αλλά τουλάχιστον προσδιορίζεται με αναφορά στην ιστορική εποχή που προηγήθηκε και που τώρα τελειώνει: είναι η μετα-νεωτερική εποχή, η μετα-βιομηχανική κοινωνία.

Τα εγκαταλειμμένα εργοστάσια είναι λοιπόν οι μάρτυρες μιας εποχής που έφυγε: ήταν η εποχή της μοντέρνας οικονομίας, από τον 18ο αιώνα έως περίπου τη δεκαετία του 1970, με τη μαζική παραγωγή και τη μαζική απασχόληση, την αξιοποίηση της εργατικής δύναμης, την εκμηχάνιση, τον φορδισμό και τον ταιλορισμό, την ιεραρχική οργάνωση των χώρων εργασίας, κ.ο.κ. Όλα τα κατάλοιπα αυτής της εποχής, υλικά και άυλα, εργοστάσια και μηχανές, εργασιακές συνθήκες, εργατικές κατοικίες και τρόποι ζωής, προϊόντα και αρχεία και προφορικές μαρτυρίες, αλλά και ολόκληρα τοπία, τα μεταλλευτικά τοπία, τα τοπία των βιομηχανικών πόλεων, αποτελούν στοιχεία της βιομηχανικής κληρονομιάς. Αυτή η εποχή δίνει τη θέση της στη μετα-φορδική εποχή της πληροφορικής, με τη στοχευμένη, προσαρμοσμένη παραγωγή, την αξιοποίηση της γνώσης, τις εναλλακτικές μορφές οργάνωσης της εργασίας, τη «λιτή διοίκηση» (lean management).

Οι αλλαγές αυτές, καθώς και η συνειδητοποίηση της εμβέλειας και του νοήματός τους έχουν προκαλέσει ανάλογες μετατοπίσεις στο πεδίο της βιομηχανικής αρχαιολογίας. Στο πανεπιστημιακό περιβάλλον, όπως και στις επαγγελματικές ειδικεύσεις και τις πρακτικές, δεν γίνεται πλέον τόσο λόγος για βιομηχανική αρχαιολογία – η οποία εξακολουθεί να προσδιορίζει ένα περισσότερο ερευνητικό και θεωρητικό πεδίο – όσο για βιομηχανική κληρονομιά και σπουδές βιομηχανικής κληρονομιάς (industrial heritage studies). Ο λόγος είναι ότι, στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος, δεν βρίσκονται πλέον μόνον η έρευνα, η καταγραφή, η διάσωση και η ερμηνεία της βιομηχανικής κληρονομιάς αλλά κυρίως η επανάχρηση των εγκαταστάσεων με μια δυναμική οπτική. Η πρόκληση σήμερα είναι, οι εγκαταλειμμένες βιομηχανικές περιοχές των πόλεων να αποκτήσουν νέα ταυτότητα που να κοιτά προς το μέλλον, μια νέα οικονομική και παραγωγική αποστολή που να βασίζεται στην τεχνολογική καινοτομία (και δανείζομαι λόγια από το στρατηγικό πλάνο του 1999 για την επαναξιοποίηση της εγκαταλειμμένης βιομηχανικής περιοχής στο βόρειο Μιλάνο).

Υπάρχουν ισχυρά επιχειρήματα για να υποστηρίξουν τη θέση αυτή, τη θέση της «ανάπτυξης με αποκατάσταση» (restorative development), σε αντίθεση με τις παλαιότερες πρακτικές των αστικών αναπλάσεων, που συχνά σήμαιναν μαζικές καταστροφές και δημιουργία περιοχών με εντελώς διαφορετικό χαρακτήρα, ζωνών κατοικίας για παράδειγμα, ή μνημειοποίηση και μουσειακή αξιοποίηση της βιομηχανικής κληρονομιάς. Συνοπτικά, το βασικό σκεπτικό είναι ότι, στην εποχή όπου οι σταθερές αναφορές στις ζωές των ανθρώπων μοιάζει να λιγοστεύουν, όπου η κινητικότητα και η άγνοια για το μέλλον τείνουν να γίνουν ο κανόνας, η εγγραφή νέων χρήσεων στον ιστορικό ιστό της πόλης, διασώζοντας την ιστορική μνήμη, ενισχύει την κοινωνική συνο-

χή, γειώνει, κατά κάποιο τρόπο, στον ιστορικό χρόνο το ασταθές παρόν και λειτουργεί ως ανακουφιστικό αντίβαρο στην αίσθηση του εφήμερου.

Ειδικά το περιβάλλον της βιομηχανικής κληρονομιάς, οι παλαιές βιομηχανικές ζώνες, θεωρείται ότι μπορεί να διακινούν κάτι από το εργασιακό φορτίο και την τεχνική κουλτούρα του παρελθόντος, και έτσι να προσφέρουν έμπνευση και δημιουργικές ωθήσεις σε ανάλογες ζητήσεις του παρόντος. Συγχρόνως, οι χώροι αυτοί μπορούν, χωρίς βαριές επενδύσεις σε νέες, δεσμευτικές κατασκευές, να στεγάσουν σχετικά εύκολα μερικές από τις δραστηριότητες της σύγχρονης οικονομίας – της οικονομίας της γνώσης και της δικτυακής οργάνωσης: μια νέου τύπου, ρευστή επιχειρηματικότητα που περιλαμβάνει νέες υπηρεσίες, τις λεγόμενες «δημιουργικές βιομηχανίες» (creative industries), τους ανεξάρτητους εργαζόμενους σε ποικίλα παραγωγικά δίκτυα, ανθρώπους που θέλουν να δοκιμάσουν τις δυνάμεις τους και θέλουν να μοιράζονται χώρους και υποδομές με άλλους.

Από τις βιομηχανικές ζώνες (districts) του Alfred Marshall ως την ιδέα των πόλων (clusters) που ανέδειξαν οι νεότερες συμπαγείς συγκεντρώσεις επιχειρήσεων, η παράμετρος του χώρου και του άμεσου περιβάλλοντος θεωρήθηκε πάντοτε αποφασιστική για τη δυναμική που μπορεί να αναπτυχθεί χάρη στη συνάφεια και την εξοικονόμηση του κόστους συναλλαγών. Στο πλαίσιο του πιο πρόσφατου προβληματισμού σχετικά με τη λεγόμενη «σχεσιακή οικονομία» (relational economy), η εγγύτητα και η συνύπαρξη θεωρείται ότι ευνοούν τη μετάδοση της γνώσης, που είναι το πιο πολύτιμο στοιχείο της νέας οικονομίας, ένα αγαθό που δεν κωδικοποιείται για να μεταδοθεί ηλεκτρονικά, ούτε πακετάρεται για να πωληθεί στην αγορά, αλλά μεταδίδεται «εξ επαφής» και διαχέεται σε ευνοϊκό περιβάλλον.

Δύο πρόσφατα ευρωπαϊκά ερευνητικά προγράμματα που αφορούν τη βιομηχανική κληρονομιά αποτυπώνουν, νομίζω, τις τάσεις αυτές που προσπάθησα να περιγράψω. Στο πρώτο, το Shift-X με τίτλο «Employing cultural heritage as a promoter in the economic and social transition of old-industrial regions» («Χρησιμοποιώντας την πολιτιστική κληρονομιά για την προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής μετεξέλιξης παλαιών βιομηχανικών περιοχών», 2012-2014), συμμετείχαν έξι περιφέρειες και πόλεις της Κεντρικής Ευρώπης (από Γερμανία, Βέλγιο, Πολωνία, Τσεχία και Αυστρία), με ισχυρή άλλοτε βιομηχανική ανάπτυξη. Αντικείμενο του προγράμματος ήταν να εξεταστούν από κοινού οι δυνατότητες αναβίωσης αυτών των εγκαταλειμμένων πλέον βιομηχανικών περιοχών με παραγωγικές και άλλες χρήσεις. Στο δεύτερο, με τίτλο «Second chance: From industrial use to creative impulse» («Δεύτερη ευκαιρία: Από τη βιομηχανική χρήση στη δημιουργική ωθήση», 2011-2013), πέντε πόλεις (Nu-

ρεμβέργη, Λειψία, Λιουμπλιάνα, Βενετία και Κρακοβία) συνεργάστηκαν με αντικείμενο την επανάχρηση ενός μεγάλου βιομηχανικού χώρου από την καθεμιά για να στεγάσουν πολιτιστικές δραστηριότητες και «δημιουργικές βιομηχανίες» (ανάμεσά τους είναι και το περίφημο Arsenale της Βενετίας).

Νομίζω πως η Τεχνόπολη, που στεγάζεται στο βαρύ πυροβολικό της αθηναϊκής βιομηχανικής κληρονομιάς, το παλαιό εργοστάσιο φωταερίου, κινείται προς αυτή την κατεύθυνση που προσπάθησα να περιγράψω: αξιοποιεί δηλαδή τους χώρους συνδυάζοντας τη διάσωση, ανάδειξη και ερμηνεία του ιστορικού χαρακτήρα τους –και αυτό είναι το τιμώμενο σήμερα Βιομηχανικό Μουσείο Φωταερίου– με δραστηριότητες καλλιτεχνικές και εμπορικές αλλά και με έναν πόλο καινοτομίας, το InnoAthens, μια δράση δηλαδή αποφασιστικά στραμμένη στο μέλλον.

Η αναφορά στην Τεχνόπολη με φέρνει στις τύχες της βιομηχανικής κληρονομιάς στην Ελλάδα. Και σε αυτό το πεδίο έχουν αλλάξει πολύ τα πράγματα, σε σχέση με το ερημικό τοπίο που υπήρχε πριν από 30 χρόνια – χωρίς αυτό να σημαίνει ότι έχουν δραστικά υποχωρήσει, στο σύνολο της ελληνικής κοινωνίας, μια καταρχήν αρνητική προδιάθεση απέναντι στον βιομηχανικό πολιτισμό, καθώς και κάποιες ιδεολογικές αγκυλώσεις. Μολαταύτα έχουν γίνει πολλά, καταρχήν σε επίπεδο εντοπισμού και καταγραφής, είναι μάλιστα ενδιαφέρον ότι σε αυτό το επίπεδο η βιομηχανική κληρονομιά ζει πλέον μια δεύτερη ζωή στο διαδίκτυο, σε τοπικές, ατομικές ή συλλογικές ιστοσελίδες, όπως και στις σελίδες των σχετικών φορέων.

Έχουν γίνει αρκετά και σημαντικά όσον αφορά τα βιομηχανικά μουσεία: Αθήνα, Ερμούπολη, Βόλος, Τρίκαλα, Καρδίτσα, Θεσσαλονίκη, Καβάλα, Λέσβος, Τήνος, Μήλος και άλλα μέρη, που ίσως ξεχνώ, διαθέτουν μικρά ή μεγαλύτερα μουσεία αυτής της κατηγορίας –τα περισσότερα εκ των οποίων είναι θεματικά–, ενώ στη Λιβαδειά, Νάουσα, Έδεσσα, Δημητσάνα έχουν αναδειχτεί ευρύτερα συμπλέγματα υδροκίνητων εργοστασίων. Δεν ξεχνώ βέβαια το Λαύριο, το μεγαλύτερο ως σήμερα εγχείρημα ανάκτησης, αποκατάστασης και απόδοσης σε νέες χρήσεις ενός μεγάλου βιομηχανικού συγκροτήματος (Τεχνολογικό Πάρκο Λαυρίου). Ας σημειωθεί με την ευκαιρία ότι η μόλυνση είναι ένα πρόβλημα που συχνά έχει να αντιμετωπίσει η επανάχρηση βιομηχανικών εγκαταστάσεων, συγχρόνως όμως αποτελεί μια ευκαιρία για να προσελκυστούν φορείς έρευνας και δράσης για το περιβάλλον και, συνεπώς, να συνδεθεί η επανάχρηση με σημερινά προβλήματα της επιστήμης και της παραγωγής. Και τέλος, έχουν επαναχρησιμοποιηθεί πολλά από τα εγκαταλειμμένα εργοστάσια: η γειτονιά στην οποία βρισκόμαστε, η οδός Πειραιώς, είναι ίσως το πιο προωθημένο παράδειγμα, καθώς είναι πλήθος οι παρεμβάσεις (όχι πάντοτε επιτυχείς...) στα παλαιά εργοστά-

σια, μαζί με το παράδειγμα –πολύ πιο συστηματικό– της πόλης του Βόλου.

Παράλληλα, υπάρχουν ασφαλώς και πολλές απώλειες ή μακρόχρονες αδράνειες, που έχουν καταδικάσει στη φθορά σημαντικά δείγματα της βιομηχανικής κληρονομιάς της χώρας, όπως το συγκρότημα Ρετσίνα στον Πειραιά –την πρώτη και σημαντικότερη βιομηχανική πόλη της Ελλάδας, που δεν έχει ακόμη το δικό της βιομηχανικό μουσείο– ή το εργοστάσιο Φιξ στη Θεσσαλονίκη, ή τέλος μεγάλα τμήματα της βιομηχανικής ζώνης της Νέας Ιωνίας στην Αθήνα.

Το ζήτημα της επανάχρησης, όμως, επιδέχεται κατά τη γνώμη μου πολύ περισσότερη συζήτηση και προβληματισμό σύμφωνα και με όσα είπα προηγουμένως. Από την εποχή του μύλου Χατζηγιαννάκη στη Θεσσαλονίκη επικράτησε η μετατροπή των παλαιών εργοστασίων σε χώρους ψυχαγωγίας (μπαρ, εστιατόρια, μουσικές σκηνές), μια πρακτική που σήμερα έχει διευρυνθεί για να περιλάβει τη μετατροπή σε χώρους πολιτισμού (εκθεσιακούς χώρους, μουσεία, χώρους ποικίλων εκδηλώσεων, κ.λπ.), ενώ συνηθίζεται και η μετατροπή σε εμπορικά καταστήματα.

Η προβληματική που έχει κυρίως αναπτυχθεί στην Ελλάδα σχετικά με την επανάχρηση αφορά το είδος και τον βαθμό των επιτρεπών παρεμβάσεων στα κτήρια, τα κελύφη όπως λέγονται, ώστε να διατηρείται η ιστορική φυσιογνωμία τους – και αυτό βέβαια στις «καλές» περιπτώσεις, όταν συμμετέχουν αρχιτέκτονες που γνωρίζουν το ζήτημα. Το ίδιο το είδος της νέας χρήσης δεν νομίζω ότι έχει αποτελέσει αντικείμενο συστηματικής μελέτης και προβληματισμού. Για να αναπτυχθεί όμως αποτελεσματικά ένας τέτοιος προβληματισμός, πρέπει να συμβάλουν και άλλες επιστημονικές πειθαρχίες. Έχω την εντύπωση ότι έχει έρθει η ώρα, πλάι στους αρχιτέκτονες, τους ιστορικούς, τους μηχανολόγους, τους συντηρητές, τους αρχαιολόγους και τους μουσειολόγους, να αναμιχθούν με τη βιομηχανική κληρονομιά, και στην Ελλάδα, άνθρωποι που να γνωρίζουν από οικονομία, οικονομική γεωγραφία, ανάπτυξη, διαχείριση (management). Από όσο γνωρίζω, στα πανεπιστήμια η μελέτη της βιομηχανικής κληρονομιάς έχει περάσει σχεδόν αποκλειστικά ως σήμερα στις αρχιτεκτονικές σχολές. Ίσως χρειάζεται πλέον να προκύψουν νέες (μικτές) ειδικότητες, σε μεταπτυχιακό επίπεδο, από τμήματα χωροταξίας, περιφερειακής ανάπτυξης, γιατί όχι και οικονομίας, ειδικότητες που να μπορούν να συμβάλουν στον σχεδιασμό της επανάχρησης –καλύτερα της οικονομικής αναβίωσης– αχρηστευμένων χώρων ή και ολόκληρων εγκαταλειμμένων περιοχών. Αν το πεδίο της αξιοποίησης της βιομηχανικής κληρονομιάς έχει ωριμάσει και στη χώρα μας, όπως πιστεύω, και αν η κοινωνία μας αποφασίσει να στραφεί προς το μέλλον, όπως ελπίζω, αυτό είναι σήμερα, κατά τη γνώμη μου, το στοιχείο για την επιβίωση της βιομηχανικής κληρονομιάς.

Μουσεία για μια βιώσιμη κοινωνία ή βιώσιμα μουσεία - βιώσιμοι χώροι πολιτισμού

ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΙΤΖΑΝΗΣ

Η βιωσιμότητα ενός μουσείου ή ενός πολιτιστικού χώρου εν γένει τίθεται ως απαραίτητη προϋπόθεση της ύπαρξής του, επομένως πρέπει να αποτελεί τον βασικό άξονα του σχεδιασμού της πολιτικής του και να έχει συγκεκριμένο περιεχόμενο.

Όταν μιλάμε όμως για βιωσιμότητα, δεν εννοούμε μόνο την κάλυψη των εξόδων και του κόστους λειτουργίας ή συντήρησης, που –υπό άλλες συνθήκες– θα μπορούσε να πει κανείς ότι αποτελούν ευθύνη του κράτους. Εννοούμε την επανάχρησή του, την ουσιαστική αξιοποίησή του αλλά και την ένταξη και τη ζωντανή λειτουργία του μέσα στο πλαίσιο της καθημερινής ζωής, ιδιαίτερα όταν μιλάμε για ένα μοναδικό μνημείο βιομηχανικής κληρονομιάς και ιστορίας όπως η Τεχνόπολη.

Αυτό υλοποιείται μέσα από διαφορετικές δράσεις και ενέργειες αλλά και την παροχή ανταγωνιστικών υπηρεσιών, πάντα συμβατών με τον χαρακτήρα του χώρου, όπως μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα, ξεναγήσεις, δράσεις για όλη την οικογένεια, φωτογραφικές ή εικαστικές εκθέσεις και άλλα events. Τέτοιου είδους δράσεις ανοίγουν τις πόρτες σε διαφορετικές ομάδες κοινών, εμπλέκουν την τοπική κοινωνία και τελικά ισχυροποιούν την ταυτότητα, το brand name του μουσείου-χώρου πολιτιστικής κληρονομιάς και φέρνουν συνέργιες και συνεργασίες με πολιτιστικά ιδρύματα και φορείς της Ελλάδας και του εξωτερικού.

Φυσικά λοιπόν, μας ενδιαφέρει η διαρκής αύξηση της επισκεψιμότητας και αυτό προσπαθούμε να το επιτύχουμε όχι μόνο με τις δράσεις αλλά και με την παροχή ανταγωνιστικών υπηρεσιών, στις οποίες περιλαμβάνονται η σχέση τιμής εισιτηρίου με τη σημασία και τη μοναδικότητα του χώρου, η επικοινωνία των εκθέσεων αλλά και η σχέση ποιότητας-τιμής των αντικειμένων του πωλητηρίου ή των προϊόντων του καφέ.

Με αυτή τη λογική εργάζεται και η ομάδα της Τεχνόπολης και του Βιομηχανικού Μουσείου Φωταερίου που λειτουργεί τον χώρο και, πολλές φορές, οδηγείται σε λύσεις που υπό άλλες συνθήκες δεν θα τις αναζητούσε κανείς.

Η αξιοποίηση των χώρων της Τεχνόπολης, η φιλοξενία ποικίλων εκδηλώσεων και η συνύπαρξη διαφορετικών μορφών τέχνης (μουσικές συναυλίες, εικαστικές εκθέσεις, χορός, φεστιβάλ, κ.ά.) ανοίγουν νέες δυνατότητες εσόδων, ενώ, ταυτόχρονα, μεγάλο κεφάλαιο για τη βιωσιμότητα προέρχεται από την προσέλκυση

ιδιωτικών πόρων μέσα από χορηγίες εταιρειών διαφορετικών κλάδων της οικονομίας.

Συνοψίζοντας, λοιπόν, ο στόχος ενός μουσείου-χώρου πολιτισμού είναι η επίτευξη της βιωσιμότητας μέσα σε ένα πλαίσιο που οριοθετεί την εμπορευματοποίησή του, σέβεται την ιστορικότητά του και αυξάνει την επισκεψιμότητα, προσδίδοντας διαρκώς αξία στην ταυτότητα ενός μοναδικού ιστορικά διατηρητέου τόπου.

Εκδηλώσεις στο Βιομηχανικό Μουσείο Φωταερίου

ΜΑΡΙΑ ΦΛΩΡΟΥ

Στο πλαίσιο του εορτασμού της Διεθνούς Ημέρας Μουσείων 2015, το Βιομηχανικό Μουσείο Φωταερίου στην Τεχνόπολη του Δήμου Αθηναίων, που διακρίθηκε από το Ελληνικό Τμήμα του ICOM ως τιμώμενο μουσείο, διοργάνωσε, από 15-24 Μαΐου, σειρά εκδηλώσεων και δράσεων γύρω από τη θεματική «Μουσεία για μια βιώσιμη κοινωνία».

Το ΒΜΦ άνοιξε τις πύλες του και μέλη της ομάδας δημιουργίας του (Ανδρομάζη Γκαζή, Ερατώ Κουτσουδάκη-Γερολύμπου, Χριστόφορος Μπρέλλης και Μαρία Φλώρου) συνομίλησαν με το κοινό για τις δυσκολίες και τα προβλήματα που αντιμετώπισαν κατά τη δημιουργία του, στη συζήτηση «ΒΜΦ Backstage» που πραγματοποιήθηκε στο κτήριο των Παλαιών Φούρνων.

Παράλληλα, διοργανώθηκαν δύο περιοδικές εκθέσεις με έργα παιδιών, τα οποία εμπνεύστηκαν από τους χώρους του παλαιού εργοστασίου φωταερίου. Η πρώτη έκθεση, με τίτλο «Τα παιδιά ζωγραφίζουν το Βιομηχανικό Μουσείο Φωταερίου της πόλης τους», περιελάμβανε 30 έργα παιδιών από 6-10 ετών και έγινε σε συνεργασία με το Μουσείο Ελληνικής Παιδικής Τέχνης, ενώ η δεύτερη είχε τίτλο «Σωλήνες, πόδια και χρώματα στο Μουσείο». Επρόκειτο για μια έκθεση φωτογραφιών με την τεχνική του κολλάζ, που επιμελήθηκαν οι εθελοντές του Βιομηχανικού Μουσείου Φωταερίου.

Επιπλέον, πραγματοποιήθηκαν ειδικές θεματικές ξεναγήσεις, με επίκεντρο τους ανθρώπους, τις μηχανές και τα αντικείμενα του εργοστασίου, από τον Γιάννη Στογιαννίδη, ιστορικό ερευνητή («Άνθρωποι και μηχανές στο εργοστάσιο φωταερίου»), και τη Θάλεια Σπυριδάκι, αρχαιολόγο-μουσειολόγο («Όταν τα αντικείμενα μιλούν»). Στο πλαίσιο της φιλοσοφίας της ανοιχτής πρόσβασης σε μουσειακούς χώρους, πραγματοποιήθηκε, σε συ-

νεργασία με την ομάδα πολιτών *atenistas*, ειδικά σχεδιασμένη περιήγηση για άτομα με μειωμένη όραση και τύφλωση.

Επίσης, οι μικροί φίλοι του Μουσείου και οι οικογένειές τους μετατράπηκαν σε καλλιτέχνες και έφτιαξαν τις δικές τους δημιουργίες στο υπαίθριο εργαστήριο, με τίτλο «Γκάζι: Ένα βιομηχανικό μουσείο, μια εικαστική προσέγγιση», που πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με το Μουσείο Ελληνικής Παιδικής Τέχνης κάτω από την καμινάδα του παλαιού εργοστασίου φωταερίου. Τέλος, για δεύτερη χρονιά πραγματοποιήθηκε ο διαγωνισμός «Το θέατρο στο Βιομηχανικό Μουσείο Φωταερίου», με τίτλο «Μια φορά κι έναν καιρό ήταν το φωταέριο...», στον οποίο τα έξι παραμύθια που προκρίθηκαν, εμπνευσμένα από το παλαιό εργοστάσιο φωταερίου, παρουσιάστηκαν στο κτήριο των Παλαιών Φούρνων και τα παιδιά ψήφισαν το παραμύθι της προτίμησής τους.

Στόχος μας είναι το Μουσείο, σε μια βιώσιμη κοινωνία, να μην αποτελεί απλώς χώρο μάθησης και παθητικής θέασης του παρελθόντος αλλά χώρο έμπνευσης για νέες δημιουργίες και προώθησης διαφορετικών μέσων έκφρασης στο παρόν και στο μέλλον.

Το ΒΜΦ οφείλει ευχαριστίες στην πρόεδρο του Ελληνικού Τμήματος του ICOM κ. Τέτη Χατζηνικολάου, στα μέλη του Δ.Σ. και στους συνεργάτες του για τη θερμή υποστήριξη και συμπαράστασή τους.

Συνέδρια, Σεμινάρια & Ημερίδες

Πολιτιστική κληρονομιά: Προστασία και αντιμετώπιση κινδύνων

ΕΛΕΝΑ ΚΟΡΚΑ

Στις 29 Μαΐου 2015 πραγματοποιήθηκε στο Μουσείο της Ακρόπολης ημερίδα, με τίτλο «Πολιτιστική κληρονομιά: Προστασία και αντιμετώπιση κινδύνων». Την ημερίδα διοργάνωσε η Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων και τη Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Πολιτισμού, Παιδείας και Αθλητισμού. Η εκδήλωση διοργανώθηκε με αφορμή το γεγονός ότι το 2014 αποτέλεσε επετειακό έτος για τα 60 χρόνια της Σύμβασης της Χάγης «για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης» και του Α΄ Πρωτοκόλλου της (1954), καθώς και για τα 15 χρόνια του Β΄ Πρωτοκόλλου της Σύμβασης (1999).

Η Σύμβαση της Χάγης και τα δύο Πρωτόκολλα αποτελούν βασικό νομικό εργαλείο σε διεθνές επίπεδο για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση πολέμου. Η Σύμβαση υιοθετήθηκε στη Χάγη το 1954, ως συνέπεια των μαζικών καταστροφών της πολιτιστικής κληρονομιάς στη διάρκεια του Β΄ παγκοσμίου πολέμου. Πρόκειται για την πρώτη διεθνή σύμβαση που έχει ως αποστολή αποκλειστικά την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε περιπτώσεις πολέμου. Η Σύμβαση υιοθετήθηκε μαζί με το Α΄ Πρωτόκολλο που αφορά στην παρεμπόδιση της εξαγωγής πολιτιστικών αγαθών από κατεχόμενα εδάφη και τη διασφάλιση της επιστροφής τέτοιων αγαθών στα κράτη από τα οποία έχουν μετακινηθεί.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1980 και τις αρχές του 1990, οι πράξεις βαρβαρότητας, οι οποίες διεπράχθησαν σε βάρος της πολιτιστικής κληρονομιάς κατά τη διάρκεια των τότε συρράξεων, έφεραν τη διεθνή κοινότητα αντιμέτωπη με νέες προκλήσεις, οι οποίες είχαν μόνο εν μέρει ληφθεί υπόψη κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για τη Σύμβαση στη δεκαετία του 1950. Πολλές συγκρούσεις πλέον ήταν «εσωτερικές» και «εθνικού χαρακτήρα» και για τον λόγο αυτό δεν ενέπιπταν στο πλαίσιο της

διεθνούς νομοθεσίας που εφαρμόζεται στις «κλασικές» περιπτώσεις σύρραξης μεταξύ χωρών. Επιπρόσθετα, οι συγκρούσεις αυτού του είδους είναι συχνά ιδιαίτερα καταστροφικές για την πολιτιστική κληρονομιά όταν αυτή γίνεται στόχος ανοιχτής και εσκεμμένης επίθεσης. Έτσι, το 1991 ξεκίνησε μια διαδικασία αναθεώρησης της Σύμβασης, που οδήγησε στην υιοθέτηση του Β΄ Πρωτοκόλλου της Σύμβασης, τον Μάρτιο του 1999, στη Χάγη.

Κύριοι στόχοι της Σύμβασης και των δύο Πρωτοκόλλων είναι αφενός η προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε καιρό ειρήνης μέσω της λήψης όλων των απαραίτητων μέτρων (κατάρτιση καταλόγων και ευρετηρίων, ορισμός αρμόδιων αρχών που φέρουν την ευθύνη της προστασίας, κ.λπ.) και αφετέρου ο σεβασμός τους σε περίπτωση ένοπλων συρράξεων (απαγόρευση χρήσης μνημείων και χώρων για στρατιωτικούς σκοπούς, απαγόρευση εκούσιας καταστροφής πολιτιστικών αγαθών, απαγόρευση κλοπής και βανδαλισμών, επιβολή κυρώσεων, κ.λπ.). Ειδικότερα το Β΄ Πρωτόκολλο (1999) προσφέρει σημαντικά εργαλεία, όπως η διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής της προστασίας προκειμένου να περιλάβει τις ένοπλες συρράξεις μη διεθνούς χαρακτήρα, την προστασία των αγαθών σε κατεχόμενα εδάφη, την κατάρτιση Καταλόγου Μνημείων υπό ενισχυμένη προστασία, τη δημιουργία Διακυβερνητικής Επιτροπής, κ.ά. Είναι, ωστόσο, επιτακτική η ανάγκη όλα τα κράτη-μέλη της UNESCO να κυρώσουν τόσο τη Σύμβαση με το Α΄ Πρωτόκολλο όσο και το Β΄ Πρωτόκολλο.

Σημαντικό βήμα προόδου για την εφαρμογή των προβλεπόμενων στη Σύμβαση της Χάγης και τα δύο της Πρωτόκολλα αποτέλεσε, σε επίπεδο θεσμικό, η λειτουργία της Διακυβερνητικής Επιτροπής που συνήλθε σε σώμα το 2005. Το έργο της, το οποίο μεταξύ άλλων περιλαμβάνει τη δημιουργία κατευθυντήριων γραμμών, την εποπτεία εφαρμογής του Β΄ Πρωτοκόλλου της Σύμβασης, την παροχή διεθνούς τεχνικής βοήθειας, την παροχή οικονομικής βοήθειας από το Ταμείο για την Προστασία των Πολιτιστικών Αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης, κ.ά., καθιστά την Επιτροπή έναν θεσμό με καιρίο ρόλο για τον συντονισμό των δράσεων της διεθνούς κοινότητας στο πλαίσιο αυτό. Μια σημαντική αρμοδιότητα της Επιτροπής είναι η εξέταση αιτημάτων κρατών-μελών για εγγραφή πολιτιστικών αγαθών στον Κατάλογο Μνημείων υπό ενισχυμένη προστασία. Μεταξύ άλλων ζητημάτων, η Επιτροπή καλείται να αντιμετωπίσει τα θέματα προστασίας των πολιτιστικών αγαθών σε εδάφη υπό κατοχή, αλλά και να δημιουργήσει ένα νέο διακριτικό έμβλημα για τα εγγεγραμμένα αγαθά υπό ενισχυμένη προστασία. Η Ελλάδα διανύει την τρίτη θητεία της στην ανωτέρω 12μελή Διακυβερνητική Επιτροπή του Β΄ Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση της Χάγης, θητεία η οποία λήγει το 2017. Το 2014, κατά την 9η συνάντηση της εν λόγω Επιτροπής, η χώρα μας εξελέγη ομόφωνα στη θέση

του Προέδρου της Επιτροπής.

Η ημερίδα που διοργανώθηκε με αφορμή το επετειακό έτος της Σύμβασης και των δύο Πρωτοκόλλων της είχε ως στόχο τη «γνωριμία» με το περιεχόμενό τους, την παρουσίαση των απαιτούμενων μέτρων προετοιμασίας σε καιρό ειρήνης για τη διασφάλιση των πολιτιστικών αγαθών, τόσο σε νομοθετικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο, και των δυνατοτήτων που παρέχονται από την ίδια τη Σύμβαση για χορήγηση ειδικής ή ενισχυμένης προστασίας σε πολιτιστικά αγαθά, ενώ παράλληλα αναδείχθηκε ο ρόλος των διεθνών οργανισμών σε περιπτώσεις ένοπλων συρράξεων για τη διαφύλαξη και αποκατάσταση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Οι ομιλητές προέρχονταν τόσο από το εξωτερικό (εμπειρογνώμονες από την UNESCO, την International Committee on Risk Preparedness-ICORP του ICOMOS, κ.λπ.), όσο και από το εσωτερικό (νομικοί, στελέχη του ΥΠΠΟΑ και άλλων κρατικών φορέων,

μη κυβερνητικοί οργανισμοί με αντικείμενο την πολιτιστική κληρονομιά, κ.ά.).

Οι παρεμβάσεις των ομιλητών και των μελών των προεδρείων συνέβαλαν στην ολοκληρωμένη παρουσίαση όλων των πτυχών του επίκαιρου θέματος της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, κινητής και ακίνητης, υλικής και άυλης, η οποία δυστυχώς ολοένα και πιο συχνά αποτελεί στόχο ένοπλων συρράξεων. Επισημάνθηκε η επιτακτική ανάγκη να προβληματιστούν όλοι όσοι δραστηριοποιούνται στον χώρο της προστασίας του πολιτιστικού πλούτου της ανθρωπότητας σχετικά με τις απειλές που αντιμετωπίζει η πολιτιστική κληρονομιά, αλλά κυρίως σχετικά με τους τρόπους με τους οποίους θα αποτραπεί η απώλεια, καταστροφή και λεηλασία της, προκειμένου να διασφαλιστεί για τις μελλοντικές γενιές.

Κατά τις ομιλίες της ημερίδας τονίστηκαν οι δραματικές διαστάσεις που έχει λάβει το ζήτημα τα τελευταία χρόνια. Η αλλαγή

στην τακτική και στον χαρακτήρα των συγκρούσεων καθιστά τις καταστροφές μη αναστρέψιμες, ενώ η αρχαιότερη τακτική των λαφύρων σήμερα είναι ακόμη πιο επικίνδυνη λόγω του μη συμβατικού χαρακτήρα των συρράξεων και της παγκοσμιοποίησης, η οποία ευνοεί την παράνομη διακίνηση πολιτιστικών αγαθών με την ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου, των διεθνών δικτύων οργανωμένου εγκλήματος και την εύκολη πρόσβαση στην πληροφορία μέσω του διαδικτύου. Η προβολή και διεθνοποίηση των καταστροφικών ενεργειών των τρομοκρατικών οργανώσεων μέσω του διαδικτύου αποτελεί ένα ακόμη παράδειγμα των νέων μέσων και μεθόδων που υιοθετούνται στις σύγχρονες συγκρούσεις. Συνεπώς, είναι αναγκαία η εξεύρεση ενός νέου τρόπου αντιμετώπισης του προβλήματος με κοινές δράσεις σε εθνικό και διεθνές επίπεδο και τη συμβολή όλων όσοι θα μπορούσαν να συνεισφέρουν σε επίπεδο ανθρωπιστικό, επιστημονικό και τεχνικό.

Συγκεκριμένα παραδείγματα ένοπλων συρράξεων, τόσο κατά το παρελθόν όσο και κατά το τελευταίο διάστημα στη Μ. Ανατολή, τη Β. Αφρική, το Μάλι αλλά και την Ουκρανία και τη Συρία, αποτελούν την πλέον εύγλωττη μαρτυρία για το μέγεθος του προβλήματος των επιπτώσεων του πολέμου στην πολιτιστική κληρονομιά. Η έλλειψη πόρων αλλά και κατάλληλων διοικητικών μηχανισμών, ιδιαίτερα στις χώρες της Μ. Ανατολής, επιτείνει τα φαινόμενα λεηλασιών, βανδαλισμών, παράνομων ανασκαφών και εσκεμμένων καταστροφών της πολιτιστικής κληρονομιάς και θέτει σε κίνδυνο ακόμη και χώρους που περιλαμβάνονται στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO. Δυστυχώς το ζήτημα είναι πιο επίκαιρο από ποτέ.

Πέρα από την άμεση φθορά σε κινητά και ακίνητα μνημεία, οι ένοπλες συρράξεις συχνά σχετίζονται και με άλλες απώλειες, όπως είναι η αρνητική επίπτωση στη διατήρηση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, η περιβαλλοντική επιβάρυνση και άλλες. Ιδιαίτερα ευάλωτη είναι η ζωντανή άυλη πολιτιστική κληρονομιά (παραδόσεις, παραδοσιακές δεξιότητες και γνώσεις) που απειλείται από τη βίαιη μετατόπιση και απομάκρυνση πληθυσμών.

Η καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς στοχεύει στην εξάλειψη της ιστορικής μνήμης και της ταυτότητας του όποιου αντιπάλου. Εχουμε χρέος να προνοήσουμε και να αντισταθούμε. Στο πλαίσιο αυτό η εν λόγω ημερίδα επιχείρησε να προβάλει την αναγκαιότητα για λήψη όλων των δυνατών μέτρων, καθώς και τη θέσπιση νέων εργαλείων για την παρεμπόδιση της καταστροφής των πολιτιστικών αγαθών που αποτελούν κοινή κληρονομιά όλης της ανθρωπότητας που πρέπει να μεταβιβαστεί ακέραη στις επόμενες γενιές.

PS Value Talks: Ψηφιακή αιεφορία - Νέες προοπτικές για μουσεία και πολιτιστικούς οργανισμούς

ΚΩΣΤΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΝΙΚΗΦΟΡΙΔΟΥ

Στις 22 και 23 Μαΐου 2015, σε ένα από τα εμβληματικά κτήρια της Τεχνόπολης του Δήμου Αθηναίων, στο Αεριοφυλάκιο 2, διοργανώθηκε, υπό την αιγίδα του Ελληνικού Τμήματος του ICOM, η επιστημονική διημερίδα «Ψηφιακή αιεφορία - Νέες προοπτικές για μουσεία και πολιτιστικούς οργανισμούς». Τη διημερίδα διοργάνωσε η εταιρεία πολιτισμικής τεχνολογίας PostScriptum, σε συνεργασία με τον Κόμβο Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας της Τεχνόπολης του Δήμου Αθηναίων – Innovathens και την Εταιρεία Ελεύθερου Λογισμικού/Λογισμικού Ανοιχτού Κώδικα (ΕΕΛ/ΛΑΚ) στο ευρύτερο πλαίσιο του εορτασμού για τη Διεθνή Ημέρα Μουσείων 2015 με θέμα «Μουσεία για μια βιώσιμη κοινωνία».

Οι βασικοί στόχοι της διημερίδας ήταν:

- Να καλλιεργήσει τη συζήτηση για τη βιώσιμη ανάπτυξη και αιεφορία των ελληνικών μουσείων και άλλων πολιτιστικών οργανισμών.
- Να καλλιεργήσει το έδαφος για την ανάπτυξη κοινών στρατηγικών και συνεργιών με φορείς της πραγματικής οικονομίας και άλλους θεσμούς εντός και εκτός της επικράτειας.
- Να παρουσιάσει τις νεώτερες τάσεις στη διαχείριση, ανάδειξη και χρήση των αγαθών της πολιτιστικής κληρονομιάς με έμφαση στις συνιστώσες του ψηφιακού κόσμου.
- Να αναδείξει την ανάγκη ανάπτυξης των ψηφιακών δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού των πολιτιστικών οργανισμών.

Η εκδήλωση απευθύνθηκε κατά κύριο λόγο σε στελέχη των πιο σημαντικών μουσείων και πολιτιστικών οργανισμών της χώρας, καθώς και σε στελέχη του Υπουργείου Πολιτισμού, Παιδείας και Αθλητισμού και εν γένει σε άτομα που κατέχουν κομβικές θέσεις στη διαμόρφωση πολιτιστικής πολιτικής στη χώρα μας. Απευθύνθηκε επίσης σε μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας, της τουριστικής βιομηχανίας και των δημιουργικών βιομηχανιών.

Ως βασικοί ομιλητές προσκλήθηκαν κορυφαίοι εκπρόσωποι ιδρυμάτων και θεσμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίοι, στο πλαίσιο έξι διακριτών θεματικών ενότητων, διάρκειας περίπου

δύο ωρών η καθεμιά, πραγματοποιήθηκαν τα θέματα της διημερίδας. Ως ομιλητές και συντονιστές των πάνελ προσκλήθηκαν επίσης Έλληνες εκπρόσωποι εθνικών φορέων, πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και πολιτιστικών οργανισμών. Μετά από τις εισηγήσεις καθεμιάς θεματικής ενότητας, ακολούθησε εκτενής συζήτηση με το κοινό.

Το πρωί της 22ας Μαΐου, ο Υπουργός Πολιτισμού κ. Νίκος Ξυδάκης κήρυξε την έναρξη των εργασιών της διημερίδας και μίλησε για την ανάγκη κατάρτισης εθνικής στρατηγικής για την προσοδοφόρα διαχείριση και αξιοποίηση των πολιτισμικών αγαθών της χώρας. Αμέσως μετά, την εκδήλωση χαιρέτισαν ο Δήμαρχος Αθηναίων, κ. Γιώργος Καμίνης, που εστίασε στο πολιτιστικό έργο του Δήμου και κυρίως της Τεχνόπολης και του Μουσείου Φωταερίου, και η κ. Τέτη Χατζηνικολάου που έθεσε την εκδήλωση υπό την αιγίδα του Ελληνικού Τμήματος του ICOM, του οποίου προεδρεύει. Στη συνέχεια, χαιρετισμό απηύθυναν οι εκπρόσωποι των τριών συνδιοργανωτών, ο κ. Αντώνης Οικονόμου, διευθυντής του Κόμβου Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας της Τεχνόπολης του Δήμου Αθηναίων – Innovathens, που ως οικοδεσπότης του «φυσικού» χώρου της εκδήλωσης καλωσόρισε τους συμμετέχοντες, ο κ. Θεόδωρος Καρούνος, αντιπρόεδρος της ΕΕΛ/ΛΑΚ, και ο κ. Κώστας Κωνσταντινίδης, διευθύνων σύμβουλος της PostScriptum, που έθεσε το γενικό πλαίσιο των συνεδριών που ακολούθησαν.

Την πρώτη θεματική ενότητα, με τίτλο «Ψηφιακές υποδομές και παραγωγή αξίας στον πολιτισμό, πρόσβαση στην πολιτιστική πληροφορία και επανάχρησή της σε δημιουργικές βιομηχανίες, εκπαίδευση, κοινότητες, έρευνα, τουρισμό», συντόνισε ο κ. Στέφανος Κόλλιας, καθηγητής στη Σχολή Ηλεκτρολόγων Μηχανικών και Μηχανικών Υπολογιστών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, και εθνικός εκπρόσωπος στο European Member State Expert Group, ο οποίος, αφού έκανε σύντομη αναδρομή στη δημιουργία και διάδοση του ελληνικού και ευρωπαϊκού ψηφιακού πολιτιστικού αποθέματος, έδωσε τη σκυτάλη στους κύριους ομιλητές του πάνελ. Η κ. Εύη Σαχίνη, διευθύντρια του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ), υπογράμμισε ότι το ΕΚΤ αναπτύσσει την εθνική υποδομή για συγκέντρωση και διάθεση ψηφιακού περιεχομένου και διαμορφώνει υπηρεσίες που προσφέρονται με ολοκληρωμένο τρόπο σε φορείς δημοσίου συμφέροντος. Ο αναπληρωτής διευθυντής της Europeana κ. Harry Verwayen έκλεισε τη συνεδρία μιλώντας για το στρατηγικό σχεδιασμό της Europeana την ερχόμενη πενταετία και για την έμφαση που δίνεται πλέον στη συμβολή της ευρωπαϊκής ψηφιακής πύλης στην ανάπτυξη της δημιουργικής οικονομίας και της καινοτομίας. Η Europeana εστιάζει στο εξής στην ανάπτυξη κοινοτήτων και μικρομεσαίων επιχειρήσεων που θα επαναχρησιμοποιούν τα

δεδομένα, το περιεχόμενο, τη γνώση και την τεχνολογία που διατίθενται ελεύθερα στη διαδικτυακή πύλη.

Στη δεύτερη θεματική ενότητα, με τίτλο «OpenGLAM - Πολιτιστικοί οργανισμοί με ανοιχτό και επαναχρησιμοποιήσιμο περιεχόμενο», συντονιστής ήταν ο κ. Πρόδρομος Τσιαβός, νομικός, υπεύθυνος για το ανοιχτό περιεχόμενο και τα πνευματικά δικαιώματα στην ΕΕ/ΛΑΚ. Ο κ. Τσιαβός εισήγαγε το ακροατήριο στη θεματογραφία της ενότητας με μια πρωτότυπη ομιλία που παρουσίασε το «άνοιγμα» του πολιτιστικού αποθέματος ως αναγκαίο «μονόδρομο» στην πολιτιστική πολιτική. Ακολούθησαν δύο ομιλίες με αναφορά σε ξεχωριστά παραδείγματα «ανοίγματος» μουσειακών συλλογών: του κ. Peter Gorgels, διευθυντή ψηφιακής επικοινωνίας του Rijksmuseum στο Άμστερνταμ, και του κ. Φίλιππου Μαζαράκη, επιμελητή του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου. Ο πρώτος παρουσίασε το γνωστό πλέον εγχείρημα του Rijksstudio και την ελεύθερη πρόσβαση σε 200.000 ψηφιακές εικόνες υψηλής ανάλυσης, τεκμηρίων της συλλογής, που πρόσφερε το μουσείο σε όλους τους χρήστες, για να τις χρησιμοποιήσουν όπως επιθυμούν. Ο δεύτερος μίλησε για τη συμμετοχή του EIM στην οργάνωση «μαραθωνίων Βικιπαίδειας» και τη δυνατότητα που έδωσε στους χρήστες του διαδικτύου να χρησιμοποιήσουν ελεύθερα 100 και πλέον ψηφιακές εικόνες από τις συλλογές του Μουσείου. Και οι δύο ομιλητές εστίασαν στους λόγους που τους οδήγησαν στην απόφαση για το «άνοιγμα» των συλλογών και υπογράμμισαν τα οφέλη που αποκόμισαν από τα εγχειρήματα αυτά.

Την τρίτη θεματική ενότητα, «Διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς και δημιουργικές βιομηχανίες», συντόνισε ο κ. Βασίλης Αυδίκος, λέκτορας στο Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης στο Πάντειο Πανεπιστήμιο. Η συζήτηση στη συνεδρία αυτή επικεντρώθηκε στη σχέση των μουσείων με τις δημιουργικές βιομηχανίες, με έμφαση σε ζητήματα συνεργασιών και στο αμοιβαίο όφελος που μπορούν όλες οι πλευρές να αποκομίσουν από αυτές. Ομιλήτριες εδώ ήταν η κ. Ingrid Maria Meijer, υπεύθυνη για την ανάπτυξη στρατηγικής, επικοινωνίας και ψηφιακού μάρκετινγκ του Etsy BeNeLux, της μεγαλύτερης παγκοσμίως εμπορικής διαδικτυακής πλατφόρμας για την αγοραπωλησία κυρίως χειροποίητων ή «παλιών» (vintage) ειδών, και η κ. Δέσποινα Γερουλάνου, διευθύντρια των πωλητηρίων του Μουσείου Μπενάκη, η οποία μίλησε για τη συνεργασία του εξαιρετικά επιτυχημένου πωλητηρίου του Μουσείου με παραδοσιακά εργαστήρια αλλά και σύγχρονους καλλιτέχνες.

Η ημέρα έκλεισε με την εισήγηση του κ. Ηρακλή Αγιοβλασίτη, ο οποίος αναφέρθηκε συνοπτικά στα χρηματοδοτικά εργαλεία που μπορούν να αξιοποιήσουν οι πολιτιστικοί οργανισμοί για δράσεις ψηφιακού πολιτισμού μέσα από τα διαρθρωτικά ταμεία

και τα ευρωπαϊκά προγράμματα στην πορεία προς το 2020.

Η 23η Μαΐου ξεκίνησε με τη συζήτηση γύρω από τις νέες ψηφιακές δεξιότητες που οι επαγγελματίες των μουσείων και άλλων πολιτιστικών οργανισμών καλούνται να αποκτήσουν, προκειμένου να ανταποκριθούν στις προκλήσεις του ψηφιακού κόσμου. Συντονίστρια της συνεδρίας με τίτλο «Οι επαγγελματίες των μουσείων και η καλλιέργεια νέων γνώσεων και δεξιοτήτων» ήταν η αντιπρύτανης του Πανεπιστημίου Αιγαίου και αναπληρώτρια καθηγήτρια μουσειολογίας στο Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας κ. Αλεξάνδρα Μπούνια, που έθεσε το θεωρητικό πλαίσιο της συζήτησης, ενώ τις εισηγήσεις έκαναν η κ. Charlotte Sexton, σύμβουλος ψηφιακής στρατηγικής και πρώην επικεφαλής του Τμήματος Ψηφιακών Μέσων στην Εθνική Πινακοθήκη του Λονδίνου, και η κ. Αλεξάνδρα Αλεξανδρή, αρχαιολόγος στη Διεύθυνση Διαχείρισης Εθνικού Αρχείου Μνημείων, Τεκμηρίωσης και Προστασίας Πολιτιστικών Αγαθών του Υπουργείου Πολιτισμού, Παιδείας και Αθλητισμού. Η κ. Sexton μίλησε για νέες τεχνικές ανάπτυξης των ψηφιακών δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού των μουσείων, ενώ η κ. Αλεξανδρή εστίασε στην ανάγκη δημιουργίας μηχανισμών για την παρακολούθηση της εξέλιξης των νέων τεχνολογιών και προτύπων και τη διαρκή αναπροσαρμογή της στρατηγικής και των δράσεων που θα διασφαλίσουν στο διηνεκές τη διαθεσιμότητα και προσβασιμότητα του ψηφιοποιημένου πολιτιστικού αποθέματος της χώρας.

Στη δεύτερη συνεδρία, «Πολιτιστικοί οργανισμοί και πολιτιστικός τουρισμός», την οποία συντόνισε ο κ. Μανώλης Ψαρρός, διευθύνων σύμβουλος της εταιρείας Torosorphy, συζητήθηκαν θέματα νέων ερμηνευτικών προσεγγίσεων των κινητών και ακίνητων μνημείων της πολιτιστικής κληρονομιάς με την αρωγή καινοτόμων εργαλείων της τεχνολογίας και με στόχο τη δημιουργία προσβασιμότητας και ποιοτικών εμπειριών, καθώς και τη βέλτιστη τουριστική αξιοποίηση των μνημείων. Μίλησαν η κ. Anna Eavis, διευθύντρια στο English Heritage Fund, για τις νέες πρακτικές αξιοποίησης των 400 ιστορικών σημείων που διαχειρίζεται το Fund, και ο κ. Σταύρος Μπένος, ιδρυτής και πρόεδρος του σωματείου για τη διάσωση των αρχαίων θεάτρων «Διάζωμα», ο οποίος εστίασε στη συμβολή της τεχνολογίας σε όλα τα στάδια διάσωσης και ανάδειξης των μνημείων. Στη συνεδρία σημαντική παρέμβαση έκανε και η γενική διευθύντρια προβολής του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού (ΕΟΤ) κ. Άντζελα Βαρελά, η οποία μίλησε για τον ρόλο των εθνικών οργανισμών τουρισμού στην προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς στην ψηφιακή εποχή και συγκεκριμένα για την περίπτωση του ΕΟΤ.

Στην τελευταία συνεδρία της διημερίδας, «Μουσεία, online κοινότητες, τοπική ανάπτυξη και κοινότητες», ο κ. Χρήστος Καρράς, εκτελεστικός διευθυντής της Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών

του Ιδρύματος Ωνάση, συντόνισε τη συζήτηση για τη σημασία της ανάπτυξης «ψηφιακών κοινοτήτων» γύρω από τους πολιτιστικούς οργανισμούς και τη σχέση τους με τους φίλους και επισκέπτες των φυσικών τους χώρων. Ο κ. Κώστας Μπιτζάνης, διευθύνων σύμβουλος της Τεχνόπολης του Δήμου Αθηναίων, παρουσίασε το παράδειγμα της Τεχνόπολης και των περιφερειακών κοινοτήτων, ενώ ο κ. Breandan Knowlton, εκτελεστικός διευθυντής στο HistoryPin, μίλησε για τους στόχους της ηλεκτρονικής πλατφόρμας του HistoryPin που καλεί τους πολίτες να γίνουν μια διαδικτυακή κοινότητα «ιστοριογράφων» στο πλαίσιο ενός επιχειρήματος δημόσιας ιστορίας.

Στο τέλος των δύο ημερών, γεμάτων με καινοτόμες ιδέες για την ψηφιακή διαχείριση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, το συνέδριο έκλεισε με την ξενάγηση που έκανε για τους συνέδρους η κ. Μαρία Φλώρου, στους χώρους του Βιομηχανικού Μουσείου Φωταερίου, του τιμώμενου μουσείου για το 2015 από το Ελληνικό Τμήμα του ICOM. Η κ. Φλώρου είναι η διευθύντρια του Μουσείου.

Τα περιφερειακά μουσεία ως δημιουργοί ανάπτυξης

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΜΠΟΥΝΙΑ

Στις 24 και 25 Ιουλίου 2015 πραγματοποιήθηκε διήμερη συνάντηση εργασίας (workshop) στο Μουσείο Baksı της περιφέρειας Bayburt της Ανατολικής Τουρκίας, ένα μουσείο που βραβεύτηκε το 2014 με το Ευρωπαϊκό Βραβείο του Μουσείου της Χρονιάς από το European Museum Forum και το Συμβούλιο της Ευρώπης. Η συνάντηση υποστηρίχθηκε οικονομικά από το ICOM και οργανώθηκε με τη συνεργασία του ICOM Europe, της Διεθνούς Επιτροπής του ICOM για τα Περιφερειακά Μουσεία ICR, της Περιφερειακής Ένωσης Μουσείων της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (ICOM South East Europe Regional Alliance), καθώς και των εθνικών επιτροπών Τουρκίας, Ελλάδας, Αζερμπαϊτζάν και Κροατίας. Στόχος της συνάντησης ήταν η συζήτηση επί ζητημάτων που αφορούν στο μέλλον ειδικά των περιφερειακών μουσείων και ειδικότερα η διερεύνηση απόψεων για τις δυνατότητες των περιφερειακών μουσείων της Ευρώπης να συμβάλουν στην ανάπτυξη και την πρόοδο, στην αντιμετώπιση των ποικίλων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι ευρωπαϊκές χώρες, οικονομικά και κοινωνικά.

Στη συνάντηση συμμετείχαν 60 περίπου άτομα, τα περισσότερα εκ των οποίων επαγγελματίες και φοιτητές από την ευρύτερη

περιοχή της Bayburt. Συμμετείχαν επίσης εκπρόσωποι των συνδιοργανωτών φορέων αλλά και του European Museum Forum.

Την πρώτη ημέρα πραγματοποιήθηκαν παρουσιάσεις, οι οποίες οργανώθηκαν σε τέσσερις θεματικές ενότητες: (α) μουσεία, οικονομία και εργασία (με ομιλητές/τριες: Suay Aksoy, Goranka Horjan, Vesna Marjanović και Jose Gameiro), (β) μουσεία, εθνικές και διεθνείς αγορές (με ομιλητές/τριες: Louis Raposo, Rune Holbek, Mikhail Gnedovsky, Christina Vannini), (γ) τοπικές δυνατότητες και επιχειρηματικότητα (με ομιλητές/τριες: τον ιδρυτή του Baksı Hüsamettin Koçan και τους/τις Darko Babić, Sofia Gnedovsky και Yalshin Salimov), και (δ) υλική και άυλη πολιτιστική κληρονομιά στο πλαίσιο του Μουσείου (με ομιλητές/τριες: Zeynel Abidin Yaşli, Inga Karaia, Nihat Erdoğan και Orit Shamir). Τη δεύτερη ημέρα της συνάντησης οργανώθηκαν αντίστοιχες θεματικά στρογγυλές τράπεζες, όπου δόθηκε η ευκαιρία στους συμμετέχοντες να συζητήσουν εκτενέστερα τα θέματα που είχαν τεθεί την προηγούμενη ημέρα και να καταλήξουν σε ένα είδος συμπερασματικού κειμένου, το οποίο θα δημοσιευτεί στα πρακτικά της συνάντησης που θα εκδοθούν από το ICOM και το Μουσείο Baksı.

Οι ομιλητές και οι ομιλήτριες παρουσίασαν ένα μεγάλο εύρος μελετών περίπτωσης από διάφορες χώρες για να υποστηρίξουν ουσιαστικά ότι τα περιφερειακά μουσεία έχουν τη δυνατότητα να συμβάλουν καθοριστικά στην ανάπτυξη, στην οικονομική πρόοδο, στη δημιουργία κοινωνικού και πολιτιστικού κεφαλαίου για την περιοχή τους. Λαμβάνοντας αφορμή από πρόσφατες έρευνες για την αξία του μουσείου (Horjan), από στατιστικές και δεδομένα που αναφέρονται στην πραγματική και μετρήσιμη συμβολή των πολιτιστικών οργανισμών στην ανάπτυξη (Raposo, Horjan), από πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις (όπως ο πόλεμος στη Συρία, οι τρομοκρατικές ενέργειες σε αρχαιολογικούς χώρους και η καταστροφή πολιτιστικών θησαυρών, η μετανάστευση, η ευρωπαϊκή οικονομική κρίση, κ.λπ.) (Marjanović), καθώς και από τις εξελίξεις στον χώρο των μουσείων και οργανισμών όπως το ICOM (Aksoy), οι ομιλητές/τριες υποστήριξαν ότι τα μουσεία είναι ένας τομέας στον οποίο οφείλουν οι κοινωνίες και τα κράτη να επενδύσουν, καθώς αυτού του είδους η επένδυση δεν θα οδηγήσει μόνον σε οικονομική ανάπτυξη, αλλά κυρίως θα βοηθήσει τα μουσεία να αποτελέσουν «εργαλεία» κοινωνικής συνοχής, ειρήνης και συνεργασίας μεταφέροντας θετικά μηνύματα σε όλη την κοινωνία. Πολλοί ομιλητές από διάφορες χώρες παρουσίασαν τέτοια θετικά παραδείγματα: το Οχυρό Nordberg στον Δήμο Farsund της Νορβηγίας (Holbek), το Portimão Museum στην τουριστική πόλη Algarve στην Πορτογαλία (Gameiro), το ανοικτό μουσείο του Yuri Vella και το Museum of Disappearing Tastes στη Σιβηρία

και τη Μόσχα αντίστοιχα (Mikhail και Sofia Gnedovsky), το Kars Museum (Yaşli) και το Mardin Museum (Erdoğan), καθώς και τα δύο περιφερειακά μουσεία της Τουρκίας. Παράλληλα, έγιναν και γενικότερες αναφορές σε πρακτικές και συμπεράσματα από την εμπειρία στη Γεωργία (Karaia), στο Ισραήλ (Shamir) και στο Αζερμπαϊτζάν (Salimov).

Το μεγαλύτερο όμως παράδειγμα των δυνατοτήτων που έχουν και προσφέρουν τα μουσεία έδωσε το ίδιο το Baksı που φιλοξένησε τη συνάντηση. Το Μουσείο Baksı (<http://en.baksi.org>) –ονομάστηκε έτσι από το αρχικό όνομα του χωριού δίπλα στο οποίο κτίστηκε– ιδρύθηκε τον Ιανουάριο του 2005 από τον Prof. Dr. Hüsamettin Koçan, καλλιτέχνη και πανεπιστημιακό. Καταγόμενος ο ίδιος από το ομώνυμο χωριό, από την εξαιρετικά απομακρυσμένη από τα μεγάλα αστικά κέντρα και ιδιαίτερος φτωχή περιοχή της Bayburt, στην ανατολική Τουρκία (3-4 περίπου ώρες με αυτοκίνητο νοτιοανατολικά από την Τραπεζούντα), θέλησε

Το κεντρικό κτήριο του Μουσείου. Ο αριθμός 10 είναι ο τίτλος της έκθεσης που φιλοξενείται το διάστημα αυτό στο Μουσείο, σε επιμέλεια του Γερμανού επιμελητή τέχνης Marcus Graf, για να τονίσει τα δέκα χρόνια λειτουργίας του Baksı.

με το έργο του αυτό να δημιουργήσει ένα πρότυπο κέντρο πολιτισμού και να συμβάλει στην ανάδειξη και την ανάπτυξη του τόπου του. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε στην ομιλία του κατά τη διάρκεια της συνάντησης, βασικός του στόχος και κίνητρο για την ίδρυση του Μουσείου ήταν η προσωπική εμπειρία της μετανάστευσης από τον τόπο του, ως μόνου τρόπου για να μορφωθεί και να έρθει σε επαφή με τον πολιτισμό. Επιπλέον, το Μουσείο φιλοδοξεί να συμβάλει στην αναβίωση των τοπικών πολιτιστικών στοιχείων και στην ανάπτυξη δημιουργικής τοπικής οικονομίας, η οποία θα έχει ως αφετηρία τις τοπικές παραδόσεις, υλικές και άυλες. Στο πλαίσιο αυτό, το Μουσείο έχει οργανώσει εργαστήρια, στα οποία οι γυναίκες του πλησιέστερου χωριού Baksı (και σήμερα Bayraktar, με 480 κατοίκους) «θυμούνται» ξανά, με τη βοήθεια των πιο ηλικιωμένων, τις τοπικές παραδοσιακές τέ-

χνες της υφαντικής και της κεραμικής και δημιουργούν σύγχρονα προϊόντα design βασισμένα ακριβώς στις πολιτιστικές τους μνήμες, τα οποία στη συνέχεια πωλούνται και επιτρέπουν στις γυναίκες αυτές να αποκτήσουν εισόδημα. Το ίδιο το Μουσείο, ως τουριστικός προορισμός πλέον που προσελκύει φιλότεχνους και από την Τουρκία και από το εξωτερικό σε έναν τόπο όπου παλιότερα δεν είχαν κανέναν απολύτως λόγο να πάνε, δίνει δουλειά στους άνδρες του χωριού (στην κατασκευή και συντήρηση των χώρων, στο εστιατόριο, τα εργαστήρια, κ.λπ.). Παράλληλα, όλα τα μέλη της κοινότητας έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν σε ένα εξαιρετικά δραστήριο πολιτιστικό πρόγραμμα, καθώς στο Μουσείο λειτουργούν για όλους/ες και ειδικά για τα νέα παιδιά δημιουργικά εργαστήρια, όπου διδάσκουν πέρα από τον ιδρυτή του Μουσείου και άλλοι επίλεκτοι καλλιτέχνες από όλη την Τουρκία.

Ο συνδυασμός της παράδοσης με τη σύγχρονη τέχνη είναι άλλωστε και η λογική του ίδιου του Μουσείου, οι συλλογές του οποίου αποτελούνται από έργα σύγχρονης τέχνης αλλά και αντικείμενα εθνογραφικά, τα οποία παρουσιάζονται να διαλέγονται στον χώρο και τον χρόνο. Το Μουσείο αποτελείται από ένα κεντρικό κτήριο, όπου βρίσκονται οι εκθεσιακοί χώροι, η αίθουσα εκδηλώσεων και η βιβλιοθήκη, και περιμετρικά κτήρια στα οποία στεγάζονται βοηθητικές και συμπληρωματικές υπηρεσίες, δηλαδή οι επισκέψιμες αποθήκες του Μουσείου, τα εργαστήρια υφαντικής, ταπητουργίας, εκπαιδευτικών δράσεων, κεραμικής, το κατάστημα στο οποίο διατίθενται κάποια από τα προϊόντα των γυναικών στα εργαστήρια (τα υπόλοιπα διατίθενται μέσω καταστημάτων στην Κωνσταντινούπολη), το εστιατόριο και οι ξενώνες. Και οι εγκαταστάσεις του Μουσείου απηχούν την αντίληψη που αναφέραμε παραπάνω, δηλαδή τον συνδυασμό του σύγχρονου και του παραδοσιακού, με το κεντρικό κτήριο να ακολουθεί εξαιρετικά σύγχρονες και δυναμικές γραμμές, ενώ τα περιμετρικά κτήρια «δένουν» απόλυτα με το τοπίο και την παραδοσιακή αρχιτεκτονική. Τον σχεδιασμό όλων έχει κάνει το ζεύγος Metin και Hüsamettin Koçan, σε συνεργασία με τον αρχιτέκτονα Sinan Genim. Και όλα αυτά σε ένα πραγματικά εντυπωσιακό φυσικό τοπίο, όπου άνθρωποι, τέχνη, πολιτισμός και φύση συνδιαλέγονται και συνυπάρχουν αρμονικά και δημιουργικά.

Η συνάντηση στο Μουσείο Baksı ήταν μια συνολικά ενδιαφέρουσα εμπειρία που έδωσε τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες όχι μόνον να συζητήσουν επιστημονικά και να ανταλλάξουν ιδέες και απόψεις, αλλά και να δουν από κοντά και να βιώσουν ένα παράδειγμα του τρόπου με τον οποίο περιφερειακά μουσεία μπορούν να αποτελέσουν αφετηρίες βιώσιμης ανάπτυξης, οικονομικής, τουριστικής, κοινωνικής και να κάνουν ένα ακόμη βήμα προς την κοινωνική και οικονομική ευημερία.

Νέες προκλήσεις για την επικοινωνία των μουσείων

ΣΟΦΙΑ ΣΤΑΪΚΟΥ

Το 15ο Διεθνές Συνέδριο για την επικοινωνία των μουσείων (Communicating the Museum, CTM) πραγματοποιήθηκε από 9-11 Σεπτεμβρίου 2015 στην Κωνσταντινούπολη, με θέμα «The art of being contemporary». Το συνέδριο, στο οποίο συμμετείχαν 350 εκπρόσωποι από 30 χώρες, περιελάμβανε, εκτός από τις κεντρικές ομιλίες, 20 εργαστήρια και 14 «σαφάρι» (διαδρομές) γνωριμίας με μουσεία και χώρους τέχνης της Κωνσταντινούπολης. Σε συνέχεια της σχετικής ενημέρωσης από το Ελληνικό Τμήμα του ICOM, το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς παρακολούθησε τις εργασίες και συμμετείχε στα θεματικά εργαστήρια.

Κεντρική διαπίστωση, από το σύνολο σχεδόν των εργασιών, ήταν η «αγωνία» για την αναδιάρθρωση της οργάνωσης και λειτουργίας των μουσείων ώστε να ανταποκρίνονται στις νέες απαιτήσεις της εποχής, αλλά και να ενισχύεται η συμμετοχή των επισκεπτών. Το βασικό συμπέρασμα του συνεδρίου ήταν ότι τα κύρια συστατικά της «τέχνης τού να είσαι σύγχρονος» είναι η τόλμη, η ανάληψη ρίσκου για νέες, μη παραδοσιακές, δράσεις, η καινοτομία –συμπεριλαμβανομένων των ψηφιακών τεχνολογιών– για την προσέλκυση του κοινού και την οργάνωση των εκθέσεων/δράσεων, το άνοιγμα των μουσείων στις τοπικές κοινωνίες και, γενικότερα, η παρακίνηση του κοινού να συμμετέχει σε δράσεις του μουσείου αντί απλώς να το επισκέπτεται.

Αξίζει να αναφερθούν ορισμένα σημεία από τις κυριότερες ομιλίες. Ο Jon Alexander, διευθυντής του New Citizenship Project (Μ. Βρετανία), ανέπτυξε την ιδέα του «συμμετοχικού μουσείου», προτρέποντας να αντιμετωπίζουμε τους επισκέπτες ως ενεργούς πολίτες και όχι ως απλούς καταναλωτές. Ο Prem Krishnamurthy (Project Projects, ΗΠΑ) κατέθεσε «έξι προτάσεις» για το μέλλον της οπτικής ταυτότητας των πολιτιστικών φορέων, εμπνεόμενος από τις αντίστοιχες «έξι προτάσεις για την επόμενη χιλιετία» του Italo Calvino. Η Elizabeth Ann Macgregor, διευθύντρια του Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης του Σύδνεϋ, αντιμετώπισε με αισιοδοξία το μέλλον της τέχνης, εξετάζοντας τη σχέση καλλιτέχνη και επιμελητή, ενώ ο Mike Sarna, διευθυντής συλλογών των Βασιλικών Μουσείων του Greenwich (Μ. Βρετανία), επεσήμανε τη δυσκολία προσέλκυσης των επισκεπτών και περιέγραψε –αλλά και αποτίμησε– «ριψοκίνδυνες» προσεγγίσεις που ακολουθούν τα Μουσεία του Greenwich. Ο Vasif Kortun, διευθυντής έρευνας και προγραμμάτων της SALT (ιδιωτική εταιρεία παραγωγής αντικειμένων για πωλητήρια μουσείων, Τουρκία), έδωσε μια εικόνα για την κατάσταση της σύγχρονης τέχνης στη χώρα του –ας

σημειωθεί ότι το συνέδριο συνέπεσε με τη 14η Μπιενάλε της Κωνσταντινούπολης–, αλλά και περιέγραψε τη σχέση δημόσιου και ιδιωτικού τομέα στον χώρο του πολιτισμού στην Τουρκία. Η Paula Rohss, διευθύντρια επικοινωνίας του Εθνικού Μουσείου (Σουηδία), και ο Jeff Levine, επικεφαλής μάρκετινγκ και επικοινωνίας του Whitney Museum (ΗΠΑ), παρουσίασαν τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες προσέλκυσης νέων κατηγοριών κοινού στο διάστημα που ένα μουσείο παραμένει κλειστό εν όψει επέκτασης/επανεκθέσεως. Η Amy Heibel, αντιπρόεδρος του Μουσείου Τέχνης του Λος Άντζελες, «προετοίμασε» τους επαγγελματίες των μουσείων για τις ανατρεπτικές αλλαγές που θα επιφέρουν οι ψηφιακές τεχνολογίες στον χώρο των μουσείων. Τέλος, η Martha de Velt, διευθύντρια εκπαίδευσης του Μουσείου Van Gogh, παρουσίασε το success story του «ψηφιακά μεταμορφωμένου» Μουσείου Van Gogh, επισημαίνοντας τη δυναμική των νέων τεχνολογιών αλλά και τα όριά τους.

Εξαιρετικό ενδιαφέρον είχε η διοργάνωση των διαδρομών πολιτισμού («σαφάρι») στις γειτονίες της Κωνσταντινούπολης, σε αναζήτηση ιδιαίτερων πολιτιστικών χώρων που συνδέονται με τη σύγχρονη πραγματικότητα της τουρκικής πολιτιστικής σκηνής (Istanbul Modern, Pera, SALT, Museum of Innocence, Istanbul Foundation for Culture and Arts, SPOT projects, Hisart Live History and Diorama Museum). Θα πρέπει να επισημανθεί επίσης η προτεραιότητα που δόθηκε στη διοργάνωση πολλών παράλληλων εργαστηρίων, με ενδεικτικά θέματα τη συμμετοχή του κοινού, το branding των μουσείων, τις περιοδεύουσες εκθέσεις, τη διαχείριση της κρίσης, κ.ά. Τόσο η διοργάνωση των διαδρομών πολιτισμού όσο και τα παράλληλα εργαστήρια προσέδωσαν ζωντάνια στο συνέδριο, έτυχαν θετικότερης ανταπόκρισης από τους συμμετέχοντες και κατέδειξαν πόσο σημαντικό είναι ένα συνέδριο να μην εξελίσσεται σε μονόλογο προφορικών παρουσιάσεων, αλλά να διευκολύνει την αλληλεπίδραση και την ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών.

Οι παρουσιάσεις έχουν αναρτηθεί στον ιστότοπο www.communicatingthemuseum.com.

Ψηφιακές προκλήσεις για τους επαγγελματίες των μουσείων

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΠΟΛΥΜΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Οι νέες προκλήσεις στον χώρο του πολιτισμού απαιτούν νέες πρωτοβουλίες, ευελιξία και προσαρμοστικότητα. Οι αναπτυξι-

ακές πολιτικές στη βιομηχανία του πολιτισμού εντάσσονται σε ένα ευρύτερο στρατηγικό πλαίσιο που αποσκοπεί στη βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών που παρέχονται από το υπάρχον εργατικό δυναμικό αλλά και στην προσέλκυση νέων ατόμων στον εν λόγω επαγγελματικό χώρο.

Το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο διοργάνωσε με μεγάλη επιτυχία Διεθνές Συνέδριο με γενικό τίτλο «Ψηφιακές προκλήσεις για τους επαγγελματίες των μουσείων» (Digital Challenges for Museum Experts) στις 22 Σεπτεμβρίου 2015 στο Athens Gate Hotel στην Αθήνα. Το συνέδριο διοργανώθηκε στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού ερευνητικού έργου μεταφοράς καινοτομίας eCult Skills, το οποίο χρηματοδοτήθηκε από το πρόγραμμα Leonardo da Vinci και υλοποιήθηκε με συντονιστή φορέα το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (ΕΑΠ) και συγκεκριμένα την ερευνητική ομάδα DAISSy.

of the eCult Skills Project), παρουσιάστηκαν στο κοινό τα σημαντικά αποτελέσματα του έργου από τους εταίρους και τους ειδικούς που συμμετείχαν σε αυτό. Κατά τη δεύτερη συνεδρία, με τίτλο «Τα μουσεία στην ψηφιακή εποχή» (Museums in the Digital Era), σημαντικοί εκπρόσωποι διαφορετικών μουσείων από την Ελλάδα και το εξωτερικό παρουσίασαν τη δική τους οπτική για τη στάση των μουσείων απέναντι στις πρόσφατες ψηφιακές αλλαγές και απαιτήσεις. Η τρίτη συνεδρία είχε τίτλο «Δεξιότητες, νέες προκλήσεις και τάσεις. Οι επαγγελματίες των μουσείων και οι ειδικοί ΤΠΕ απαντούν» (Skills, New Challenges and Trends. Museum Professionals and ICT Experts Respond). Κατά τη διάρκεια της εκδήλωσης εκπρόσωποι φορέων πολιτισμού και ειδικοί από τον χώρο της αγοράς και της έρευνας «συνομίλησαν» με πανεπιστημιακούς για τις εξελίξεις στις νέες τεχνολογίες αλλά και για την απαιτούμενη «ψηφιακή εγγραμματοσύνη» (digital literacy) του

Στιγμιότυπο από την 3η συνεδρία (Πηγή: αρχείο της DAISSy).

Κηρύσσοντας την έναρξη του συνεδρίου, ο επιστημονικός υπεύθυνος του έργου Αχιλλέας Καμέας, αν. καθηγητής του ΕΑΠ και υπεύθυνος της ομάδας DAISSy, αναφέρθηκε στην αυξανόμενη διείσδυση των ψηφιακών τεχνολογιών στον χώρο του πολιτισμού και την επίδραση που αυτές ασκούν στη διαμόρφωση νέων επαγγελματικών ρόλων, όπως διαπιστώθηκε κατά την υλοποίηση του έργου eCult Skills. Τους συνέδρους χαιρέτισαν η κ. Τζένη Αλμπάνη, αντιπρόεδρος του Ελληνικού Τμήματος του ICOM και εκπρόσωπος της Διεύθυνσης Μουσείων του Υπουργείου Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων, η κ. Λίλα ντε Τσάβες, πρόεδρος της Heritage & Museums, και ο δρ Βασίλειος Δαγδιλέλης, πρόεδρος του Εθνικού Οργανισμού Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΕΟΠΠΕΠ).

Το πρόγραμμα του συνεδρίου περιελάμβανε τρεις κύριες συνεδρίες. Κατά την πρώτη, με τίτλο «Τα αποτελέσματα και ο αντίκτυπος του eCult Skills Project» (The Outcomes and the Impact

επαγγελματία στον χώρο των μουσείων.

Στο συνέδριο συμμετείχαν εκλεκτοί προσκεκλημένοι ομιλητές, εκπρόσωποι μουσείων, όπως το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, το Κέντρο Τεχνολογίας & Μουσεία Επιστημών «ΝΟΗΣΙΣ», το Μουσείο Επιστήμης και Τεχνολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών, το Πολιτιστικό Ίδρυμα του Ομίλου Πειραιώς (ΠΙΟΠ), το Μουσείο Πολιτικών Εξόριστων Άη Στράτη, το Μουσείο της πόλης Κραν (Σλοβενία), και διεθνώς αναγνωρισμένων φορέων, όπως το Ευρωπαϊκό Φόρουμ των Μουσείων (European Museum Forum), η Διεύθυνση Μουσείων του Υπουργείου Πολιτισμού και το Ελληνικό Τμήμα του ICOM, ο Εθνικός Οργανισμός Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΕΟΠΠΕΠ). Από τον χώρο της έρευνας συμμετείχαν ερευνητές από τα έργα Europeana, CHESSE και eCult Value, ενώ από την αγορά εργασίας σημαντική ήταν η συμμετοχή ομιλητών από εταιρείες που δραστηριοποιούνται στην ανάπτυξη ψηφιακών εφαρμογών

και περιεχομένου για τον πολιτισμό, όπως Postscriptum, NGO Diadrasis και Eyelead Software. Ο χώρος της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης εκπροσωπήθηκε από ομιλητές προερχόμενους από το Πανεπιστήμιο Πατρών, το Πάντειο Πανεπιστήμιο, το Πανεπιστήμιο Αιγαίου και φυσικά το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Το πρόγραμμα των ομιλιών ολοκληρώθηκε με συζήτηση μεταξύ των ομιλητών, του κοινού και των μελών της κοινοπραξίας του έργου, με αντικείμενο τη διάχυση και εκμετάλλευση των αποτελεσμάτων του έργου eCult Skills, αλλά και θέματα που αναπτύχθηκαν κατά τη διάρκεια του συνεδρίου. Στο συνέδριο συμμετείχαν συνολικά 130 άτομα, τα οποία παρακολούθησαν με αμείωτο ενδιαφέρον τις 24 παρουσιάσεις από ομιλητές που προέρχονταν από την Ελλάδα και το εξωτερικό (Γερμανία, Αγγλία, Γαλλία, Πορτογαλία, Σλοβενία, Ολλανδία).

Η κοινοπραξία του έργου περιελάμβανε φορείς προερχόμενους από έξι χώρες: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (Ελλάδα), Eurpoma GmbH & Co. KG (Γερμανία), KIBLA (Σλοβενία), The Forum of e-Excellence (Βέλγιο), Maison de la Promotion Sociale (Γαλλία) και Marpas das Ideias, Edições de Publicações (Πορτογαλία). Στόχος του έργου ήταν, μέσα από τη σύγκριση με τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά παραδείγματα, να δημιουργηθούν εθνικά επαγγελματικά περιγράμματα που θα μπορούν να εφαρμοστούν στον πολιτιστικό τομέα. Μέσα από το έργο αναπτύχθηκε ένα σύνολο συγκρίσιμων δεξιοτήτων για τα επαγγέλματα αυτά, το οποίο ενισχύει την απασχολησιμότητα των επαγγελματιών, ενώ ταυτόχρονα συμβάλλει στην αντιμετώπιση μιας από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της Ευρώπης 2020.

Το έργο eCult Skills ανέπτυξε:

- Ευρωπαϊκά προφίλ ειδικών σε επαγγέλματα που σχετίζονται με τον τομέα που πολιτισμού σύμφωνα με τις αρχές των ευρωπαϊκών πλαισίων EQF / e-CF και ECVET.
- Κατευθυντήριες γραμμές για την ανάπτυξη δράσεων επαγγελματικής κατάρτισης για αυτά τα επαγγελματικά προφίλ.
- Συγκεκριμένα, στο eCult Skills Project δημιουργήθηκαν τα ακόλουθα πέντε (5) επαγγελματικά προφίλ:

Διαχειριστής Διαδικτυακής Πολιτισμικής Κοινότητας (Online Cultural Community Manager).

Υπεύθυνος Ανάπτυξης Πολιτισμικής Διαδραστικής Εμπειρίας (Interactive Cultural Experience Developer).

Σύμβουλος ΤΠΕ για τον Πολιτισμό (Cultural ICT Consultant).

Ξεναγός ΤΠΕ στον Πολιτισμό (Cultural ICT Guide).

Διαχειριστής Ψηφιακού Πολιτισμικού Αποθέματος (Digital Cultural Asset Manager).

Για περισσότερες πληροφορίες για το έργο eCult Skills μπορείτε να επισκεφτείτε τους συνδέσμους: <http://ecultskills.eu/> και <http://www.e-jobs-observatory.eu>.

Το αναλυτικό πρόγραμμα του συνεδρίου με τους τίτλους των εισηγήσεων βρίσκεται στη διεύθυνση: <http://ecultskills-conference.eap.gr/>.

Πληροφορίες για το ΕΑΠ θα βρείτε στον σύνδεσμο: www.eap.gr, και για την ερευνητική ομάδα DAISSy στον σύνδεσμο: <http://daissy.eap.gr>, με την οποία μπορείτε να επικοινωνήσετε στη διεύθυνση: daissyresearchgroup@gmail.com.

Τέλος, είναι δυνατόν να επικοινωνήσετε με τη γράφουσα στις διευθύνσεις ppolymero@eap.gr / giotapolymeropoulou@gmail.com.

Εκπαιδευτικές δράσεις για τον βιομηχανικό πολιτισμό

ΑΜΑΛΙΑ ΤΣΙΤΟΥΡΗ

Στις 15 Μαΐου 2015 πραγματοποιήθηκε η ετήσια ημερίδα της ελληνικής ομάδας εργασίας για την εκπαίδευση και τις πολιτιστικές δράσεις στα μουσεία (ICOM-CECA), με τίτλο «Εκπαιδευτικές δράσεις για τον βιομηχανικό πολιτισμό» και στόχο την παρουσίαση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και εφαρμογών για την ερμηνεία και ανάδειξη της βιομηχανικής κληρονομιάς και του τεχνικού πολιτισμού.

Η ημερίδα εντάχθηκε στις εκδηλώσεις για τον εορτασμό της Διεθνούς Ημέρας Μουσείων, καθώς τιμώντας το μουσείο για την Ελλάδα το 2015 είχε οριστεί από το ICOM το Βιομηχανικό Μουσείο Φωταερίου στο Γκάζι.

Τις παρουσιάσεις, που φιλοξενήθηκαν στο Αμφιθέατρο του Αεριοφυλακίου 1 στην Τεχνόπολη του Δήμου Αθηναίων, παρακολούθησαν 70 περίπου άτομα προερχόμενα από τους χώρους της μουσειακής εκπαίδευσης, της πολιτιστικής διαχείρισης, της σχολικής εκπαίδευσης, της βιομηχανικής αρχαιολογίας, κ.λπ.

Μέσα από 11 εισηγήσεις, οι οποίες παρουσιάστηκαν από υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού, δημόσια, ιδιωτικά και δημοτικά μουσεία, πανεπιστήμια, καθώς και άλλους πολιτιστικούς και εκπαιδευτικούς φορείς, χαρτογραφήθηκε ένα ευρύ φάσμα δράσεων και εφαρμογών που υλοποιήθηκαν σε βιομηχανικούς τόπους στην Αθήνα, τον Πειραιά, το Λαύριο, την Πάτρα, τον Βόλο, τη Βέροια, την Ξάνθη, το Σουφλί, τη Μυτιλήνη και αλλού.

Είκοσι περίπου χρόνια μετά την υλοποίηση του προγράμματος «Το σχολείο υιοθετεί ένα μνημείο», που επιχείρησε να αναδείξει, μεταξύ άλλων, και άγνωστα μνημεία του τεχνικού και βιομηχανικού πολιτισμού, φαίνεται ότι η εκπαιδευτική αξιοποίηση της βιομηχανικής –υλικής και άυλης– κληρονομιάς έχει κερδίσει σημαντικό έδαφος στην Ελλάδα.

Κατά τη διάρκεια της ημερίδας παρουσιάστηκαν δράσεις που επιχειρούν μια ολιστική ερμηνευτική προσέγγιση του βιομηχανικού πολιτισμού, μια διεπιστημονική μελέτη θεμάτων, όπως τα βιομηχανικά κτήρια-αρχιτεκτονικά κελύφη, ο τεχνικός εξοπλισμός και οι μηχανές, οι διαδικασίες παραγωγής από την πρώτη ύλη μέχρι το τελικό προϊόν, τα αρχεία των επιχειρήσεων, οι μαρτυρίες των ανθρώπων.

Πολλές από τις δράσεις που παρουσιάστηκαν όχι μόνο προτείνουν μια εναλλακτική ματιά πάνω στη νεώτερη ιστορία, τα τεχνολογικά επιτεύγματα και τις κοινωνικές αλλαγές, αλλά συμβάλλουν και στην ευαισθητοποίηση μαθητών και ενηλίκων σε ζητήματα όπως η διάσωση, η ανάδειξη, η επανάχρηση και η λειτουργική ένταξη των βιομηχανικών μνημείων στον πολεοδομικό ιστό της σύγχρονης πόλης.

Στο πλαίσιο αυτών των δράσεων εξερεύνησης του τεχνικού πολιτισμού, χρησιμοποιήθηκαν ποικίλα εργαλεία, όπως η βιωματική περιήγηση στον χώρο, η καθοδηγημένη παρατήρηση κτηρίων ή/και μουσειακών αντικειμένων, η μελέτη αρχαιακού υλικού, η προφορική ιστορία, η προβολή ταινιών, τα διαδραστικά τραπέζια-εκθέματα, τα παιχνίδια γνώσεων με χρήση τεχνολογιών αιχμής, αλλά και η αφήγηση παραμυθιού, το κυνήγι θησαυρού, τα παιχνίδια ρόλων και οι έντυποι εκπαιδευτικοί φάκελοι.

Η ημερίδα «Εκπαιδευτικές δράσεις για τον βιομηχανικό πολιτισμό» ολοκληρώθηκε μέσα από μια συζήτηση για τη σημασία ανάληψης περισσότερων πρωτοβουλιών, οι οποίες να προάγουν τη μέχρι πρόσφατα παραγνωρισμένη και περιθωριοποιημένη βιομηχανική αρχαιολογία και να αναδεικνύουν τον βιομηχανικό πολιτισμό της Ελλάδας, ως στοιχείο απαραίτητο για τη γνωριμία του πρόσφατου παρελθόντος της χώρας και την καλύτερη κατανόηση και ερμηνεία του παρόντος.

Διεθνές Συνέδριο ICOM/ICMAH

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΜΑΖΑΡΑΚΗΣ - ΑΙΝΙΑΝ

Από 11-14 Νοεμβρίου 2015 έλαβε χώρα στο Μουσείο της Ακρόπολης το ετήσιο Διεθνές Συνέδριο του ICOM/ICMAH (Διεθνής

Επιτροπή Μουσείων και Συλλογών Αρχαιολογίας και Ιστορίας), με θέμα «Αρχαιολογία και δεοντολογία» (The professional and ethical dimensions of archaeology). Συνδιοργανωτής ήταν το Ελληνικό Τμήμα του ICOM. Πολλά ιδρύματα και οργανισμοί, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό, παρείχαν επιστημονική και υλική υποστήριξη.

Η επιλογή του τόπου και του θέματος του συνεδρίου σχετίζονται με πολύχρονους προβληματισμούς και προσπάθειες της ελληνικής και της διεθνούς κοινότητας για τον καθορισμό των ηθικών αξιών στις οποίες οφείλει να βασίζεται η αρχαιολογική επιστήμη και ο τρόπος που αντιμετωπίζουμε τα αρχαιολογικά κατάλοιπα. Εκπρόσωποι του ΥΠΠΟΑ συμμετείχαν στο συνέδριο και με τις ομιλίες τους ανέδειξαν το αρχαιολογικό έργο και τις προσπάθειες για επαναπατρισμό αρχαιοτήτων, καθώς και το σημαντικό θέμα της επιστροφής των γλυπτών του Παρθενώνα.

Το συνέδριο χαιρέτισαν η γενική γραμματέας του ΥΠΠΟΑ κ. Μαρία Ανδρεαδάκη-Βλαζάκη, ο πρόεδρος του Μουσείου της Ακρόπολης κ. Δημήτριος Παντερμαλής και οι πρόεδροι των οργανωτικών επιτροπών, οι κ.κ. Τέτη Χατζηνικολάου (Ελληνικό Τμήμα του ICOM) και Myriame Morel-Deledalle (ICMAH). Ακολούθησαν εισαγωγικές τοποθετήσεις από την κ. Ελένη Κόρκα, γενική διευθύντρια Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς του ΥΠΠΟΑ, με θέμα τα γλυπτά του Παρθενώνα, και την κ. Μαρία-Ξένη Γαρέζου, προϊσταμένη του Τμήματος Αρχαιολογικών Μουσείων και Συλλογών του ΥΠΠΟΑ, με θέμα «Μουσειακή ηθική στην πράξη».

Η πρώτη συνεδρία, με πρόεδρο τον κ. Vincent Négri του γαλλικού CNRS, εστίασε στη σχέση αρχαιολογίας και ιστορίας με τη δόμηση ταυτοτήτων. Η κ. Δάφνη Βουδούρη διερεύνησε το θέμα μέσα από την ελληνική νομοθεσία και στη συνέχεια ο κ. Δημήτρης Πλάντζος παρουσίασε τη δόμηση της σύγχρονης ταυτότητας του ελληνικού έθνους σε σχέση με την ιστορική κληρονομιά και τα ιδεολογικά ρεύματα του Δυτικού κόσμου. Παρουσιάστηκαν επίσης αρχαιολογικές και μουσειακές έρευνες που επηρεάζονται από ιδεολογικές θέσεις: η αναμόρφωση του αρχαιολογικού κέντρου Bibacte, που παρουσιάζει το γαλατικό παρελθόν στο Mont Beungray της Γαλλίας (διευθυντής Vincent Guichard), αρχαιολογικές έρευνες για την αρχαία πόλη του Δαυίδ στην ανατολική Ιερουσαλήμ σε σχέση με τη σημερινή πολιτική κατάσταση (Marius Schattner) και η έκθεση «Imagining the Balkans. Ταυτότητες και μνήμη στον μακρύ 19ο αιώνα» που διερεύνησε τη δημιουργία ανταγωνιστικών εθνικών αφηγημάτων στην περιοχή μας (Φίλιππος Μαζαράκης-Αινιάν, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

Η δεύτερη συνεδρία εστίασε στη βελτίωση της προσβασιμότητας των μουσείων και αρχαιολογικών χώρων και τη διάδοση της γνώσης. Με συντονιστή την κ. Ανδρομάχη Γκαζή παρουσιά-

στηκαν οι περιπτώσεις του Μουσείου της αρχαίας Arles, όπου οι επισκέπτες παρακολουθούν αρχαιολογικές έρευνες με πρωτοποριακούς τρόπους (διευθυντής Claude Sintès), και η αντίστοιχη προσπάθεια του Κέντρου Ενάλιας Αρχαιολογίας της Καταλονίας στη Χερόνα (διευθυντής Gustau Vivar Lombarte), ενώ συζητήθηκαν και θέματα σχετικά με την έκθεση και συντήρηση σκελετικών συλλογών και ανθρώπινων λειψάνων (Vincent Négri). Στη συνέχεια, οι παρουσιάσεις εστίασαν στην αποκατάσταση μνημείων και τη σύνδεσή τους με το αστικό περιβάλλον (Χαράλαμπος Μπούρας και Jean-Yves Marin, διευθυντής Μουσείων Τέχνης και Ιστορίας Γενεύης).

Οι διεκδικήσεις για την κυριότητα και κατοχή αρχαιολογικών θησαυρών αποτέλεσαν ξεχωριστή συνεδρία που τη συντόνισε η France Desmarais, διευθύντρια προγραμμάτων και συνεργασίας του ICOM. Παρουσιάστηκαν οι κυρίαρχοι προβληματισμοί στην Ιταλία (Tullio Scovazzi, καθηγητής διεθνούς δικαίου, Μιλάνο) και τη Γαλλία (Benoit Kaplan, αν. διευθυντής Αρχαιοτήτων) ως προς τον επαναπατρισμό και την αντίστοιχη νομοθεσία. Κατόπιν παρουσιάστηκε η πολιτική προσκτήσεων του Pergamon Museum του Βερολίνου (διευθυντής Markus Hilgert), καθώς και τα επιχειρήματα της ελληνικής πολιτείας για τη διεκδίκηση παρανόμως εξαχθέντων αρχαιοτήτων που βρίσκονται σε ξένα μουσεία (Ελένη Πιπέλια, ΥΠΠΟΑ).

Η τελευταία συνεδρία αφορούσε την καθαυτό δεοντολογία των αρχαιολογικών ανασκαφών: προβληματισμοί που προκύπτουν από προληπτικές και σωστικές έρευνες (Patrick Pison, αν. διευθυντής INRAP, Γαλλία – Farid Ighilahriz, διευθυντής Εθνικού Κέντρου Αρχαιολογικής Έρευνας, ανασκαφές για το μετρό στο ιστορικό κέντρο του Αλγερίου) και παρουσίαση δεοντολογικών προβλημάτων στην υποσαχάρια Αφρική, όπου συνήθως εμπλέκονται και θέματα ανθρωπιστικής φύσεως που οφείλουν οι αρχαιολόγοι να συνηγορούν (Eric Huyssecom, διευθυντής APA, Πανεπιστήμιο Γενεύης). Τέλος, παρουσιάστηκαν ζητήματα της ενάλιας έρευνας τόσο στη Γαλλία όσο και στην Ελλάδα (Michel L'Hour, διευθυντής DRASSM, Αγγελική Σίμωσι, προϊσταμένη Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων).

Τα συμπεράσματα του συνεδρίου συνόψισε η πρόεδρος του ICMAH κ. Myriame Morel-Deledalle και ο κ. Vincent Négri μετά από χαιρετισμό που απηύθυνε ο κ. Γιάννης Τζεδάκις. Οι διοργανωτές του συνεδρίου τίμησαν το έργο του κ. Τζεδάκι, ο οποίος υπήρξε για πολλά χρόνια η ψυχή του Υπουργείου Πολιτισμού ως γενικός διευθυντής Αρχαιοτήτων και πρώτος πρόεδρος του Ελληνικού Τμήματος του ICOM (1983-1989), καθώς και πρόεδρος της Επιτροπής ICMAH (1992-1998).

Οι κοινωνικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις στο πλαίσιο του συνεδρίου ήταν πολλές: κοκτέιλ και συναυλία παραδοσιακής μου-

σικής με τη συνεργασία του Μουσείου Λαϊκών Οργάνων, στην έδρα του Ελληνικού Τμήματος του ICOM, καθώς και δείπνο που παρέθεσε το Ελληνικό Τμήμα στο Μουσείο Μπενάκη μετά από ξενάγηση. Ο διευθυντής της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής δεξιώθηκε τους συνέδρους, ενώ ξεναγήσεις έγιναν στο Μουσείο της Ακρόπολης, στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο και στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο. Αξίζει να σημειωθεί η μεγάλη συμμετοχή στο συνέδριο, παρά το γεγονός ότι συνέπεσε με τη γενική απεργία στην Αθήνα και με τα τρομοκρατικά γεγονότα στο Παρίσι. Χάρη στην υψηλή ποιότητα των παρεμβάσεων και των συζητήσεων, το συνέδριο του ICMAH –το τρίτο στην Ελλάδα– ήταν εξαιρετικά επιτυχές. Τα πρακτικά του συνεδρίου θα εκδοθούν σύντομα από τον γαλλικό εκδοτικό οίκο L'Harmattan.

Η συντήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς: Προκλήσεις και επαναπροσδιορισμοί

ΖΩΙΤΣΑ ΓΚΙΝΝΗ
ΜΑΡΙΑ ΚΡΙΝΗ

Από 25-29 Μαΐου 2015 πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα συνέδριο με θέμα «Η συντήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς: Προκλήσεις και επαναπροσδιορισμοί». Συνδιοργανώθηκε από δύο κεντρικούς φορείς στον χώρο της συντήρησης: τη Διεύθυνση Συντήρησης Αρχαίων και Νεωτέρων Μνημείων (ΔΣΑΝΜ), που υπάγεται στη Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, και το Τμήμα Συντήρησης Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Αθήνας.

Το συνέδριο διήρκεσε πέντε ημέρες. Τις τρεις πρώτες φιλοξενήθηκε στο αμφιθέατρο του Αθήνα 9.84, στον χώρο της Τεχνόπολης του Δήμου Αθηναίων, και την τέταρτη στο Μουσείο της Ακρόπολης. Την τελευταία ημέρα αλλά και κατά τη διάρκεια του συνεδρίου πραγματοποιήθηκαν πολλές παράλληλες δράσεις.

Στόχος του συνεδρίου ήταν να αναδειχθεί η διεπιστημονικότητα που χαρακτηρίζει τη συντήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Με αυτό το σκεπτικό ορίστηκαν και οι θεματικές ενότητες του συνεδρίου:

- «Ιστορία – Θεωρία – Δεοντολογία»: Αναπτύχθηκαν θέματα σχετικά με την ιστορία της συντήρησης στην Ελλάδα, το

θεσμικό πλαίσιο και τη δεοντολογία, καθώς και θέματα θεωρίας της συντήρησης.

- «Εκπαίδευση»: Διερευνήθηκαν θέματα σχετικά με τους ακαδημαϊκούς κύκλους σπουδών, την κατάρτιση και τα προγράμματα της διά βίου μάθησης.
- «Έρευνα»: Έγιναν ανακοινώσεις για την ερευνητική δραστηριότητα σχετικά με νέα υλικά και μεθόδους διάγνωσης, τεκμηρίωσης και συντήρησης, καθώς και για ερευνητικά προγράμματα.
- «Συντήρηση»: Παρουσιάστηκαν περιπτώσεις επεμβάσεων σε αρχαιότητες, έργα τέχνης και ιστορικά τεκμήρια, καθώς και έργα προληπτικής συντήρησης και ζητήματα που αφορούσαν τη διαχείριση των προγραμμάτων συντήρησης, όπως είναι οι πηγές χρηματοδότησης αλλά και η βιωσιμότητα των δράσεων συντήρησης.
- «Συντήρηση και ευρύ κοινό»: Η θεματική αυτή σκοπό είχε την προβολή του έργου της συντήρησης και την ευαισθητοποίηση του κοινού.

Επιπλέον, την τέταρτη ημέρα, έγινε μια συνεδρία φοιτητών, όπου παρουσιάστηκαν προφορικές και αναρτημένες ανακοινώσεις. Στις πενήντα και πλέον ανακοινώσεις εκπροσωπήθηκαν πολλοί φορείς από όλη την Ελλάδα και το εξωτερικό και παρουσιάστηκαν πολλές εργασίες και θέματα που αφορούν τη συντήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Στις παράλληλες δράσεις του συνεδρίου οι συμμετέχοντες είχαν τη δυνατότητα να επισκεφθούν την έκθεση της ΕΦΑ Αθηνών, με θέμα «Μνημείο, συντηρώντας τη μνήμη», στη Ρωμαϊκή Αγορά, να ξεναγηθούν στο Μουσείο της Ακρόπολης, αλλά και να παρακολουθήσουν το πρόγραμμα καθαρισμού των δυτικών μετοπών του Παρθενώνα με χρήση τεχνολογίας λέιζερ, να περιηγηθούν στο κτήμα Τατοΐου, να ξεναγηθούν στα εργαστήρια συντήρησης και σε επιλεγμένους χώρους φύλαξης της συλλογής, καθώς και να επισκεφθούν τον ιερό ναό της Αναστάσεως και το κοιμητήριο των βασιλέων. Διοργανώθηκε επίσης ξενάγηση στους χώρους του έργου αναστήλωσης και συντήρησης της Ιεράς Μονής Δαφνίου, καθώς και επίδειξη εφαρμογής αναλυτικών τεχνικών για τη διερεύνηση αντικειμένων της πολιτιστικής κληρονομιάς στη ΔΣΑΝΜ. Τέλος, οι συνέδριοι ξεναγήθηκαν στους αποθηκευτικούς χώρους του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου Αθηνών.

Ιδιαίτερος σημαντικό κομμάτι του συνεδρίου ήταν οι ανακοινώσεις των ομιλητών, Ελλήνων και ξένων, που συνεισέφεραν με τη γνώση και τις εμπειρίες τους. Σε ό,τι αφορά τους ομιλητές από το εξωτερικό, ήταν καταξιωμένοι και αναγνωρισμένοι στον τομέα

τους επιστήμονες, οι οποίοι έδωσαν τη δική τους διάσταση στον χώρο της συντήρησης, ανοίγοντας νέους ορίζοντες.

Κεντρικός ομιλητής του συνεδρίου ήταν ο Gael de Guichen, σύμβουλος του γενικού διευθυντή του ICCROM. Στις παραπάνω θεματικές ενότητες παρουσίασαν τις ανακοινώσεις τους οι: Elizabeth Pye, επίτ. καθηγήτρια συντήρησης αρχαιολογικού και μουσειακού υλικού στο Ινστιτούτο Αρχαιολογίας του University College London, Wolfgang Baatz, επικεφαλής του Ινστιτούτου Συντήρησης – Αποκατάστασης της Ακαδημίας Καλών Τεχνών της Βιέννης, Piero Baglioni, πρόεδρος από το 1994 του Τμήματος Χημείας του Πανεπιστημίου της Φλωρεντίας και συνεργάτης του MIT, Vasco Fassina, πρόεδρος του CEN/TC 346, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την τυποποίηση στο πεδίο της συντήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς, και Roberto Nardi, ιδρυτής της εταιρείας Centro di Conservazione Archeologica.

Το συνέδριο χαιρέτισαν οι: Κώστας Φωτάκης, αν. Υπουργός Έρευνας και Καινοτομίας, Μαρία Ανδρεαδάκη-Βλαζάκη, γενική γραμματέας ΥΠΠΟΑ, Μιχαήλ Μπρατάκος, πρόεδρος του ΤΕΙ Αθήνας, Νικήτας Χιωτίνης, διευθυντής Σχολής Καλλιτεχνικών Σπουδών του ΤΕΙ Αθήνας, Αθανάσιος Νακάσης, πρόεδρος του Ελληνικού Τμήματος του ICOMOS, Τζένη Αλμπάνη, αντιπρόεδρος του Ελληνικού Τμήματος του ICOM, Ken Lustbader, διευθυντής του Historic Preservation Program του J.M. Kaplan Fund, NYC, Κωστής Μπιτζάνης, διευθύνων σύμβουλος της Τεχνόπολης του Δήμου Αθηναίων, Ευαγγελία-Μαρίνα Τσίλαγα, πρόεδρος του Τμήματος Συντήρησης Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης, και Μαρία Μερτζάνη, προϊσταμένη της Διεύθυνσης Συντήρησης Αρχαίων και Νεωτέρων Μνημείων.

Το συνέδριο αποτέλεσε ένα πρώτο βήμα για τη συνεύρεση της εργαστηριακής έρευνας και της εργασίας πεδίου, θεωρίας και πράξης, πανεπιστημιακών και υπηρεσιακών φορέων, δημόσιου τομέα και ελεύθερων επαγγελματιών.

Η συμμετοχή στο συνέδριο ξεπέρασε κάθε προσδοκία, με περισσότερους από 1.500 εγγεγραμμένους σύνεδρους, ενώ υπήρχε δυνατότητα και εξ αποστάσεως παρακολούθησης με απευθείας μετάδοση (live streaming). Οι εργασίες που παρουσιάστηκαν, ο διάλογος που αναπτύχθηκε και τα συμπεράσματα που διατυπώθηκαν στις πέντε ημέρες που ο «κόσμος της συντήρησης» συγκεντρώθηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα προέβλεπαν τη συντήρηση ως έναν από τους βασικότερους τομείς της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς.

To 7^ο Συνέδριο MuseumNext

ΜΑΡΩ ΑΛΕΞΑΚΗ

Στο τριήμερο 19-21 Απριλίου 2015 διεξήχθη στη Γενεύη η έβδομη συνάντηση του MuseumNext, ενός συνεδρίου που αποτελεί σήμερα θεσμό της διεθνούς μουσειακής κοινότητας και επικεντρώνεται κατά μεγάλο μέρος στην εφαρμογή των νέων τεχνολογιών στα μουσεία με στόχο την αρτιότερη εξυπηρέτηση του κοινού. Στο MuseumNext (<http://www.museumnext.com/conference>) από το 2009, χρονολογία του πρώτου συνεδρίου, μέχρι σήμερα παρουσιάζονται οι τελευταίες τάσεις και απόψεις, καθώς και οι πρακτικές που αφορούν τους τομείς της τεχνολογίας, αρχιτεκτονικής, εκθεσιακής πολιτικής, δεοντολογίας, διαχείρισης συλλογών και ψηφιακών εφαρμογών.

Η πρώτη συνάντηση το 2009 στο Newcastle upon Tyne στην Αγγλία ήταν ένα εργαστήριο δύο ημερών από επαγγελματίες των μουσείων που αναζητούσαν νέες μεθόδους για να κινητοποιήσουν τους επισκέπτες, τοποθετώντας τους στο κέντρο του ενδιαφέροντός τους, με στόχο την επιτυχέστερη ένταξή τους στο μουσειακό βίωμα μέσω της ψηφιακής διάδρασης. Πρωτεργάτες του MuseumNext ήταν η Nina Simon (συγγραφέας του βιβλίου «The Participatory Museum») και ο ιδρυτής του, ο Jim Richardson (διευθυντής, μαζί με τον Jasper Visser, της διαφημιστικής εταιρείας Sumo Design).

Οι διεθνείς συναντήσεις του MuseumNext, από το 2009 μέχρι σήμερα, έχουν γίνει σε διάφορες πόλεις: Newcastle upon Tyne (2009), Λονδίνο (2010), Εδιμβούργο (2011), Βαρκελώνη (2012), Άμστερνταμ (2013), Gateshead (2014), Γενεύη και Ιντιανάπολη (2015), ενώ το 2016 θα διεξαχθεί στο Δουβλίνο.

Το συνέδριο του 2015 διακρίθηκε για την άριστη οργάνωσή του, αν και διεξήχθη σε τρία διαφορετικά, κοντινά μεταξύ τους, κτήρια. Έδρα του συνεδρίου ήταν το Bâtiment des Forces Motrices, ένα παλιό εργοστάσιο χτισμένο στην περίοδο 1883-1892 από τον πολιτικό μηχανικό και πολιτικό Théodore Turrettini στη μέση του ποταμού Ροδανού, στο σημείο που εκβάλλει στη λίμνη της Γενεύης. Η εναρκτήρια εορταστική εκδήλωση έγινε στο Μουσείο Τέχνης και Ιστορίας με ομιλίες και χορευτικά δρώμενα.

Το συνέδριο της Γενεύης είχε ως βάση συζήτησης και προβληματισμού την καινοτομία ή «τι καινούργιο υπάρχει για τα μουσεία» (what's next for museums). Έλαβαν μέρος 600 επαγγελματίες από 39 χώρες, όπως ο Chris Unitt, ιδρυτής της εταιρείας συμβούλων πολιτιστικής διαχείρισης One Further, ο Jake Barton, ιδρυτής της εταιρείας Local Projects, ο Jasper Visser, ειδικός πολιτιστικού στρατηγικού σχεδιασμού και διοργανωτής εργαστηρίων, ο Jim Richardson, ιδρυτής του MuseumNext, η Kati Price,

υπεύθυνη της ψηφιακής στρατηγικής του Μουσείου Victoria and Albert, η Shelley Bernstein, υπεύθυνη τεχνολογίας στο Μουσείο του Brooklyn, η Tijana Tasich (Digital Production Lead @Tate), ο Seb Chan, διευθυντής ψηφιακών μέσων στο Cooper Hewitt, Smithsonian Design Museum, ο David Vuillaume, πρόεδρος της διεθνούς επιτροπής του ICOM Ελβετίας, η Goranka Horjan, πρόεδρος του European Museum Forum, και πολλοί άλλοι. Έγιναν ομιλίες και εργαστήρια επικεντρωμένα στον κοινωνικό ρόλο του μουσείου ως χώρου ένταξης διαφόρων ομάδων επισκεπτών (αναφέρονται ομιλίες, όπως: «The sociable museum», «Relevance and social impact of museums», «Museums without borders», «Emotion, stories and museums») με τη χρήση τεχνολογικών μέσων και της πρακτικής του παιχνιδιού (αναφέρονται

ενδεικτικά ομιλίες, όπως: «Transforming museums through games», «Digital showcase», «Making thinking visible», «Games - Transforming museums from within and without», «Wearable technology in museums»). Στο πλαίσιο των ομιλιών και εκτός των αιθουσών ακρόασης έγινε επίδειξη εφαρμογών και άλλων ψηφιακών μέσων που αποτελούν εργαλεία για την επίτευξη πληρέστερης μουσειακής εμπειρίας.

Σχετικό υλικό σε μορφή βίντεο μπορεί κανείς να δει στο: <https://vimeo.com/tag:museumnext>

16^η Συνάντηση του Δικτύου για την Ευρωπαϊκή Ακαδημαϊκή Κληρονομιά UNIVERSEUM

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΠΑΠΟΥΛΙΑΣ
ΦΑΙΗ ΤΣΙΤΟΥ
ΜΥΡΣΙΝΗ ΠΗΧΟΥ

Από 11-13 Ιουνίου 2015 συνδιοργανώθηκε από το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και το Δίκτυο για την Ευρωπαϊκή Ακαδημαϊκή Κληρονομιά UNIVERSEUM η 16η ετήσια συνάντηση των φορέων-μελών του Δικτύου. Το θέμα της φετι-

Αθηνών, μέλη ΔΕΠ: Π. Πολυχρονάκου-Σγουρίτσα, καθηγήτρια προϊστορικής αρχαιολογίας (αντιπρόεδρος), Μ. Δερμιτζάκης, τ. αντιπρύτανης του Πανεπιστημίου Αθηνών (2000-2006), Μ. Κωνσταντουδάκη-Κιτρομηλίδου, καθηγήτρια βυζαντινής αρχαιολογίας, Μ. Φουντοπούλου, αν. καθηγήτρια και πρόεδρος του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Φιλοσοφίας, Χ. Λιάπη, αν. καθηγήτρια φαρμακολογίας, Θ. Πίτσιος, καθηγητής φυσικής ανθρωπολογίας, και Μ. Στεφανίδου-Λουτσίδου, καθηγήτρια τοξικολογίας.

Στο πλαίσιο της συνάντησης συμμετείχαν περισσότεροι από 130 σύνεδροι –μέλη ΔΕΠ, ερευνητές, στελέχη και υπεύθυνοι συλλογών, αρχείων και βιβλιοθηκών– από είκοσι οκτώ πανεπιστήμια και από δέκα έξι ευρωπαϊκές χώρες. Εκτός από το Πανεπιστήμιο

νης συνάντησης, η οποία πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα, ήταν «η ενεργή πολιτιστική δράση των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων προς όφελος της κοινωνίας».

Στην Επιτροπή Προγράμματος συμμετείχαν από το Πανεπιστήμιο Αθηνών ο Α. Κατερινόπουλος (πρόεδρος), καθηγητής ορυκτολογίας και πετρολογίας και διευθυντής του Κέντρου Μουσειακών Ερευνών, και η Μ. Μούλιου, λέκτορας μουσειολογίας, καθώς και τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου του UNIVERSEUM: Μ. Lourenço, ερευνήτρια και αν. διευθύντρια του Εθνικού Μουσείου Φυσικής Ιστορίας και Επιστημών του Πανεπιστημίου της Λισαβόνας, S. Soubiran, αν. διευθυντής, Κήπος των Επιστημών Πανεπιστημίου του Στρασβούργου, S. Talas, επιμελήτρια του Μουσείου Ιστορίας της Φυσικής του Πανεπιστημίου της Πάδοβα, Β. Vila, επ. καθηγητής και επικεφαλής του προγράμματος «Scientific Heritage» του Πανεπιστημίου Aix-Marseille, και R. Wittje, επιστημονικός συνεργάτης, Τμήμα Ιστορίας των Επιστημών, Πανεπιστήμιο του Regensburg.

Πρόεδρος της Οργανωτικής Επιτροπής ήταν ο καθηγητής Κ. Μπουραζέλης, αν. πρύτανης ακαδημαϊκών υποθέσεων και διεθνών σχέσεων του Πανεπιστημίου Αθηνών, και μέλη οι παρακάτω εκπρόσωποι και διευθυντές Μουσείων του Πανεπιστημίου

Αθηνών, τη χώρα μας εκπροσώπησαν το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, το Πανεπιστήμιο Πατρών, το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, το Πολυτεχνείο Κρήτης, το ΤΕΙ Κρήτης και το ΤΕΙ Αθηνών. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο συμμετείχαν και εκπροσωπήθηκαν τα πανεπιστήμια της Πάδοβα, της Ουτρέχτης, του Ελσίνκι, της Γάνδης, του Στρασβούργου, της Σεβίλλης, της Βαρκελώνης, της Στοκχόλμης, του Όσλο, της Λουβαίν, του Αμβούργου, το πανεπιστήμιο Humboldt του Βερολίνου, κ.ά.

Από το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών συμμετείχε το Ιστορικό Αρχείο και 17 πανεπιστημιακά μουσεία: Ανατομίας, Ανθρωπολογικό, Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης, Βιβλικής και Χριστιανικής Αρχαιολογίας, Βοτανικό, ο Βοτανικός Κήπος, Γεωργίου Παπανικολάου, Εγκληματολογικό, Ζωολογικό,

Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, Ιστορίας της Παιδείας, Νοσοκομείου Ανδρέα Συγγρού, Οδοντιατρικής, Παλιοντολογίας και Γεωλογίας, Ορυκτολογίας και Πετρολογίας, Φαρμακολογίας, Φυσικών Επιστημών και Τεχνολογίας, με εισηγήσεις, επιτοίχιες ανακοινώσεις και ξεναγήσεις στους χώρους τους.

Οι εργασίες της Συνάντησης διαρθρώθηκαν σε τέσσερις βασικές ενότητες:

- (α) Η ακαδημαϊκή κληρονομιά και η ενεργή πολιτιστική δράση των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων.
- (β) Τα πιο κρίσιμα ζητήματα στην ακαδημαϊκή κληρονομιά σήμερα.
- (γ) Ακαδημαϊκή κληρονομιά, οι δημιουργοί της και οι ακαδημαϊκοί κοινωνοί της.
- (δ) Πεντάλεπτες παρουσιάσεις επιτοίχιων ανακοινώσεων.

Παράλληλα, πραγματοποιήθηκαν δύο εργαστήρια, με θέμα «Βάσεις δεδομένων και δικτυακές πύλες πανεπιστημιακών συλλογών» και «Διατήρηση της πρόσφατης επιστημονικής κληρονομιάς».

Το Μουσείο Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αθηνών είχε τον συntonισμό της διεξαγωγής της Συνάντησης και, στο πλαίσιο της, εγκαινίασε την επανέκθεση της συλλογής των επιστημονικών οργάνων του 19ου και των αρχών του 20ού αιώνα, με τίτλο «Επιστημονικά όργανα – Εργαλεία έρευνας και εκπαίδευσης».

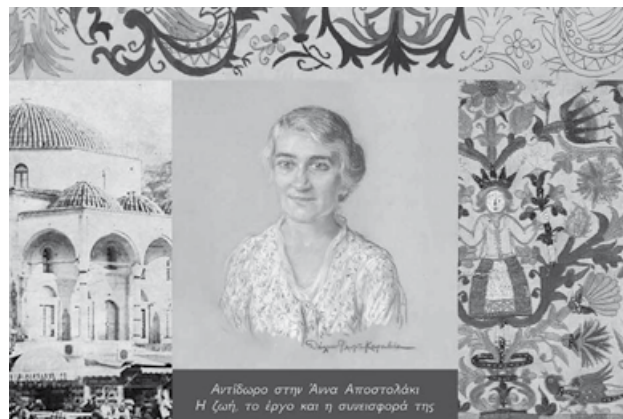
Στις εργασίες αναδείχθηκε η ανάγκη της προβολής της ακαδημαϊκής κληρονομιάς στην Ελλάδα μέσω της δημιουργίας ενός δικτύου πανεπιστημιακών μουσείων σε εθνικό επίπεδο. Οι ξένοι σύνεδροι εντυπωσιάστηκαν από τον πλούτο και την ποικιλία των μουσείων του Πανεπιστημίου Αθηνών και εν γένει η συνάντηση αποτελεί μια παρακαταθήκη για το Πανεπιστήμιο Αθηνών και την πορεία των μουσείων του στο μέλλον. Αντίστοιχα, επισημάνθηκε η ανάγκη δημιουργίας του δικτύου των μουσείων του Πανεπιστημίου Αθηνών για την αποτελεσματικότερη ανάδειξή τους τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό.

Στην επόμενη συνάντηση των φορέων-μελών του UNIVERSEUM, τον Ιούνιο του 2016, στην Ολλανδία, ελπίζουμε να έχει ολοκληρωθεί η ψηφιακή έκδοση με τις εισηγήσεις και παρουσιάσεις της συνάντησης της Αθήνας.

Για περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να επισκεφτείτε την ιστοσελίδα της διοργάνωσης: www.universeum2015.uoa.gr

Αντίδωρο στην Άννα Αποστολάκι - Η ζωή, το έργο και η συνεισφορά της

ΑΝΔΡΟΜΑΧΗ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Την Τρίτη, 24 Νοεμβρίου 2015, πραγματοποιήθηκε στο Μουσείο Μπενάκη (Κουμπάρη 1) επιστημονική ημερίδα αφιερωμένη στην προσωπικότητα και το έργο μιας ξεχωριστής Ελληνίδας λαογράφου, της Άννας Αποστολάκι, με θέμα «Άννα Αποστολάκι. Η ζωή, το έργο και η συνεισφορά της», την οποία διοργάνωσε το Λύκειο των Ελληνίδων με τη συμμετοχή έντεκα ομιλητών.

Στο πλαίσιο μιας ημερίδας –αν η ζωή και το έργο ενός τόσο δραστήριου ανθρώπου μπορεί να χωρέσει σε μια ημερίδα– αναπτύχθηκαν τρεις θεματικές, οι οποίες αφορούσαν την Α. Αποστολάκι:

1. Βίος, σπουδές και πρώτα βήματα στην επιστήμη

Παρουσιάστηκαν τρεις εισηγήσεις, στις οποίες ξετυλίχθηκε το νήμα της ζωής της από την Κρήτη στην Αθήνα, αναδείχθηκαν οι σταθμοί στην πορεία της που σημαδεύτηκαν από πρωτιές και αριστείες, όπως η επιστημονική της κατάρτιση ως μιας από τις πρώτες πτυχιούχους του Πανεπιστημίου Αθηνών, η συμμετοχή της, ως μιας εκ των πρώτων γυναικών αρχαιολόγων, σε επιστημονικές εταιρείες και δημόσιες υπηρεσίες (όπως η Αρχαιολογική και Λαογραφική Εταιρεία, η Αρχαιολογική Υπηρεσία, κ.ά) έως τη μακρόχρονη θητεία της ως πρώτης επιστημονικής διευθύντριας του νεοσύστατου τότε Μουσείου Κοσμητικών Τεχνών, σήμερα Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης (εισηγήτρια Β. Φλώρου).

Αναδείχθηκε η επιστημονική της πορεία, που ξεκινάει με τη φοίτησή της στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και την απόκτηση πτυχίου

και διδακτορικού διπλώματος, καταρρίπτοντας το ανδρικό πρόνομιο στον χώρο αυτό της ανωτάτης εκπαίδευσης (εισηγήτρια Χ. Μπάρκουλα).

Στον χώρο της αρχαιολογίας, όπου η Αποστολάκι έκανε τα πρώτα της σταθερά επιστημονικά βήματα, θα οικοδομηθεί στη συνέχεια η επιστημονική της πορεία, κερδίζοντας και εκεί επάξια μια θέση, για την οποία μίλησε στον επικήδειο λόγο του και ο βυζαντινολόγος Μ. Χατζιδάκις (εισηγήτρια Δ. Κοκκινίδου).

2. Θεσμικό πλαίσιο και δράση στο α΄ μισό του 20ού αιώνα

Παρουσιάστηκαν συνοπτικά οι συνθήκες και το πλαίσιο για τη θεωρητική συγκρότηση της ελληνικής λαογραφίας, καθώς και τη θεσμική της υποστήριξη (τέλη 19ου και αρχές 20ού αιώνα), όπου ήταν ουσιαστική η συμμετοχή και η δράση της Αποστολάκι (εισηγήτρια Α. Οικονόμου).

Ακολούθησε συγκεκριμένη αναφορά «στο ξεκίνημα» της λαογραφικής της πορείας, με την ενεργή συμμετοχή της στις δραστηριότητες του Λυκείου των Ελληνίδων, τη συμπόρευσή της με την Καλλιρόη Παρρέν και τη στενή συνεργασία της με την Αγγελική Χατζημιχάλη (εισηγήτρια Ε. Μπόμπου-Πρωτοπαπά).

Το Λύκειο τίμησε την Αποστολάκι γι' αυτή τη συνεισφορά της οργανώνοντας το 1963 μια ομιλία (της Αγνής Διαμαντοπούλου) στην ανοιχτή συνεδρία του Τμήματος Εθνικών Παραδόσεων, μια ημερίδα στην ιδιαίτερη πατρίδα της το Ρέθυμνο, τον Μάρτιο του 2014, στο εκεί παράρτημα του Λυκείου, και, φυσικά, τη σημερινή επιστημονική ημερίδα.

Τα πρώτα βήματα της ελληνικής λαογραφίας, που συνοδεύονται και από τη δημιουργία των πρώτων συλλογών και την ίδρυση των πρώτων λαογραφικών μουσείων, όπου η Αποστολάκι συμμετείχε από νωρίς, και η θεωρητική και ιδεολογική τους συγκρότηση αποτέλεσαν το θέμα της επόμενης εισήγησης της ενότητας αυτής (εισηγήτρια Α. Μπούνια).

Δεν θα μπορούσε παρά να υπάρχει μια ιδιαίτερη αναφορά στην τριαντάχρονη θητεία της (1924-1954) στο πρώτο κρατικό λαογραφικό μουσείο της χώρας μέσα από το αρχαιολογικό υλικό. Το Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, που σήμερα αποκτά δική του στέγη, μεγαλώνει και αναπτύσσεται επανεκθέτοντας τις συλλογές του (εισηγήτρια Τ. Χατζηνικολάου).

3. Το ειδικό ενδιαφέρον για την υφαντική και την κεντητική τέχνη

Οι εισηγήσεις στην 3η ενότητα, παρουσιάζοντας έναν πλούτο σχεδίων, χρωμάτων και τεχνικών, εστίασαν και φώτισαν τα συγκεκριμένα επιστημονικά ενδιαφέροντα της Αποστολάκι, τα

οποία αφορούν τις έρευνες και μελέτες της. Το πλούσιο υλικό από τις έρευνές της για την υφαντική, την κεντητική, τη βαφική –με έμφαση στα κοπτικά υφάσματα, τα κρητικά υφαντά και την κεντητική τους, καθώς και στα διακοσμητικά θέματα–, που έχει μείνει αδημοσίευτο ή έχουν χαθεί τα χειρόγραφα της, αναδεικνύει τη σημαντική επιστημονική συμβολή της στην έρευνα των υφαντών και της ενδυμασίας, τομείς που σήμερα επιζητούν επιτακτικά και νέες επιστημονικές προσεγγίσεις (εισηγήτριες Ξ. Πολίτου, Ν. Μαχά-Μπιζούμη, Π. Καλαμαρά, Σ.Τσουρινάκη).

Οι εισηγήσεις της ημερίδας αξιοποίησαν ανέκδοτο/αδημοσίευτο αρχαιολογικό υλικό (αρχείο Α. Αποστολάκι στο Μουσείο Μπενάκη, αρχείο ΜΕΛΤ, Ιστορικό Αρχείο ΕΚΠΑ, αρχείο Λαογραφικής Εταιρείας, αρχείο Αρχαιολογικής Εταιρείας, κ.ά), εξέτασαν με μια νέα ματιά την ανάγνωση του δημοσιευμένου υλικού, αναδεικνύοντας την προσωπικότητα της Άννας Αποστολάκι μέσα από την προσωπική της ζωή και την επιστημονική και επαγγελματική της σταδιοδρομία. Στην πολύπλευρη και πολυσχιδή προσωπικότητά της εγγράφονται οι βαθιές αλλαγές στην κοινωνική, εκπαιδευτική και επιστημονική ιστορία της Ελλάδας στο πρώτο μισό του 20ού αιώνα.

Στους στόχους της ημερίδας ήταν να αναδειχθεί το έργο της Αποστολάκι μέσα από μια διεπιστημονική προσέγγιση, ιστορική, αρχαιολογική, λαογραφική, μουσειολογική – πιστεύω ότι αυτό επιτεύχθηκε με τον καλύτερο τρόπο. Ο επόμενος στόχος είναι οι εισηγήσεις να δουν το φως της δημοσιότητας με την έκδοση των πρακτικών της ημερίδας.

Επειδή η συγκρότηση και η πορεία μιας επιστήμης, εν προκειμένω της λαογραφίας, και η θεσμική της κατοχύρωση στηρίζονται στο έργο των ανθρώπων που την υπηρετούν/θεραπεύουν, το έργο και η δράση της Αποστολάκι, χωρίς υπερβολή, απεικονίζουν την πορεία της έρευνας και της ανάδειξης του λαϊκού πολιτισμού στο πρώτο μισό του 20ού αιώνα. Ευχής έργον θα ήταν να μπορέσουμε να έχουμε και στο μέλλον ανάλογες πρωτοβουλίες όπως η σημερινή του Λυκείου των Ελληνίδων, για να αναδείξουμε και να φωτίσουμε την ιστορία της λαογραφίας στην Ελλάδα μέσα από το έργο όσων την υπηρέτησαν.

Εκ μέρους της επιστημονικής οργανωτικής επιτροπής, κλείνοντας την ημερίδα αυτή την αφιερωμένη στη ζωή, το έργο και την συνεισφορά της Άννας Αποστολάκι, θα ήθελα να ευχαριστήσω το Μουσείο Μπενάκη για τη φιλοξενία στους υπέροχους χώρους του, τις εισηγήτριες για την ουσιαστική συνεισφορά τους με τις πρωτότυπες ομιλίες τους, τον πρόεδρο ομ. καθηγητή κ. Μ. Μερακλή και τις προέδρους κ.κ. Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη και Ιωάννα Παπαντωνίου για τη συμβολή τους στην άψογη διεξαγωγή της ημερίδας και τις ουσιαστικές συζητήσεις.

Μουσεία - Εκθέσεις

The Greeks. From Agamemnon to Alexander the Great

ΜΑΡΙΑ ΑΝΔΡΕΑΔΑΚΗ - ΒΛΑΖΑΚΗ

Το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού διοργάνωσε και παρουσιάζει, σε συνεργασία με ένα consortium τεσσάρων σημαντικών μουσείων του Καναδά και των ΗΠΑ, την περιοδική έκθεση «The Greeks. From Agamemnon to Alexander the Great». Πρώτος σταθμός της έκθεσης (12 Δεκεμβρίου 2014-26 Απριλίου 2015) ήταν το Μουσείο Pointe-à-Callière στο Μόντρεαλ του Καναδά, όπου είχε περισσότερους από 133.000 επισκέπτες. Ακολούθησε η παρουσίασή της στον Καναδά, στο Canadian Museum of History, Gatineau, από 5 Ιουνίου-12 Οκτωβρίου 2015, όπου συγκέντρωσε περίπου 300.000 επισκέπτες. Στις 24 Νοεμβρίου, η έκθεση εγκαινιάστηκε στο Field Museum, στο Σικάγο των ΗΠΑ, με διάρκεια έως 17 Απριλίου 2016. Τελευταίο σταθμό της διοργάνωσης θα αποτελέσει το National Geographic Museum, στην Ουάσιγκτον, όπου θα παρουσιασθεί από 26 Μαΐου-9 Οκτωβρίου 2016.

Κεντρικό θεματικό άξονα της έκθεσης αποτελούν οι Έλληνες ως μορφές μέσα από τα ανασκαφικά δεδομένα, ξεκινώντας από τον ανώνυμο επιφανή νεκρό, προχωρώντας στον μυθολογικό άνακτα Αγαμέμνονα, τον επώνυμο αριστοκράτη, και καταλήγοντας σε επιφανείς προσωπικότητες του πνεύματος, όπως ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης, και σε ιστορικές φυσιογνωμίες, όπως ο Φίλιππος και ο Μέγας Αλέξανδρος. Στόχος της έκθεσης είναι η εξοικείωση του ευρύτερου κοινού με τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό αλλά και η αναθέρμανση του επιστημονικού διαλόγου μεταξύ των ειδικών σχετικά με τον αρχαίο ελληνικό κόσμο, καθώς η διοργάνωση αυτή είναι παράλληλα φορέας νέων ιδεών, νέων ερμηνειών και νέων ευρημάτων.

Πεντακόσια και πλέον έργα από τριάντα δύο ελληνικά δημόσια μουσεία και πλούσιο εποπτικό υλικό συνθέτουν ένα πανόραμα του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού από την αυγή του, την προϊστορική περίοδο, έως τους χρόνους της μεγαλύτερης αποδοχής και εξάπλωσής του με τον Μεγάλο Αλέξανδρο. Βασική επιδίωξη της έκθεσης είναι εξάλλου να δείξει ότι ο ελληνικός πολιτισμός συνδύασε, αφομοίωσε και εξέλιξε διαχρονικά ιδέες, έθιμα, γνώσεις και πεποιθήσεις από την ευρύτερη περιοχή της ανατολικής Μεσογείου. Οι Όμηρος, Αγαμέμνων, Αχιλλέας, Ηρόδοτος, Λεωνίδα, Περικλής, Σοφοκλής, Πλάτων, Φίλιππος Β΄ και Μέγας Αλέ-

ξανδρος δεν είναι παρά λίγες από τις παγκοσμίως γνωστές ελληνικές ηγετικές μορφές στον χώρο της πολιτικής και των ένοπλων συρράξεων, του πνεύματος και των τεχνών, ανάμεσα στον μύθο και την ιστορία, οι οποίες πέρασαν στη συλλογική μνήμη των Δυτικών κοινωνιών. Η έκθεση προβάλλει το μεγάλο επίτευγμα των αρχαίων Ελλήνων, τη μετάβαση από τη φαντασία στη λογική, από τον μύθο στην ορθολογιστικά τεκμηριωμένη θεωρία, τονίζοντας ότι η ελληνική πνευματική κληρονομιά θεμελίωσε τον Δυτικό πολιτισμό.

Η οριζόντια χρονολογική δομή του εκθεσιακού αφηγήματος, από τους μυκηναϊκούς έως τους ελληνιστικούς χρόνους, συνδυάζεται με μια κατακόρυφη, ανθρωποκεντρική, που συντίθεται από ατομικές ιστορίες γνωστών και ανώνυμων Ελλήνων, βασισμένες στην αρχαιολογική έρευνα και ερμηνεία των εκθεμάτων αλλά και τη μελέτη των γραπτών πηγών. Οι Έλληνες παρουσιάζονται με τον δικό τους τρόπο αυτοπροσδιορισμού, –αυτόν που μας παραδίδει ο Ηρόδοτος (Ιστορία 8.144.2)–, ως μέλη μιας εθνικής ομάδας με κοινούς προγόνους («όμαιμον»), κοινούς μύθους, θρησκεία και ιερά («θεών ιδρύματά τε κοινά και θυσία»), κοινές παραδόσεις, ήθη και έθιμα («ήθηα ομότροπα»), και κοινή γλώσσα («ομόγλωσσον»). Το ζήτημα δηλαδή της ελληνικής ταυτότητας, μιας ταυτότητας εθνικής, θρησκευτικής, φιλοσοφικής ή

πολιτιστικής, προβάλλει κυρίαρχο στις δέκα θεματικές-χρονολογικές ενότητες, οι οποίες παρουσιάζουν «πορτραίτα» Ελλήνων που έζησαν σε διάφορες εποχές.

Το «Αιγαιακό πρελούδιο» είναι μια εισαγωγική ενότητα με εκθέματα από τους πολιτισμούς που αναπτύχθηκαν στο Αιγαίο κατά την τρίτη και τη δεύτερη χιλιετία π.Χ. Περιλαμβάνει εμβληματικά έργα, των «Πρώτων γεωργών» της νεολιθικής περιόδου, των «Κυκλαδίων νησιωτών» και των Μινωιτών που, πέρα από χρηστικά αντικείμενα, λειτουργούν και σε συμβολικό επίπεδο, απηχώντας τις ιδέες, τις αντιλήψεις και τα κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά των κατοχών τους.

Στην πρώτη κύρια ενότητα «Μυκηναίοι», αφιερωμένη στους πρώτους Έλληνες και τον μυκηναϊκό πολιτισμό, ξεχωρίζουν ηγεμονικές ταφές του 16ου αιώνα π.Χ., πολυτελώς κτερισμένες, που βρέθηκαν μέσα στην ακρόπολη των Μυκηνών. Ανασκαφικά ευρήματα από τάφους πολεμιστών στη νότια (Κυδωνία Κρήτης, Καλλιθέα Αχαΐας, Τίρυνθα) και τη βόρεια Ελλάδα (Άγιος Δημήτριος – Θέση Σπάθες – Πιερίας) αποτελούν επίσης σημαντικά εκθέματα αυτής της ενότητας.

Στην τρίτη ενότητα, «Όμηρος. Μύθος και Ιστορία», η Ιλιάδα και η Οδύσσεια, τα δύο έπη που χρονολογούνται στον 8ο με αρχές του 7ου αιώνα π.Χ., χρησιμοποιούνται ως «κλειδιά» ερμηνείας της πολιτισμικής κληρονομιάς των Μυκηναίων μετά την καταστροφή των μυκηναϊκών κέντρων γύρω στο 1100 π.Χ. Παράλληλα, εξετάζονται οι επιδράσεις των έργων αυτών στην ελληνική θρησκεία, τη σκέψη και την τέχνη και δη στο θεματολόγιο της αττικής αγγειογραφίας.

Οι «Αριστοκράτες», οι εκπρόσωποι της ισχυρής και πλούσιας τάξης των γαιοκτημόνων στις πόλεις-κράτη των ιστορικών χρόνων, είναι το θέμα της επόμενης ενότητας, στην οποία παρουσιάζονται ταφικά σύνολα πολεμιστών και γυναικών της αριστοκρατίας. Η «Δέσποινα» του 9ου αιώνα π.Χ. από τις Αιγές, ο «δειροτομηθείς» του τέλους του 8ου αιώνα π.Χ., από το νεκροταφείο της Αρχαίας Ελεύθερας – προφανώς συνοδός κάποιου επιφανούς πολεμιστή στο τελευταίο του ταξίδι μετά τη νεκρική πυρά, έθιμο γνωστό από την Ιλιάδα –, οι άνδρες και οι γυναίκες της άρχουσας τάξης του Αρχοντικού Βοιωτίας, καθώς και η αρχόντισσα από τη Σίνδο προσεγγίζονται μέσα από τα ταφικά ευρήματα που τους αντιστοιχούν. Παράλληλα, τα εκθέματα αυτά μας πληροφορούν για τα νεκρικά έθιμα και την κοινή πίστη των Ελλήνων στην αθανασία της ψυχής.

Κατά τη διάρκεια του 7ου και του 6ου αιώνα π.Χ. οι Έλληνες γλύπτες οδηγήθηκαν σταδιακά προς μια περισσότερο φυσιοκρατική απεικόνιση της ανθρώπινης μορφής. Η ενότητα «Κούροι και Κόρες» προβάλλει αυτή την ελληνική καλλιτεχνική τάση που

υπήρξε καθοριστική για την παγκόσμια ιστορία της εικονιστικής τέχνης.

Οι Πανελλήνιοι Αγώνες στα μεγάλα ιερά προσείλκυαν νέους αθλητές από όλη την Ελλάδα, με πλέον γνωστούς τους Ολυμπιακούς Αγώνες που διεξήγοντο προς τιμήν του Διός κάθε τέσσερα χρόνια, μεταξύ 776 π.Χ. και 395 μ.Χ. Η ενότητα «Οι αθλητές» προβάλλει το ιδανικό της ευγενούς άμιλλας ως αξίας που διέπνεε τους νέους αυτούς αλλά και όλες τις όψεις του δημόσιου και ιδιωτικού βίου στην αρχαία Ελλάδα.

Η επόμενη ενότητα, «Λεωνίδας. Ο θρυλικός βασιλιάς της Σπάρτης», αναφέρεται στην εκστρατεία των Περσών βασιλέων Δαρείου Α΄ και Ξέρξη εναντίον της ηπειρωτικής Ελλάδας και συγκεκριμένα στη μάχη των Θερμοπυλών και την αυτοθυσία του σπαρτιάτη ηγέτη Λεωνίδα.

Στη χρυσή εποχή της Αθήνας μετά τους περσικούς πολέμους είναι αφιερωμένη η ενότητα «Οι Αθηναίοι». Προβάλλονται τα επιτεύγματα των Αθηναίων πολιτών στη φιλοσοφία, το θέατρο και τις εικαστικές τέχνες, καθώς επίσης το σπουδαιότερο όλων: το δημοκρατικό τους πολίτευμα.

Η ενότητα «Φίλιππος Β΄» επικεντρώνεται γύρω από την προσωπικότητα του ιδιοφυούς Μακεδόνα βασιλιά, του οποίου η πρωτεύουσα, οι Αιγές, είχε αναδειχθεί σε ηγετικό κέντρο του ελληνικού πολιτισμού. Προσωπικά αντικείμενα, ταφικές τοιχογραφίες με εκλεπτυσμένη τεχνοτροπία, πολύτιμα μεταλλικά σκεύη και περίτεχνα χρυσά κοσμήματα δείχνουν την υψηλή καλλιτεχνική ποιότητα των έργων που συνδέονταν με τη βασιλική οικογένεια της Μακεδονίας και τη μακεδονική αριστοκρατία.

Η τελευταία ενότητα, «Ο Μέγας Αλέξανδρος και η αυγή μιας νέας εποχής», είναι αφιερωμένη στον οξύνσο στρατηλάτη που, υλοποιώντας το όραμα του πατέρα του Φιλίππου Β΄, καθυπέταξε τους λαούς της Ανατολής, ως τα βάθη της Ασίας, και δημιούργησε μια οικουμενική αυτοκρατορία με ελληνική πολιτιστική ταυτότητα.

Στην ιδιαίτερα δύσκολη οικονομική συγκυρία για την Ελλάδα, η συγκεκριμένη έκθεση έχει μεγάλη απήχηση στην ομογένεια της Βόρειας Αμερικής αλλά και στους Καναδούς και Αμερικανούς πολίτες. Δράσεις πολιτιστικής διπλωματίας, όπως η έκθεση αυτή, έχουν σκοπό να αναδείξουν το αληθινό πρόσωπο της Ελλάδας και να προσελκύσουν πολλούς φίλους και επισκέπτες.

Η έκθεση «The Greeks. From Agamemnon to Alexander the Great» συνοδεύεται από αναλυτικό επιστημονικό κατάλογο σε αγγλική γλώσσα, με πλούσια εικονογράφηση.

«Ένα όνειρο ανάμεσα σε υπέροχα ερείπια...»

Περίπατος στην Αθήνα των περιηγητών 17ος-19ος αιώνας

ΜΑΡΙΑ ΛΑΓΟΓΙΑΝΝΗ - ΓΕΩΡΓΑΡΑΚΟΥ

Η νέα περιοδική έκθεση του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου σχεδιάστηκε για να προσφέρει έναν νοητό περίπατο στη μνημειακή Αθήνα της περιόδου από τον 17ο μέχρι και τον 19ο αιώνα. Ο ρομαντικός τίτλος «Ένα όνειρο ανάμεσα σε υπέροχα ερείπια...» είναι δανεισμένος από επιστολή του Louis-François Cassas, Γάλλου περιηγητή και καλλιτέχνη που μαγεύτηκε από

τη μοναδική εμπειρία του κατά την επίσκεψή του στην Αθήνα το 1784. Δεν ήταν ο μόνος... Τρεις αιώνες κράτησε το ρεύμα των Ευρωπαίων περιηγητών, εκείνων που επιχειρούσαν, παρά τις εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες της εποχής τους, το «μεγάλο ταξίδι» στην πρωτεύουσα-πόλη του ελληνισμού, αναζητώντας πρότυπα, έμπνευση και ιδέες μέσα από τα «υπέροχα ερείπια» του ιστορικού της παρελθόντος.

Τα έργα της έκθεσης

Είκοσι δύο εικονογραφημένες περιηγητικές εκδόσεις και δεκατέσσερα πρωτότυπα έργα τέχνης, ελαιογραφίες, υδατογραφίες και χαρακτηριστικά που προέρχονται από τις συλλογές της Βιβλιοθήκης της Βουλής των Ελλήνων προσφέρουν τοπία, εικόνες, μνημεία και χρονικές στιγμές της Αθήνας των περιηγητών, ανατροφοδοτούν τη φαντασία μας και δημιουργούν σημεία εκκίνησης για τις προσωπικές μας αναγνώσεις. Οι J. Spon, G. Wheeler, C. Magni, Fr. Fanelli, R. Pococke, J.-D. Le Roy, R. Sayer, J.-B. Le Chevalier, J. Stuart και N. Revett, S. Pomardi, E. Dodwell, A.F. Stademann, A. Gasparini, Th. C. d'Aligny και πολλοί άλλοι,

αρχαιοδίφες, ιστορικοί και αρχιτέκτονες, ποιητές, καλλιτέχνες, γεωγράφοι και χαρτογράφοι, έμποροι και διπλωμάτες, ζωγραφίζουν και περιγράφουν ιστορικούς χώρους και φυσικά τοπία της Αθήνας, σχεδιάζουν και αναπαριστούν αρχαιότητες, αποτυπώνουν σκηνές και δρώμενα της σύγχρονης ζωής και προσφέρουν σε όλους εμάς τη γεύση της δικής τους εποχής και την Αθήνα της προσωπικής τους εκδοχής.

Τριάντα πέντε μαρμάρινα γλυπτά του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, πολλά από τα οποία παρουσιάζονται στην έκθεση για πρώτη φορά, συνδιαλέγονται με τα έργα των περιηγητών συμπληρώνοντας το γοητευτικό τους αφήγημα για τη μνημειακή τοπογραφία της πόλης που υπήρξε πάντοτε συναρπαστική. Ακέραια ή τραυματισμένα αγάλματα, αποσπασματικές προτομές, κεφαλές ή ανάγλυφα, βγαλμένα από την αττική γη μετά το πέρασμα των περιηγητών, αναγράφουν το δικό τους αφήγημα στη

συναρπαστική χρονογραφία της πόλης. Η Αθήνα ως πόλη-πολιτισμικό σύμβολο αλλά και ως μικρή, άσημη πόλη στην περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας, η Αθήνα ως μνημειακός τόπος αλλά και ως πρωτεύουσα-πόλη του νεοσύστατου ελληνικού κράτους ανατροφοδοτεί τη φαντασία μας, ενώ παράλληλα ανασύρει ξεχασμένα στοιχεία της συλλογικής μας μνήμης.

Η δομή και οι στόχοι της έκθεσης

Η έκθεση δομείται σε τρία μέρη. Στο πρώτο παρουσιάζονται ενδεικτικές εκδόσεις της περιόδου από τον 17ο έως τον 19ο αιώνα με τις οποίες οι περιηγητές ανακαλύπτουν εκ νέου και «επαναστήνουν» την Αθήνα στους Ευρωπαίους, ορίζοντας την Ελλάδα ως κοιτίδα του ευρωπαϊκού πολιτισμού.

Στο δεύτερο μέρος αναπτύσσεται ο περίπατος. Οι τέσσερις νεοερέες διαδρομές, με βασικά σημεία αναφοράς τον βράχο της Ακρόπολης, το Θησείο και την Αρχαία Αγορά, τον λόφο των Μουσών και τη νότια κλιτύ της Ακρόπολης, το Ολυμπίεο και την παρλισία περιοχή, ακολουθούν τα βήματα των περιηγητών στο

πνεύμα και τη διάθεση της εποχής τους, όπως αυτή αποτυπώνεται στα έργα τους, αλλά και με την κριτική θεώρηση της αρχαιολογικής τεκμηρίωσης που έρχεται να συμπληρώσει τη μνημειακή εικόνα της Αθήνας, με όλα όσα η σύγχρονη αρχαιολογική έρευνα έχει κατακτήσει. Η έκθεση δεν φιλοδοξεί να διδάξει, να αναλύσει ή να εξαντλήσει θέματα ιστορίας, τέχνης ή τοπογραφίας που συναρτώνται με το σύνθετο και άκρως απαιτητικό πλαίσιο της αναφοράς της. Λειτουργεί περισσότερο υπαινικτικά, κατευθύνοντας τον φακό σε επιλεγμένα σημεία, μνημεία και χρονικές στιγμές της πόλης που επιδέχονται πολλές οπτικές και άλλες τόσες αναγνώσεις.

Η τρίτη ενότητα αγγίζει υπαινικτικά τη σκοτεινή πλευρά του περιηγητισμού και τις πρώτες προσπάθειες του ελληνικού λαού για την προστασία της πολιτιστικής του κληρονομιάς. Το πολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο άνησε ο ευρωπαϊκός περιηγητισμός συναρτάται άμεσα με την εντατικοποίηση της μελέτης της κλασικής αρχαιότητας και τη συστηματοποίηση της αρχαιολογικής έρευνας. Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσεται η συγκρότηση των πρώτων ιδιωτικών αρχαιολογικών συλλογών και των αρχαιολογικών μουσείων της Ευρώπης αλλά και η σκοτεινή πλευρά του περιηγητισμού, η αρχαιομανία και η αρχαιοσυλία, φαινόμενα που ευαισθητοποίησαν τη νεοσύστατη ελληνική πολιτεία και οδήγησαν στη διαμόρφωση μιας εθνικής πολιτικής για την προστασία των αρχαιοτήτων και τη δημιουργία των αρχαιολογικών μουσείων. Από την άποψη αυτή η νέα περιοδική έκθεση του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου λειτουργεί ως προάγγελος για τη σημαντική επέτειο που πλησιάζει. Το έτος 2016 συμπληρώνονται 150 χρόνια από τη θεμελίωσή του. Το μακρύ χρονικό της ίδρυσης, της φυσιογνωμίας, της πορείας και των δραστηριοτήτων του μουσείου που έχει συνδεθεί τόσο στενά με τη σύγχρονη ιστορία του τόπου μας θα παρουσιασθεί σε επόμενες δράσεις. Η κατανόηση ωστόσο του γενεσιουργού πολιτισμικού περιβάλλοντος στο οποίο το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο οφείλει την ίδρυσή του επιτυγχάνεται με τον νοητό περίπατο, τις εικόνες και τις συναρπαστικές αφηγήσεις της νέας περιοδικής έκθεσης.

Τη μουσειακή εμπειρία που προσφέρουν τα τοπία, τα μνημεία και τα γλυπτά, οι εικόνες, τα σχήματα, τα χρώματα, τα φυτά και οι ήχοι της φύσης συμπληρώνουν τα μουσικά ακούσματα από τις πατρίδες των περιηγητών αλλά και ελληνική μουσική, όπως αυτή που κατέγραψε επισκεπτόμενος την Αθήνα το 1874-5 ο Γάλλος συνθέτης και θεωρητικός της μουσικής L.A. Bourgauff-Ducoudray. Η έκθεση κλείνει με μια πρωτότυπη καλλιτεχνική εγκατάσταση που προβάλλει έννοιες και συμβολισμούς για όσα διαφυλάσσει και θεραπεύει το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο στο μακρύ χρονικό της λειτουργίας του. Ο κατάλογος της έκθεσης είναι δίγλωσσος (ελληνικά-αγγλικά, 453 σελ., έκδοση ΤΑΠΑ)

και περιέχει διεξοδικά άρθρα σε θέματα εξέλιξης της αρχαίας αθηναϊκής τοπογραφίας.

Θεόδωρος Ράλλης: Με το βλέμμα στην Ανατολή Μουσείο Μπενάκη – Μουσείο Ισλαμικής Τέχνης

ΜΙΡΚΑ ΠΑΛΙΟΥΡΑ

Το Μουσείο Μπενάκη διοργάνωσε τον Δεκέμβριο του 2014 μια έκθεση αφιερωμένη στον Έλληνα οριενταλιστή ζωγράφο Θεόδωρο Ράλλη (Κωνσταντινούπολη 1852-Λωζάνη 1909) με την επιμέλεια της γράφουσας. Στόχος της έκθεσης ήταν η ανάδειξη του έργου του καλλιτέχνη μέσα από επιλεγμένα έργα που θα «συνομιλούσαν» με τα εκθέματα από τον υλικό πολιτισμό της ισλαμικής Ανατολής στο Μουσείο Μπενάκη – Μουσείο Ισλαμικής Τέχνης. Επιπλέον, στόχος ήταν η εξερεύνηση του «βλέμματος» της Δύσης προς την «άλλη» Ανατολή, καθώς η αναπαράστασή της, όπως έχει μελετηθεί μέχρι σήμερα, εγείρει πολλά ερωτήματα και υπόκειται σε συνεχείς ανασκευές.

Κύριος χορηγός της έκθεσης υπήρξε το Ίδρυμα Ιωάννου Φ. Κωστοπούλου που, μαζί με τους λοιπούς χορηγούς, υποστήριξε τόσο την έκθεση όσο και την έκδοση του δίγλωσσου καταλόγου. Τη μουσειογραφική μελέτη και τη γραφιστική επιμέλεια είχε ο Σταμάτης Ζάννος, ενώ σημαντικότερη υπήρξε η συμβολή της Μίνας Μωραϊτου, επιμελήτριας του Μουσείου, καθώς και των Ελισάβετ Καρανοπούλου και Δημήτρη Σαββάτη. Κατά τη διάρκεια της έκθεσης πραγματοποιήθηκαν πάρα πολλές ξεναγήσεις, κατά τις οποίες το κοινό είχε την ευκαιρία να πλουτίσει τις γνώσεις του για το καλλιτεχνικό ρεύμα του οριενταλισμού αλλά και για τη ζωή και το έργο του καλλιτέχνη.

Ο Ράλλης, ακαδημαϊκός ζωγράφος, σπούδασε στο εργαστήριο του J.-L. Gérôme στο Παρίσι. Συμμετείχε αδιάλειπτα στο Salon του Παρισιού μέχρι τον θάνατό του (1875-1909) και, σποραδικά, στη Liverpool Autumn Exhibition of Modern Pictures, στην Exhibition of the Royal Academy of Arts, στο Manchester Royal Institution, στις Παγκόσμιες Εκθέσεις του Παρισιού (1878, 1889, 1900), στα Δ΄ Ολύμπια και στην Α΄, Β΄ και Γ΄ Καλλιτεχνική Έκθεση Αθηνών, καθώς και σε άλλες καλλιτεχνικές διοργανώσεις στην Ευρώπη και την Αμερική.

Από τα πολυάριθμα ταξίδια του στην Ανατολή αλλά και στη Δυτική Ευρώπη και στο Maghreb, ο καλλιτέχνης άντλησε πολλά από

τα θέματα που πραγματεύεται στους πίνακές του. Οι περιηγήσεις του στον ελλαδικό χώρο πρόσφεραν ηθογραφικά θέματα από την ελληνική ύπαιθρο και την ορθόδοξη λατρεία. Τα γεγονότα της επικαιρότητας και τα λογοτεχνικά και ποιητικά του αναγνώσματα αποτελούν πηγές έμπνευσης που συνδέονται στενά με συγκεκριμένα έργα του καλλιτέχνη, όπως και το ταξίδι του στο Άγιον Όρος το καλοκαίρι του 1885 που, όπως φαίνεται από το δημοσιευμένο Ημερολόγιό του (1899), υπήρξε ξεχωριστό σημείο αναφοράς.

Επιπρόσθετα, κατά την παραμονή του στο Κάιρο επί σειρά ετών (1890-1904) –κατά τη διάρκεια των χειμώνων– η συμβολή του στην ίδρυση του Salon του Καΐρου, μαζί με άλλους Ευρωπαίους καλλιτέχνες, υπήρξε αδιαμφισβήτητη και σημαντική. Η δημοσίευση άρθρων τεχνοκριτικής, από το 1893 έως το 1904, με το ψευδώνυμο «Le Rapin» στον γαλλόφωνο τύπο του Καΐρου, επιβεβαιώνουν τη συνεχή παρουσία του στην Αίγυπτο και προσφέρουν πολυτιμότερες πληροφορίες σχετικά με την καλλιτεχνική κίνηση στο Κάιρο τη συγκεκριμένη περίοδο.

Η εικονογράφηση του «Λουκή Λάρα» του Δ. Βικέλα από τον καλλιτέχνη το 1892, όπως και δύο διηγημάτων από τα «Διηγήματα» του ίδιου συγγραφέα το 1897, αποτελεί ξεχωριστή ενότητα της παραγωγής του καλλιτέχνη, εντάσσεται όμως ισότιμα και αρμονικά στο σύνολο του έργου του.

Στο πλαίσιο αυτό, το υλικό της έκθεσης (πίνακες, σπουδές, σχέδια, φωτογραφίες, βιβλία, εφημερα) διαρθρώθηκε σε τρεις ενότητες που κάλυψαν και τους τέσσερις ορόφους του Μουσείου.

Η «Εισαγωγική» ενότητα, στον πρώτο όροφο, περιελάμβανε προσωπογραφίες του καλλιτέχνη και της γυναίκας του, φωτογραφίες των εργαστηρίων του και οικογενειακές, έναν τόμο του προσωπικού του Αρχείου, μικρές σπουδές σε καμβά και ξύλο, καθώς και μέρος των αυθεντικών σχεδίων για την εικονογράφηση του «Λουκή Λάρα». Επεξηγηματικές δίγλωσσες λεζάντες συνόδευαν κάθε έκθεμα.

Η επόμενη ενότητα, με τίτλο «Η πίστη στην Ανατολή», περιελάμβανε έργα και σπουδές που σχετίζονται με τις μονοθεϊστικές θρησκείες της Ανατολής. Απεικονίζουν ιερούς τόπους, σκηνές λατρείας και εσωτερικά χριστιανικών ναών και τζαμιών. Στα έργα αυτά η μυσταγωγική ατμόσφαιρα τονίζεται από την ιδιαίτερη χρήση του φωτός. Η παρουσία του ανθρώπου στον χώρο ποικίλλει, ενώ όπου εικονίζονται τζαμιά ή θρησκευτικές τελετές του Ισλάμ η παρουσία των γυναικών είναι σπάνια. Τα συγκεκριμένα θέματα παρουσιάζονται εξιδανικευτικά από τον καλλιτέχνη στο πλαίσιο μιας ηθογραφικής απόδοσης που τονίζει το γραφικό και εξωτικό στοιχείο.

Η τελευταία ενότητα, το «Χαρέμι και το Λουτρό», περιελάμβανε έργα όπου ο καλλιτέχνης αποδίδει το χαρέμι ως στερεοτυπικό τόπο γοητείας και ερωτισμού επιλέγοντας να απεικονίσει τη γυναίκα στο εσωτερικό δωματίων, πάνω σε ντιβάνια, περιτριγυρισμένη από μεγάλα μαξιλάρια και βαρύτιμα υφάσματα, καθώς και καλλωπιστικά φυτά, ναργιλέδες και ντέφια. Παράλληλα όμως, οι πρόσθετοι ρόλοι που αποδίδει στη γυναίκα, εκτός από αυτόν της οδαλίσκης, προβάλλουν έναν χώρο οικείο και καθημερινό. Στον χώρο του χαρεμιού το λουτρό απεικονίζεται σε έργα που παρουσιάζουν τον χώρο και τη διαδικασία του, γύρω από τον οποίο συγκεντρώνονται αντιλήψεις, πρακτικές, συνήθειες και αντικείμενα, που έχουν ως κύριο αποδέκτη το γυναικείο σώμα. Στα έργα του καλλιτέχνη το λουτρό αποτελεί έναν χώρο φανταστικό, τεκμηριωμένο όμως στα επί μέρους αντικείμενα –όπως στην αρχιτεκτονική και στα χρηστικά αντικείμενα–, στον οποίο το ιδιωτικό στοιχείο και η σωματική οικειότητα είναι τα κυρίαρχα

χα γνωρίσματα. Ο Ράλλης, μέσα από αλληπάλληλες παραλλαγές, εστιάζει στο γυμνό σώμα και στο πρόσωπο προσδίδοντάς τους ένα ιδεαλιστικό ύφος.

Στον δεύτερο όροφο του Μουσείου εκτέθηκε ένα μόνο έργο λόγω των διαστάσεών του, «Η νυχτερία του πασά», που ανήκε στην τρίτη ενότητα. Στον ίδιο χώρο προβαλλόταν σε συνεχή ροή σύντομο βίντεο που παρουσίαζε τη ζωή και την καλλιτεχνική παρουσία του δημιουργού.

Στα έργα που εκτέθηκαν, οι μορφές του Ράλλη, καθημερινές, ανώνυμες και επαναλαμβανόμενες, σηματοδοτούν μια εποχή που, ακόμη και την περίοδο της δημιουργίας τους, ήταν στο τέλος της. Η ζωγραφική του αποτελείται από σκηνές λεπτομερώς επεξεργασμένες και τεκμηριωμένες, που προδίδουν συχνά έναν συγκεκριμένο ρομαντισμό. Επιπλέον, η απόδοση της Ανατολής του καλλιτέχνη, βιωμένης και γι' αυτό οικείας, απλής και κατανοητής, περιορίζει το στοιχείο του μυστηρίου, όπως και τη χλιδή, την πολυτέλεια και την υπερβολή. Τα έργα εικονίζουν σκηνές καθημερινότητας, εσωτερικά σπιτιών, ναών και μικρά τοπία. Ο

Ράλλης ανήκε στους ζωγράφους εκείνους που εκτελούσαν ανατολίτικα θέματα με τον ακαδημαϊκό ρεαλισμό, ο οποίος έδινε προσοχή στην ακρίβεια της απόδοσης, όπως ο Meissonnier, του οποίου ήταν μεγάλος θαυμαστής. Συγκαταλέγεται μεταξύ των οριενταλιστών ζωγράφων που, μένοντας πιστοί στην ακαδημαϊκή τους κατάρτιση, χρησιμοποίησαν ένα ακαδημαϊκό ιδίωμα, με το υλικό των συμβόλων του και τη θεατρική χειρονομία ώστε να απεικονίσουν τον μύθο της Ανατολής.

Το καλλιτεχνικό έργο του Ράλλη, εμπνευσμένο από την Ελλάδα και τη Μ. Ανατολή, διαμορφωμένο στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού ρεύματος του οριενταλισμού και εκτελεσμένο σύμφωνα με την ακαδημαϊκή τεχνική της γαλλικής σχολής, συνέβαλε στη δημιουργία μιας καλλιτεχνικής παράδοσης στην Ελλάδα, μαζί με αυτό των συγχρόνων του Ελλήνων καλλιτεχνών που μαθήτευσαν στα διάφορα κέντρα καλλιτεχνικής δραστηριότητας στην Ευρώπη.

Η διαφορετικότητα μέσα από την τέχνη που δημιουργούν τα παιδιά

ΕΥΑ ΣΤΑΜΑΤΗ

Η έκθεση «Μόνος ή μοναδικός; Διαφορετικότητα και ρατσισμός», στο Μουσείο Παιδικής Τέχνης, έχει στόχο να συμβάλει στην ενημέρωση, την ευαισθητοποίηση, τον προβληματισμό και την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης του κοινού που το επισκέπτεται.

Εκπαιδευτικοί, κυρίως δημόσιων αλλά και ιδιωτικών σχολείων, που επιδιώκουν να προσφέρουν στους μαθητές τους μια διαφορετική εκπαιδευτική προσέγγιση μέσω της τέχνης, γονείς που θέλουν τα παιδιά τους να εισπράττουν ποικίλα ερεθίσματα, οικογένειες που αφιερώνουν «δημιουργικό» χρόνο με τα παιδιά τους, παιδιά που αγαπούν την τέχνη και μαθαίνουν πώς να την εντάσσουν στην καθημερινότητά τους, καλλιτέχνες, επιστήμονες και ερευνητές που αναγνωρίζουν τη φρεσκάδα, τη δύναμη και την αλήθεια που αποπνέουν τα έργα ζωγραφικής των παιδιών, επισκέπτες όλων των ηλικιών και των εθνικοτήτων ανταποκρίνονται στην πρόκληση να δουν τη διαφορετικότητα με διαφορετικά μάτια.

Εκατόν δεκατέσσερα έργα ζωγραφικής, κόμικς και κατασκευές που δημιούργησαν παιδιά 3-14 ετών, παρουσιάζονται στο Μουσείο Παιδικής Τέχνης και αποτυπώνουν τις συνέπειες που προ-

καλεί η διαφορετικότητα είτε αυτή συνδέεται με μαθησιακές δυσκολίες είτε με την εμφάνιση ή άλλες ιδιαιτερότητες των συνανθρώπων μας, αναδεικνύοντας τη μοναδική προσωπικότητα του καθένα μας, πέρα από την καταγωγή, το χρώμα ή τη θρησκεία.

Τα έργα προέρχονται από τη συλλογή του Μουσείου Παιδικής Τέχνης και από τα εργαστήρια ζωγραφικής για παιδιά που πραγματοποιεί στον χώρο του, καθώς και από τη συνεργασία του με το Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης ΑμεΑ του Δήμου Ζωγράφου.

Στο πλαίσιο των διεθνών συνεργασιών του Μουσείου Παιδικής Τέχνης στην Ελλάδα με αντίστοιχα μουσεία στο εξωτερικό, την έκθεση εμπλουτίζουν έργα από τις συλλογές που διαθέτουν το Διεθνές Μουσείο Παιδικής Τέχνης στο Όσλο της Νορβηγίας και το Μουσείο Παιδικής Τέχνης στη Χαμάντα της Ιαπωνίας.

Πολύτιμη συμβολή στην έκθεση αποτελεί ο δανεισμός των πέντε ζωγραφικών έργων παιδιών που συμμετείχαν σε πανελλήνιους μαθητικούς διαγωνισμούς που έχει προκηρύξει στο παρελθόν η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες.

Η επιμελήτρια της έκθεσης Λουΐζα Καραπιδάκη, ιστορικός τέχνης-μουσειολόγος και μέλος του Δ.Σ. του Μουσείου, σε συνεργασία με το εκπαιδευτικό τμήμα του, επισημαίνουν τον ιδιαίτερο στόχο που έχει θέσει το Μουσείο Παιδικής Τέχνης επιλέγοντας τη συγκεκριμένη θεματική.

Η έκθεση «Μόνος ή μοναδικός; Διαφορετικότητα και ρατσισμός» επιδιώκει να συνεισφέρει στην ανάπτυξη πολιτών του μέλλοντος που, ζώντας σε όλο και περισσότερο πολυπολιτισμικές κοινωνίες, θα καταστούν ενεργοί και ικανοί αφενός να διαχειρίζονται τη διαφορετικότητα του άλλου και αφετέρου να αποδέχονται και να υπερασπίζονται τα ατομικά δικαιώματα, ενώ ταυτόχρονα θα διεκδικούν την αποδοχή της δικής τους πολιτισμικής ταυτότητας.

Μέσω της παγκόσμιας γλώσσας που χρησιμοποιούν τα παιδιά για τη δημιουργία των έργων τους, το Μουσείο Παιδικής Τέχνης προσφέρει την ευκαιρία διαφορετικής προσέγγισης του θέματος, αντίληψης του προβλήματος και πιθανώς εναλλακτικών τρόπων διεύρυνσης της αντιμετώπισής του.

Τα έργα των παιδιών «μιλάνε» σε όλους. Η τέχνη που δημιουργούν είναι άμεση, απλή, κατανοητή. Η αβίαστη ανάγνωση των έργων από μικρούς και μεγάλους, κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες, ΑμεΑ, ανθρώπους από όλο τον κόσμο είναι ένα προνόμιο που λίγα μουσεία τέχνης διαθέτουν. Η άμεση συναισθηματική σχέση που δημιουργείται ανάμεσα στους επισκέπτες και τα εκθέματα, καθώς αυτά ανασύρουν μνήμες της παιδικής ηλικίας, μετατρέπει την απλή επίσκεψη στο Μουσείο σε μια προσωπική βιωματική εμπειρία.

9.000 επισκέπτες, όλων των ηλικιών και των εθνικοτήτων, αναμένονται να «γνωρίσουν» την έκθεση «Μόνος ή μοναδικός; Διαφορετικότητα και ρατσισμός» από τον Σεπτέμβριο του 2015 έως και τον Ιούνιο του 2016.

Ακολουθώντας τη φιλοσοφία του Μουσείου Παιδικής Τέχνης, «Μαθαίνω, μέσω της τέχνης», το εκπαιδευτικό τμήμα του έχει σχεδιάσει 10 δίγλωσσα διαφορετικά παιχνίδια διάδρασης με τα εκθέματα. Φτιάχνοντας παζλ και λύνοντας γρίφους, οι επισκέπτες ανακαλύπτουν τις έννοιες της διαφορετικότητας και της μοναδικότητας, προβληματίζονται για τις συνέπειες του ρατσισμού, καταγράφοντας προσωπικές σκέψεις, και ταξιδεύουν σε άλλες χώρες αναγνωρίζοντας μνημεία πολιτισμού.

Εκτός από τους μεμονωμένους επισκέπτες, το Μουσείο υποδέχεται καθημερινά σχολικές ομάδες παιδιών Νηπιαγωγείου και μαθητών όλων των τάξεων του Δημοτικού.

Στα 21 χρόνια λειτουργίας του Μουσείου Παιδικής Τέχνης, 140.000 μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης έχουν την ευκαιρία να προσεγγίσουν με βιωματικό τρόπο ποικίλες θεματικές ενότητες που αναδεικνύει κάθε χρόνο το Μουσείο, καθώς οι εκθέσεις που παρουσιάζει εναλλάσσονται τακτικά.

Από το 1994, έτος ίδρυσής του, το Μουσείο Παιδικής Τέχνης προτείνει μια διαφορετική εκπαιδευτική προσέγγιση καθώς η διαδικασία εξοικείωσης και γνωριμίας των μαθητών με το θέμα της έκθεσης βασίζεται σε ζωγραφικά και τρισδιάστατα έργα συνομηλίκων τους. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα, που πραγματοποιεί στον χώρο του το Μουσείο, καλλιεργούν δεξιότητες που δεν αναδεικνύονται στο σχολικό περιβάλλον, προσφέρουν ερεθίσματα και προκαλούν προβληματισμό αξιοποιώντας τη δυναμική της ομάδας, ενώ παράλληλα ενισχύουν τις εκφραστικές ιδιαιτερότητες κάθε μαθητή.

Τη δημιουργική αυτή διαδικασία αναλαμβάνουν ειδικευμένα στελέχη του Μουσείου ως ερμηνευτές των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στις σχολικές ομάδες που επισκέπτονται το Μουσείο, μετατρέποντας την εκπαιδευτική επίσκεψη σε μια ευχάριστη εμπειρία.

Για την περαιτέρω επεξεργασία του θέματος στην τάξη, ο κάθε δάσκαλος μπορεί να αξιοποιήσει το συμπληρωματικό υλικό στο εκπαιδευτικό πακέτο που του παραδίδει ο ερμηνευτής του Μουσείου μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος.

Την εκπαιδευτική ομάδα, που σχεδίασε τα εκπαιδευτικά προγράμματα για σχολεία που πλαισιώνουν την έκθεση «Μόνος ή μοναδικός; Διαφορετικότητα και ρατσισμός», απαρτίζουν τα στελέχη του εκπαιδευτικού τμήματος του Μουσείου: Θεανώ Κοτταρίδου, ιστορικός τέχνης-μουσειολόγος και επιμελήτρια του Μουσείου, Αθανασία Σκληρού, εικαστικός, Χριστίνα Τσινιτσιζή, εικαστικός, και Κατερίνα Παναγιωτοπούλου, νηπιαγωγός, καθώς και οι εξωτερικοί συνεργάτες-εθελοντές, Λύντια Πετροπούλου, ιστορικός τέχνης-εικαστικός, και Φωτεινή Καπή, ψυχοπαιδαγωγός-ηθοποιός-δραματοθεραπεύτρια, με επιστημονική σύμβουλο την Άννα Λούζη, ψυχολόγο-δραματοθεραπεύτρια.

Βασικό εργαλείο για συνεχείς βελτιώσεις αποτελούν οι αξιολογήσεις των δασκάλων που παρευρίσκονται στον χώρο κατά τη διάρκεια πραγματοποίησης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Στόχος των σχολικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων της συγκεκριμένης έκθεσης που παρουσιάζει το Μουσείο Παιδικής Τέχνης είναι οι μαθητές να κατανοήσουν τις έννοιες της διαφορετικότητας και του ρατσισμού, να προσεγγίσουν μέσω της τέχνης το θέμα από διαφορετικές οπτικές, να αποβάλουν προκαταλήψεις, να αναπτύξουν κριτική σκέψη και να διερευνήσουν τρόπους για να λειτουργούν και να συνδιαλέγονται με βάση την ισότητα, τη δικαιοσύνη και την ειρηνική συνύπαρξη. Όπως αναφέρει και ο Συνήγορος του Πολίτη, «Ρατσισμός είναι να μην αντέχεις το διαφορετικό, τόσο απλά».

Για τα σχολεία της ευρύτερης περιοχής της Αττικής και της περιφέρειας, που αδυνατούν να επισκεφθούν το Μουσείο, σχεδιάστηκε η αντίστοιχη μουσειοσκευή-κινητό εκπαιδευτικό πρόγραμμα, «Η διαφορετικότητα μέσα από την τέχνη». Το εκπαιδευτικό υλικό απευθύνεται σε παιδιά Νηπιαγωγείου και μαθητές όλων των τάξεων του Δημοτικού.

Η έκθεση «Μόνος ή μοναδικός; Διαφορετικότητα και ρατσισμός», καθώς και όλες οι παράλληλες δράσεις που πραγματοποιεί το Μουσείο Παιδικής Τέχνης και την πλαισιώνουν εντάσσονται στο έργο «Διαφορετικότητα και ρατσισμός» που χρηματοδοτείται από την Ισλανδία, το Λιχτενστάιν και τη Νορβηγία στο πλαίσιο

του προγράμματος «Είμαστε όλοι πολίτες», το οποίο είναι μέρος του συνολικού χρηματοδοτικού μηχανισμού του ΕΟΧ για την Ελλάδα, γνωστού ως ΕΕΑGrants. Διαχειριστής επιχορήγησης του προγράμματος είναι το Ίδρυμα Μποδοσάκη.

Η γνωριμία με την τέχνη από την παιδική ηλικία και η ανάπτυξη της προσωπικής έκφρασης, βασικοί στόχοι του Μουσείου Παιδικής Τέχνης, προσφέρουν γνώσεις, βιωματικές εμπειρίες και αισθητική καλλιέργεια, εφόδια ιδιαίτερα χρήσιμα για τις εξελίξεις στην καθημερινή ζωή όλων μας ως πολιτών του κόσμου.

Περισσότερα στο: www.childrensartmuseum.gr

CASA ROMANA

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΓΙΑΝΝΙΚΟΥΡΗ

Η ρωμαϊκή οικία, γνωστή ως Casa Romana¹, ήλθε στο φως μετά τον καταστρεπτικό σεισμό εντάσεως 6,7 ρίχτερ που έπληξε την πόλη της Κω στις 23 Απριλίου του 1933. Ανασκάφηκε και αναστηλώθηκε κατά την περίοδο της ιταλοκρατίας (1936-1940). Ανήκε σε οικογένεια της πλούσιας αριστοκρατίας του νησιού, για την ταυτότητα της οποίας δεν υπάρχουν επιγραφικές μαρτυρίες. Κατείχε δεσπόζουσα θέση στη ρωμαϊκή πόλη. Βρισκόταν νότια του κεντρικού δρόμου, Decumanus Maximus, δυτικά των κεντρικών θερμών και σε μικρή απόσταση από το νότιο άκρο της αρχαίας αγοράς, στο οποίο έχει χωροθετηθεί ο λεγόμενος

ελληνιστικός βωμός του Διονύσου και ο ναός των Ατταλιδών.

Οικοδομήθηκε κατά τον 2ο αιώνα μ.Χ., πιθανότατα μετά τον σεισμό του 142 μ.Χ., επάνω σε λείψανα δύο ή τριών οικιών των ελληνιστικών χρόνων με συνολικό εμβαδόν 2.400 τ.μ. και με περισσότερα από 40 δωμάτια, καταλαμβάνοντας μια οικοδομική νησίδα (insula). Τα δωμάτια, τρικλίνια, οίκοι, εξέδρα, κουζίνα, κ.ά., οργανώνονται σε τρεις διακριτές ζώνες γύρω από εσωτερικές αυλές, υιοθετώντας πιθανότατα το αρχιτεκτονικό πρότυπο της ελληνιστικής περιόδου.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν η δυτική αυλή, που περιβαλλόταν από περιστύλιο ροδιακού τύπου, και η νότια, που ήταν το επίσημο αίθριο της οικίας. Αξιόλογο στοιχείο της διακόσμησης των αιθρίων αποτελεί η ομάδα αγαλματιδίων (νύμφες καθισμένες σε βράχους, αγαλματίδια Σατύρου, Αφροδίτης και Έρωτα) που χρονολογούνται από τον 2ο αιώνα π.Χ. έως και τον 1ο αιώνα μ.Χ., που δηλώνει το κοινωνικο-οικονομικό status του ιδιοκτήτη και την αγάπη του για συλλογή έργων τέχνης.

Την οικία χαρακτηρίζει η πολυτέλεια, όπως δείχνουν οι τοιχογραφίες, οι ορθομαρμαρώσεις που κοσμούσαν τους τοίχους και τα περίτεχνα μαρμαροθετημένα (opus sectile) και ψηφιδωτά δάπεδα.

Η Casa Romana υπέστη μεγάλη καταστροφή από τον ισχυρό σεισμό του 465 μ.Χ. ή του 554 μ.Χ. Κατά την παλαιοχριστιανική περίοδο συνεχίστηκε η χρήση μόνο του νότιου τμήματός της που δεν συμπεριλήφθηκε στο αναστηλωμένο μνημείο. Περιλαμβάνει μικρούς χώρους, χωρίς καμιά πολυτέλεια, στοιχείο που αντανάκλα τις κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές της περιόδου.

Η φθορά που επέφερε ο χρόνος και η συμπεριφορά των υλικών της αναστήλωσης επέβαλαν τη συντήρηση του μνημείου. Με χρηματοδότηση του Γ' ΚΠΣ και με ευθύνη της Διεύθυνσης Αναστήλωσης Αρχαίων Μνημείων, της Διεύθυνσης Συντήρησης Αρχαιοτήτων και του Αρχαιολογικού Ινστιτούτου Αιγαϊακών

1 Ομάδα Εργασίας: Γενικός συντονισμός έργου (μέχρι το τέλος του 2011) Αγγελική Γιαννικουρή, Επιβλέπουσα έργου Ειρήνη Νικολακοπούλου, Ιδέα-Μουσειολογική μελέτη Αγγελική Γιαννικουρή, Μουσειογραφική μελέτη Κώστας Καπότσης, Ελένη Κατσανίκα και Αντώνης Γιαννικουρής, Χρωματισμοί Lorigmy, Αρχαιολόγος-Μουσειολόγος Μαρία Τσιφιμίνα, Συντηρητές Οδυσσέας Μαρκοστάμος και Χρυσούλα Ευαγγελινού.

Σπουδών πραγματοποιήθηκε η συντήρηση και αποκατάσταση της ιταλικής αναστήλωσης με μεγάλο εύρος εργασιών.

Μετά την αποκατάσταση του μνημείου, προχωρήσαμε στη «μουσειοποίηση» της Casa Romana όχι στο πνεύμα της δημιουργίας ενός νέου μουσείου ρωμαϊκής περιόδου, αλλά επιχειρήσαμε να δώσουμε «εικόνα ζωής» του παρελθόντος που αναφέρεται στην ίδια την οικία και την οικογένεια που την κατοικεί. Παράλληλα με το εκθεσιακό σενάριο, παρουσιάζονται και πτυχές της ιστορίας της πόλης της Κω, όπως η αρχιτεκτονική των μεγάλων σπιτιών της, η οικονομία (νομισματική πολιτική, εμπόριο, εργαστήρια), η οικογενειακή ζωή και η ιδιωτική λατρεία. Οι στόχοι αυτοί εξυπηρετούνται με λίγα εκθέματα, κυρίως αυτά που βρέθηκαν στην Casa και μερικά από άλλες σύγχρονες οικίες. Το μουσειολογικό πρόγραμμα υποστηρίζεται επίσης με την προβολή των αρχιτεκτονικών λειψάνων που διασώθηκαν σε ορισμένους χώρους και την αξιοποίηση των χώρων που η χρήση τους είναι βεβαιωμένη. Στο πνεύμα αυτό αναδεικνύονται 30 χώροι της οικίας, όπως τα πλυντήρια (fulleries), ο οίκος, η εξέδρα, τα τρικλίνια και τα αίθρια.

Η έκθεση ξεδιπλώνεται με μια αφηγητική ροή που ακολουθεί τη διάταξη του σπιτιού καθορίζοντας την πορεία των επισκεπτών. Η επίσκεψη ξεκινά από το βόρειο δημόσιο τμήμα της οικίας, συνεχίζεται στο νότιο τμήμα της έπαυλης, που είναι αφιερωμένο στην οικογενειακή ζωή και τη γυναίκα (καλλωπισμός, αρώματα, κομμώσεις και έρωτας), και ολοκληρώνεται με τη θεματική που αναπτύσσεται στον χώρο 29, όπου παρουσιάζεται η ζωή στην Casa κατά την παλαιохριστιανική εποχή.

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην ανάδειξη των τριών αιθρίων, που εξασφαλίστηκε με την εφαρμογή σχετικής αρχιτεκτονικής μελέτης τοπίου και φυτοτεχνικής μελέτης. Σύμφωνα με αυτές πραγματοποιήθηκαν φυτεύσεις, πληρώθηκαν οι πισίνες με νερό και φυτά και τοποθετήθηκαν τραπεζοφόρα και τα εκμαγεία των αγαλμάτων που βρέθηκαν in situ.

Η μουσειογραφική δημιουργία, όταν αυτή αναπτύσσεται σε ένα μνημείο, έχει τον βαρύ ρόλο να προβάλλει το νόημα του εκθεσιακού σεναρίου, χωρίς ωστόσο να υποβαθμίζει τις αξίες του ίδιου του μνημείου.

Με βάση αυτή την αρχή, οργανώθηκε ο τρόπος παρουσίασης των εκθεμάτων, με σκοπό να δώσει ερμηνείες, να ανακαλέσει μνήμες και συγχρόνως να αναδείξει τα εκθέματα με αμεσότητα και λιτότητα. Τα εκθέματα δεν παρουσιάζονται σωρευτικά, αλλά ομαδοποιούνται μέσα στους χώρους και αναφέρονται υπαινικτικά στους ενοίκους της Casa και στην ερμηνεία ή χρήση των χώρων χωρίς καμιά πρόθεση αναπαράστασης. Παρουσιάζονται ομάδες γλυπτών με μια σκηνογραφική διάθεση, όπως παρατηρείται στον «οίκο» (χώρος 6), όπου εκτίθενται δύο ανδρικά αγάλ-

ματα, ο κύριος με τον δούλο του, στην εξέδρα (χώρος 14), όπου με τα αγάλματα ανδρών και γυναικας δηλώνεται η συντροφιά που διασκεδάζει, ενώ το παρακείμενο τραπεζοφόρο δηλώνει το συμπόσιο. Στον χώρο 19 η παρουσία δύο γυναικείων προτομών δίνει τη δυνατότητα να σχολιαστούν οι κομμώσεις της εποχής.

Σε άλλους χώρους εκτίθενται λειτουργικά ή χρηστικά αντικείμενα, όπως μαγειρικά σκεύη, σκεύη συμποσίου, αμφορείς, αγαλμάτια θεοτήτων, κ.ά.

Τα εκθέματα παρουσιάζονται άμεσα στον χώρο, επάνω σε χαμηλές βάσεις που δημιουργούν επίπεδο έκθεσης ομάδων αντικειμένων, λίγο ψηλότερα από το δάπεδο του δωματίου, ή σε πέτρινα ράφια, ενώ τα γλυπτά στηρίζονται σε βάσεις από ισχυρό κονίαμα. Τα μικρά αντικείμενα, που έχουν ανάγκη προστασίας, τοποθετήθηκαν ανά ομάδες σε κρυστάλλινες μικρές προθήκες που λειτουργούν ως περίβλημα και όχι ως μέσο μουσειακής ανάδειξης.

Τα υλικά που χρησιμοποιούνται είναι σύγχρονα, λιτά, φυσικά και καθαρά, όπως ο πωρόλιθος, φυσικό πέτρωμα που επιχωριάζει, ο χάλυβας, τα διαφανή υλικά, κρύσταλλο και πλεξιγκλάς, τα οποία αντνακλούν μια μινιμαλιστική αισθητική της εποχής μας και προσφέρουν υψηλή αισθητική παρουσίαση.

Σημαντικό ρόλο στον σχεδιασμό της έκθεσης έπαιξε το χρώμα που χρησιμοποιείται με μέτρο μετά από ειδική χρωματική μελέτη. Τα χρώματα που χρησιμοποιούνται στις αναστηλωμένες επιφάνειες των τοίχων του μνημείου είναι δανεισμένα από τις αποχρώσεις των τοιχογραφιών που διακοσμούσαν την οικία και δημιουργούν ένα χρωματικό φόντο χωρίς έντονες αντιθέσεις στην ατμόσφαιρα του μνημείου.

Οι ψηφιακές και πολυμεσικές εφαρμογές που δημιουργήθηκαν εξαίρουν την αξία του μνημείου και το νόημα του περιεχομένου της έκθεσης δημιουργώντας ευχάριστες εμπειρίες στους επισκέπτες. Η οπτικοακουστική εφαρμογή παρουσιάζει την ιστορία, τη λειτουργία και το διακοσμητικό πρόγραμμα της οικίας, ενώ μια διαδραστική εφαρμογή σε οθόνη επαφής δίνει τη δυνατότητα στους επισκέπτες να περιηγηθούν στον μουσειακό χώρο μέσα από την τρισδιάστατη προβολή της κάτοψης της οικίας.

Από την άνοιξη του 2015 έχουν ανοίξει οι πύλες της Casa, της σπουδαιότερης στεγασμένης ρωμαϊκής οικίας στον αιγαιακό χώρο, που πιστεύουμε ότι θα αποτελέσει ένα πολυδύναμο πολιτιστικό κέντρο στο νησί, στο οποίο μπορούν, πέραν των άλλων, να φιλοξενηθούν και υψηλού επιπέδου καλλιτεχνικές και συνεδριακές εκδηλώσεις στο άρτια εξοπλισμένο συνεδριακό κέντρο που δημιουργήσαμε.

Καθ' οδόν...αρχαιότητες και δημόσια έργα στη Φθιώτιδα 2004-2014

ΜΑΡΙΑ-ΦΩΤΕΙΝΗ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Τα δημόσια έργα στη Φθιώτιδα ως εργαλεία ανάδειξης αρχαιοτήτων και βιώσιμης ανάπτυξης

Στο πλαίσιο των Κοινοτικών Προγραμμάτων Στήριξης εκτελούνται τις τελευταίες δεκαετίες στην Ελλάδα μεγάλα τεχνικά έργα

με στόχο την ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό. Τα έργα αυτά αφορούν σε συγκοινωνιακές υποδομές –βελτίωση του υπάρχοντος οδικού και σιδηροδρομικού δικτύου– σε έργα εγγειοβελτιωτικά και έργα αντιρρύπανσης, στην κατασκευή και αντικατάσταση δικτύων αποχέτευσης και ύδρευσης, στην κατασκευή του αγωγού φυσικού αερίου, κ.λπ.

Η πραγματοποίηση εκσκαφών σε τόσο μεγάλη κλίμακα ταυτόχρονα σε διάφορα σημεία στον ελλαδικό χώρο είχε ως ευχάριστη συνέπεια την αποκάλυψη πολυάριθμων νέων αρχαιολογι-

κών ευρημάτων. Συγχρόνως όμως, τα χρονοδιαγράμματα των έργων, οι μεγάλες εκτάσεις προς διερεύνηση και οι ρυθμοί συσσώρευσης μεγάλου όγκου αρχαιολογικού υλικού δημιούργησαν μια νέα τάξη πραγμάτων, η οποία, με τη σειρά της, οδήγησε στην αναπροσαρμογή του θεσμικού πλαισίου μέσα στο οποίο εκτελείται η αρχαιολογική έρευνα.

Τα προβλήματα πολλά και μεγάλα, το ίδιο και οι προβληματισμοί, αλλά ακόμη μεγαλύτερο το όφελος για την Αρχαιολογική Υπηρεσία και τις αρχαιότητες από την πρωτόγνωρη αυτή δραστηριότητα που αποτέλεσε τομή στη μέχρι τότε αρχαιολογική πρακτική.

Η Φθιώτιδα, σταυροδρόμι στο κέντρο του ελλαδικού χώρου, αποτελεί ένα από τα θέατρα της εξέλιξης αυτού του «δράματος». Στο έδαφός της εκτελέστηκε και συνεχίζει να εκτελείται μια σειρά έργων των παραπάνω κατηγοριών, που έχουν ως αποτέλεσμα τον εμπλουτισμό του αρχαιολογικού της χάρτη με νέους χώρους, των προθηκών των μουσείων και των συλλογών της Εφορείας Αρχαιοτήτων Φθιώτιδας και Ευρυτανίας με νέα αρχαιολογικά ευρήματα, και του προσωπικού της με μια πλούσια εμπειρία από την αντιμετώπιση πολύπλοκων αρχαιολογικών, τεχνικών και διεπιστημονικών ζητημάτων.

Η αρχή έγινε στη δεκαετία του 1990 με την πραγματοποίηση μεγάλης κλίμακας σωστικών ανασκαφών, το υλικό των οποίων αποτέλεσε το αντικείμενο της περιοδικής έκθεσης «Ο δρόμος είχε τη δική του ιστορία...» στο Αρχαιολογικό Μουσείο Λαμίας, το 1999.

Οι ανασκαφές της ΙΔ΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων κατά τη δεκαετία 2004-2014, στο πλαίσιο της κατασκευής της νέας σιδηροδρομικής γραμμής, των αυτοκινητόδρομων ΠΑΘΕ και Ε65 και των δικτύων αποχέτευσης Λαμίας, Στυλίδας και Αταλάντης, διέπυρναν περαιτέρω τις γνώσεις μας για την ιστορία και τον πολιτισμό της περιοχής από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι την ύστερη αρχαιότητα.

Διαπιστώθηκε για μια ακόμη φορά η μυκηναϊκή κατοίκηση στην κοιλάδα του Σπερχειού στους πρώιμους μυκηναϊκούς χρόνους και κατά την ανακτορική περίοδο με την αποκάλυψη ακμαίου οικισμού στην κτηματική περιφέρεια της σημερινής Λυγαριάς Λαμίας, καθώς και κατοίκηση κατά τη γεωμετρική εποχή στην περιοχή του Σταυρού Λαμίας, της Στυλίδας, του Αχινού, των Καμένων Βούρλων και του Δαφνούτσου, με τον εντοπισμό σημαντικών νεκροταφείων αλλά και οικιστικών καταλοίπων και χώρων λατρείας. Με την αποκάλυψη ιερών του Ασκληπιού στον Δαφνούτσο και της Δήμητρας και παρέδρων θεοτήτων στη Στύρφακα Λαμίας βεβαιώνεται επίσης άσκηση λατρείας από τους κλασικούς έως τους ελληνιστικούς χρόνους, ενώ με την παρουσία αγροικών στη Λυγαριά, στις Θερμοπύλες (θέση Αγία Τριάδα) και στον Αχινό μαρτυρείται εντατική αγροτική εκμετάλλευση της γης στην ύστερη αρχαιότητα. Τέλος, ήρθαν στο φως νέα στοιχεία για την οικιστική οργάνωση πόλεων, όπως η Λαμία, η Στυλίδα (αρχαία Φάλαρα) και η Αταλάντη (αρχαίος Οπούς), διαχρονικά.

Κορυφαίο επίτευγμα αποτελεί η διατήρηση των σημαντικότερων από τα οικοδομήματα που ήρθαν στο φως (Ασκληπιείο Δαφνούτσου στον Άγιο Κωνσταντίνο, αγροικία στην περιοχή των Θερμοπυλών και βιοτεχνική μονάδα παραγωγής οίνου στον Αχινό), με στόχο την ανάδειξή τους και την απόδοσή τους ως επισκέψιμων χώρων στο κοινό.

Η έκθεση

Τα αποτελέσματα αυτών των ερευνών στη Φθιώτιδα παρουσιάζονται στην περιοδική έκθεση αρχαιολογικών ευρημάτων στο Αρχαιολογικό Μουσείο Λαμίας, με τίτλο «Καθ' οδόν... αρχαιότητες και δημόσια έργα στη Φθιώτιδα, 2004-2014».

Για την υλοποίηση των αρχαιολογικών εργασιών απασχολήθηκαν κατά καιρούς, στο διάστημα αυτό, περί τα τριακόσια άτομα: αρχαιολόγοι, μηχανικοί, συντηρητές, σχεδιαστές, εργατοτεχνί-

τες, αρχαιοφύλακες και διοικητικοί, τόσο από το μόνιμο προσωπικό της Εφορείας όσο και συμβασιούχοι υπάλληλοι όλων των ειδικοτήτων, οι οποίοι προσλήφθηκαν ειδικά γι' αυτό τον σκοπό.

Στενή και συνεχής ήταν η συνεργασία της Εφορείας με τη Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς, τη Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων και όλες τις συναρμόδιες Διευθύνσεις του Υπουργείου Πολιτισμού (Διεύθυνση Αναστήλωσης Αρχαίων Μνημείων και Διεύθυνση Συντήρησης Αρχαίων και Νεωτέρων Μνημείων) για την αντιμετώπιση προβλημάτων διοικητικής φύσεως και σύνθετων τεχνικών ζητημάτων, με τους συναρμόδιους φορείς και τους κυριούς των έργων (Υπουργείο Υποδομών, Δήμοι Λαμιέων, Στυλίδας και Λοκρών) και τις ανάδοχες εταιρείες. Ουσιαστική στη διοργάνωση της περιοδικής έκθεσης ήταν η συμβολή της ΔΕΥΑ Λαμίας, η οποία ανέλαβε σχεδόν εξολοκλήρου τη χρηματοδότησή της.

Η έκθεση εγκαινιάστηκε, όχι τυχαία, στις 18 Μαΐου 2015, στο πλαίσιο του εορτασμού της Διεθνούς Ημέρας Μουσείων, με διάρκεια τουλάχιστον έως 31 Δεκεμβρίου. Παράλληλα, πραγματοποιήθηκε επιστημονική ημερίδα για την παρουσίαση των αποτελεσμάτων των ερευνών από τους ανασκαφείς.

Κάθε χρόνο, η 18η Μαΐου είναι αφιερωμένη σε ένα θέμα που αφορά στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Για το 2015 το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων έχει επιλέξει το θέμα «Μουσεία για μια βιώσιμη κοινωνία», επιθυμώντας να επισημάσει τη δυνατότητα που έχουν τα μουσεία να προτείνουν και να προβάλλουν πρότυπα για μια κοινωνία λιγότερο καταναλωτική, πιο ανοιχτή σε συνεργασίες, με σεβασμό στα οικοσυστήματα: μια κοινωνία με προοπτικές.

Τα δημόσια έργα, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, με τη στενή επίβλεψη της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, κατέστησαν σημαντικά εργαλεία προστασίας των αρχαίων καταλοίπων και ταυτόχρονα βιώσιμης ανάπτυξης του τόπου. Το αναπτυξιακό σκέλος δεν συνίσταται μόνο στην κατασκευή τους και την απασχόληση προσωπικού, αλλά και στη δημιουργία του πολιτιστικού αποθέματος το οποίο συμβάλλει στην τόνωση της τοπικής οικονομίας για δεκαετίες.

Η προβολή των αποτελεσμάτων των αρχαιολογικών ερευνών, που διεξήχθησαν στο πλαίσιο δημόσιων έργων με τη διοργάνωση εκθέσεων και ποικίλων εκδηλώσεων στα μουσεία, αναδεικνύει την εγγενή σχέση μεταξύ πολιτιστικής κληρονομιάς και βιώσιμης ανάπτυξης και τα σημαντικά άμεσα και έμμεσα οφέλη για τους πολίτες.

Επίσκεψη στο Μουσείο της Άνδρου και τον χειμώνα

Με επιλεγμένα έργα από τη μόνιμη συλλογή του, το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης του Ιδρύματος Βασίλη και Ελίζας Γουλανδρή στην Άνδρο θα υποδέχεται και φέτος το κοινό καθ' όλη τη διάρκεια της χειμερινής περιόδου.

Στη νέα πτέρυγα θα εκτίθενται έργα τέχνης των παρακάτω Ελλήνων και ξένων καλλιτεχνών: Σπύρου Βασιλείου, Κωνσταντίνου Βυζάντιου, Γιάννη Γαϊτή, Άννας Γρηγόρα, Χρήστου Ευσταθίου, Ειρήνης Κανά, Γιάννη Μόραλη, Δημήτρη Μυταρά, Γιώργου Ρόρη, Ευανθίας Σούτογλου, Θεόδωρου Στάμου, Παναγιώτη Τέτση, Γιάννη Τσαρούχη, Θάνου Τσίγκου, Γιώργου Χαδούλη, Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα, Αλέκου Φασιανού, Γιάννη Χριστοφόρου, Germaine Richier, Igor Mitoraj, Cesar και Giorgio de Chirico.

Επίσης, στις δύο πρώτες αίθουσες του Μουσείου παρουσιάζονται φωτογραφίες και βίντεο από τη ζωή και το έργο του Man Ray – πλαισιώναν την έκθεση «Man Ray-Τα πρόσωπα της γυναίκας», καλοκαίρι 2015.

Οι ώρες λειτουργίας του Μουσείου για το κοινό είναι από 1/11/2015-31/3/2016: Σάββατο-Κυριακή-Δευτέρα 10:00-14:00, και από 1/4/2016-31/5/2016: καθημερινά 10:00-14:00, εκτός Τρίτης. Οργανωμένες ομάδες επισκεπτών, όπως σχολεία, σύλλογοι, κ.λπ., έχουν τη δυνατότητα να επισκεφθούν και άλλη μέρα το μουσείο μετά από σχετική συνεννόηση.

Πολιτιστικά & Εκπαιδευτικά Προγράμματα

Η εκπαιδευτική αποστολή του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου και οι πρόσφατες δράσεις του

ΜΑΡΙΑ ΛΑΓΟΓΙΑΝΝΗ-ΓΕΩΡΓΑΡΑΚΟΥ

Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο θεμελιώθηκε το 1866 και δέχτηκε τους πρώτους επισκέπτες με οργανωμένο τρόπο το 1881, θέτοντας ως προγραμματικούς του στόχους «την σπουδήν και διδασκαλίαν της αρχαιολογικής επιστήμης, την διάδοσιν αρχαιολογικών γνώσεων και την ανάπτυξιν έρωτος προς τας καλὰς τέχνας» (ΦΕΚ 182/Α'/1893). Από τότε έως σήμερα έχει δεχτεί εκατομμύρια επισκέπτες και έχει συγκινήσει και επηρεάσει τον νου και τις αισθήσεις αναρίθμητων ανθρώπων με έναν τρόπο που θα λέγαμε άκρως εκπαιδευτικό.

Ωστόσο, τα πρόσφατα χρόνια το Μουσείο συμβαδίζει με τις ταχύτητες και τις απαιτήσεις της εποχής, αναδιοργανώνοντας τις εκθέσεις του και επαναπροσδιορίζοντας τα θέματα και τους τρόπους διενέργειας ποικίλων εκπαιδευτικών προγραμμάτων και δράσεων που απευθύνονται εξίσου σε ανηλίκους και σε ώριμους φίλους της μάθησης και της εμπειρίας.

Το 2015, το Μουσείο ικανοποίησε την ανάγκη ανάδειξης των αναρίθμητων συλλογών του που ζουν στην ασφάλεια των αποθηκών, εγκαινιάζοντας μια πρωτοποριακή δράση με τίτλο «Αθέατο Μουσείο». Επιλεγμένες αρχαιότητες από τον άγνωστο κόσμο των αποθηκών ξεκίνησαν να αναδύονται διαδοχικά κάθε δύο μήνες από την ασφάλειά τους αφάνεια στο φως. Το πολύτιμο μυκηναϊκό «Δαχτυλίδι του Θησέα», η «Αιγύπτια γάτα Μίου», η «Άρτεμη από τη θάλασσα», ο «Καθρέφτης της Ευρώπης» και η ελεφαντοστέινη «Κυρά της Πρόσυμνας» είναι τα πέντε πρώτα αριστουργήματα που εκτέθηκαν για πρώτη φορά και παρουσιάστηκαν στους επισκέπτες από τους αρχαιολόγους του Μουσείου με οργανωμένες συναντήσεις, προκαλώντας μακρές και ενδιαφέρουσες συζητήσεις. Τις παρουσιάσεις αυτές, που είναι

δύο ανά μήνα, παρακολούθησαν έως τώρα περίπου 1.000 επισκέπτες, ενώ υπολογίζεται ότι η δράση προσήλκυσε συνολικά πολλούς περισσότερους, που ζητούν τη συνέχισή της. Έτσι, το «Αθέατο Μουσείο» υπόσχεται σε όσους αγαπούν τις σπάνιες στιγμές πολλές ακόμη συναντήσεις με τα αναρίθμητα αριστουργήματα που ανασαίνουν άγνωστα στις ασφαλείς τους αποθήκες.

Από το 2005 έως σήμερα, το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο παρέχει δωρεάν εκπαιδευτικά προγράμματα και δράσεις που απευθύνονται σε σχολικές ομάδες αλλά και σε ειδικές κατηγορίες κοινού, όπως σε μαθητές νοσοκομείων, καταστημάτων κρά-

Σύγχρονη καλλιτεχνική αναμέτρηση στις αίθουσες του Μουσείου.

τησης και σε άτομα σε απεξάρτηση. Όλα τα προγράμματα του Μουσείου στοχεύουν στην εξοικείωση, τόσο των παιδιών όσο και των ενηλίκων, με τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό. Ο στόχος επιτυγχάνεται με την ενεργητική συμμετοχή τους, τη δημιουργική αξιοποίηση της φαντασίας, τον συνδυασμό της μάθησης και του παιχνιδιού, καθώς και τη σύνδεση με τα σημερινά βιώματα.

Αναλυτικά, για το σχολικό έτος 2014-2015 πραγματοποιήθηκαν εκπαιδευτικά προγράμματα και δράσεις σε 5.000 περίπου παιδιά:

- Σε μαθητές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευ-

σης με ποικίλες θεματικές, όπως «το αρχαίο παιχνίδι», «τα μυθικά πλάσματα», «τα ειδώλια», «τη μουσική», «τα αγγεία», «τα σπίτια στην προϊστορική Σαντορίνη», «τα ταφικά έθιμα της αρχαίας Αιγύπτου», «τους θεούς και ήρωες», κ.ά.

- Σε σχολικές ομάδες νοσοκομείων της Αττικής (όπως Παιδων), ύστερα από συνεννόηση με τους υπεύθυνους των ενδιαφερόμενων φορέων.
- Σε ειδικές ομάδες κοινού, όπως για άτομα τυφλά ή με μειωμένη όραση. Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο συμμετέχει ενεργά κάθε Οκτώβριο στον θεσμό του εορτασμού του συ-

«Το Δαχτυλίδι του Θησέα»: Παρουσίαση του πρώτου εκθέματος του «Αθέατου Μουσείου».

Θερινό εκπαιδευτικό πρόγραμμα για παιδιά σχολικής ηλικίας.

γκεκριμένου μήνα ως μήνα ευαισθητοποίησης για «την τέχνη πέρα από την όραση» (Art beyond Sight). Το 2014 επιλέχθηκε το θέμα «Αρχαία ελληνικά μουσικά όργανα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο». Περιελάμβανε συζήτηση, όπου οι συμμετέχοντες είχαν τη δυνατότητα να αγγίξουν ακριβή αντίγραφα αρχαίων ελληνικών μουσικών οργάνων (λύρα, τύμπανο, σείστρο, αυλός, μονοκάλαμος σύριγξ, ρόπτρον και κύμβαλα), πήλινων αγγείων με σχετικές παραστάσεις και ειδωλίων που κρατούν μουσικά όργανα, και να ακούσουν αρχαία ελληνική μουσική από τον μουσικοσυνθέτη Νίκο Ξανθούλη με τη βοήθεια αρχαίας ανακατασκευασμένης λύρας.

- Για οικογένειες με μικρά παιδιά στις διακοπές Χριστουγέννων, Πάσχα και καλοκαιρινές (με θέμα, π.χ., το αρχαίο παιχνίδι, τα μυθικά πλάσματα, τις τοιχογραφίες της Θήρας, τα μουσικά όργανα, κ.ά.). Τις Κυριακές πραγματοποιήθηκαν προγράμματα σε συνεργασία με εξωτερικούς συνεργάτες, όπως το «Παραμύθι της Κυριακής στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο».
- Στο πλαίσιο της δράσης «Πράσινες Πολιτιστικές Διαδρομές», το 2014 πραγματοποιήθηκε εκπαιδευτικό καλλιτεχνικό δρώμενο που απευθυνόταν σε μαθητές της Δ' τάξης Δημοτικού. Το 2015 υλοποιήθηκε εκπαιδευτικό πρόγραμμα με τίτλο «Φυτά, αρώματα και χρώματα» για μαθητές Δ' και ΣΤ' τάξης Δημοτικού. Περιελάμβανε γνωριμία με τα εκθέματα της προϊστορικής Σαντορίνης που σχετίζονται με το φυσικό περιβάλλον, καθοδηγούμενη έρευνα στον εκθεσιακό χώρο και, τέλος, εικαστικό εργαστήρι.

Στην επίσημη ιστοσελίδα του Μουσείου www.namuseum.gr διατίθενται ηλεκτρονικό εκπαιδευτικό υλικό για εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και ανεξάρτητες περιηγήσεις (για παιδιά 7-12 ετών) σε επιλεγμένες θεματικές ενότητες των μόνιμων συλλογών του Μουσείου («Το μαγικό σπίτι του Ραχοτέπ», για μαθητές της Γ'-ΣΤ' τάξης Δημοτικού, και τα προγράμματα Μελίνα, Φύση, Θάλασσα και Ζωή, το Χαμόγελο του Κούρου, και Άνθρωποι, Λιοντάρια και Χρυσός). Τελευταία, διατίθεται η διαδικτυακή εκπαιδευτική εφαρμογή «Τα μυστήρια του μηχανισμού των Αντικυθήρων» που απευθύνεται σε εφήβους (ηλικίας 13-18 ετών).

Τέλος, στην είσοδο του Μουσείου διανέμονται για περιήγηση δωρεάν φυλλάδια για παιδιά («Με την οικογένειά μου στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο» και «Ανακαλύπτω τα μυστικά της αρχαίας Αιγύπτου»).

Η νέα περιοδική έκθεση του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου «Ένα όνειρο ανάμεσα σε υπέροχα ερείπια... Περίπατος στην Αθήνα των περιηγητών, 17ος-19ος αιώνας» σχεδιάστηκε για να προσφέρει έναν νοητό περίπατο στη μνημειακή Αθήνα της περιόδου από τον 17ο μέχρι και τον 19ο αιώνα, δηλαδή μια εκπαιδευτική εμπειρία, κατανοητή και προσιτή στους επισκέπτες όλων των ηλικιών. Η έκθεση θα διαρκέσει έως τις 8 Οκτωβρίου 2016 και θα συνοδεύεται από σειρά επικοινωνιακών και εκπαιδευτικών δράσεων, οι οποίες θα ανακοινώνονται καθ' όλη τη διάρκειά της. Στόχος των δράσεων είναι να προσφέρουν εναλλακτικούς τρόπους γνωριμίας με το υλικό της έκθεσης, μέσα από αφηγήσεις, μουσικές εκδηλώσεις, συμμετοχικές δράσεις, κ.ά.

Η εκπαιδευτική εμπειρία του Μουσείου δεν αφορά μόνον την αρχαιότητα. Από την πρώτη χρονιά της λειτουργίας του το Μου-

σείο υπήρξε ο τόπος εξάσκησης και αναμέτρησης των φοιτητών της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών, του Πολυτεχνείου και αναρίθμητων άλλων σχολών σχεδίου και ζωγραφικής από όλο τον κόσμο με την αρχαία τέχνη και τη σύγχρονη δημιουργία. Πολλές γενιές καλλιτεχνών μαθήτευσαν στις αίθουσές του, σε μια αθόρυβη και εντελώς προσωπική εκπαιδευτική διαδικασία.

Έτσι, τον Σεπτέμβριο του 2013 το Μουσείο εγκαινίασε στον χώρο του αναψυκτηρίου του έναν κύκλο εκθέσεων σύγχρονης καλλιτεχνικής δημιουργίας, στον οποίο συμμετείχαν ήδη εγνωσμένοι δημιουργοί σε εναλλαγή με πρωτοεμφανιζόμενους και μαθητές σχολείων (Joshua Garrick: Φωτογραφία, Algys Kemezys: Φωτογραφία, Θοδωρής Ψυκάκος: Μικτή τεχνική, 24ο Γυμνάσιο Αθηνών: Ζωγραφική, Δημήτρης Αγαθοκλής: Φωτογραφία, Πολύβιος Γούζιος: Ζωγραφική). Από τον Ιούνιο του 2014 οι εκθέσεις εναλλάσσονται κάθε δύο μήνες, φιλοδοξώντας να καταστήσουν τον χώρο του Μουσείου ένα πεδίο δόκιμης αναμέτρησης και συνέχειας, όπως ορίζει ο «έρωτας διά τας καλὰς τέχνας» της ιδρυτικής του πράξης.

Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο έδωσε δυναμικό παρών στις επετείους και στις δράσεις του Υπουργείου Πολιτισμού.

Στις 18 Μαΐου, το Μουσείο τίμησε τον εορτασμό της Διεθνούς Ημέρας Μουσείων, που φέτος είχε θέμα «Μουσεία για μια βιώσιμη κοινωνία», διοργανώνοντας μια πολύπτυχη εμπειρία, με παρουσίαση της συντήρησης αγαλμάτων του ναυαγίου των Αντικυθήρων στο αίθριο του κτηρίου και αναπτύσσοντας διάλογο μεταξύ των συντηρητών και των επισκεπτών. Ακολούθησε διάλεξη στο αμφιθέατρο, με θέμα τα μυστικά της συντήρησης στα εργαστήρια του Μουσείου, και παρουσίαση του εκθέματος του «Αθέατου Μουσείου», με αναφορά στις επεμβάσεις καθαρισμού και στήριξής του.

Στις 5 και 6 Ιουνίου, το Μουσείο συμμετείχε στις «Πράσινες Πολιτιστικές Διαδρομές», με ειδικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα για παιδιά, διάλεξη για τα ενδημικά είδη της χώρας από ειδικούς επιστήμονες και θεματική περιήγηση στις αίθουσες, με θέμα «Η τέχνη του τοπίου». Τις διήμερες εκδηλώσεις παρακολούθησαν πάνω από 150 επισκέπτες που έθεσαν προβληματισμούς και ανανέωσαν τους δεσμούς τους με την αφηγηματική δύναμη των εκθεμάτων.

Στις 21 Ιουνίου, το Μουσείο γιόρτασε την Ευρωπαϊκή Ημέρα Μουσικής με μια συναυλία στην αίθουσα του Βωμού αφιερωμένη στην «αίωνια αναζήτηση της ομορφιάς», θέμα δανεισμένο από τον ομώνυμο κύκλο των διαδικτυακών του αναρτήσεων για το «έκθεμα του μήνα».

Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο συνεργάστηκε με τον Δήμο

Αθηναίων για τη διοργάνωση του ετήσιου φεστιβάλ, με θέμα «Καλοκαίρι στην Αθήνα», που ξετυλίχτηκε στον γενναιοδωρο κήπο της οδού Πατησίων. Από τις 16 ως τις 30 Ιουλίου, εγνωσμένοι καλλιτέχνες, μουσικά σύνολα, θεατρικές παραστάσεις, θέατρο σκιών και άλλα δρώμενα προσήλκυσαν χιλιάδες Αθηναίους και προσέφεραν απολαυστικές βραδιές μπροστά στην ωραιότερη πρόσοψη της πόλης.

Στις 28 Ιουλίου, με αφορμή τον «Καθρέφτη της Ευρώπης», δηλαδή το καλοκαιρινό έκθεμα του «Αθέατου Μουσείου», διοργανώθηκε μεγάλη συναυλία με τη συμμετοχή της Χορωδίας των Μουσικών Συνόλων της ΕΡΤ. Ο αρχαίος καθρέφτης με την παράσταση της Ευρώπης πάνω στον ταύρο συναντήθηκε με συνθέσεις Ευρωπαίων και Ελλήνων κλασικών, στην πρώτη αυτόνομη συναυλία της 30μελούς χορωδίας μετά την επαναλειτουργία της ΕΡΤ, ξεδιπλώνοντας ένα απολαυστικό θέαμα ήχου και αισθήσεων.

Το Μουσείο συμμετείχε δυναμικά στον εορτασμό της αυγουστιάτικης πανσελήνου του Υπουργείου Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων το βράδυ της 29ης Αυγούστου, προσφέροντας ελεύθερη είσοδο και πρωτότυπες παρουσιάσεις με τίτλο «Ιστορίες της Σελήνης». Τις ιστορίες ετοίμασαν και ξεδίπλωσαν οι αρχαιολόγοι του Μουσείου σε οχτώ διαφορετικές αίθουσες, για τρεις ώρες, με τελευταία τη «μουσική απαγγελία για το φεγγάρι» στην αίθουσα του Βωμού. Εκείνη τη νύχτα πέρασαν τις πύλες του Μουσείου 4.349 επισκέπτες που απόλαυσαν τα μυστικά των εκθεμάτων στο φως και στη σκιά της νύχτας. Οι εντυπώσεις των επισκεπτών αποτυπώθηκαν με ενθουσιασμό στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης τις επόμενες ημέρες.

Το Μουσείο τίμησε τις Ευρωπαϊκές Ημέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς, που φέτος είχαν θέμα «Βία και ανεκτικότητα», με τη διοργάνωση παρουσίασης λόγου και μουσικής, εμπνευσμένων από την αρχαία γραμματεία. Καλλιτέχνες εγνωσμένου κύρους τραγούδησαν εκείνα τα αποσπάσματα των ομηρικών επών όπου η ανεκτικότητα και ο σεβασμός καταλύουν τη βία.

Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο συμμετέχει σε κάθε έκφραση της ζωής της πόλης, προσφέροντας συχνά την ευκαιρία στους επισκέπτες του να συνδυάσουν τη μάθηση, τις αισθήσεις και τον προβληματισμό με πολύτιμες απαντήσεις, που είναι άλλοτε αθέατες στην πρώτη ματιά κι άλλοτε προφανείς στις αίθουσές του.

Ευρωπαϊκές Ημέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς 2015-2016

Βία και ανεκτικότητα

ΣΟΦΙΑ ΑΗΔΟΝΗ

Το θέμα των Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς για τη διετία 2015-2016 είναι αφιερωμένο στο δίπολο «Βία και ανεκτικότητα». Θέμα διαχρονικό και πολυδιάστατο, οδυνηρά επίκαιρο, αφορά τόσο στην ιδεολογία όσο και στην πράξη. Σε κάθε εποχή εκδηλώνεται ποικιλόμορφα και με διαφορετική δυναμική. Και μπορεί να αφορά στην έκφραση φιλοσοφικών, πολιτικών και γενικά δημόσιων θέσεων αλλά και προσωπικών απόψεων και ιδιωτικών συνηθειών στον βαθμό που τα παραπάνω είναι ξένα ή απλώς παρεκκλίνουν από τις νόρμες και τα «καθεστώτα» κάθε εποχής.

Η ανεκτικότητα αντανakλά την ιδανικά δημοκρατική κοινωνία, ενώ η βία την αντίσταση σε αυτό το ιδανικό. Η ευρωπαϊκή –και όχι μόνο– ιστορία βρίθεται ατομικών και συλλογικών παραδειγμάτων, περισσότερο ή λιγότερο ακραίων, με την απομόνωση έως και εξόντωση φυλετικών, εθνικών, θρησκευτικών ή κοινωνικών ομάδων να εμφανίζονται επαναλαμβανόμενα μέσα στον χρόνο. Οι εκδηλώσεις που σχεδιάστηκαν για τις φετινές Ευρωπαϊκές Ημέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς φώτισαν κάποια από αυτά.

Το Σαββατοκύριακο του εορτασμού, 25-27 Σεπτεμβρίου, δόθηκε η αφορμή στους μεν πολιτιστικούς φορείς να διοργανώσουν, στο δε κοινό να συμμετάσχει σε δράσεις που παρουσίασαν μέσα από συγκεκριμένα παραδείγματα, λιγότερο ή περισσότερο φανερά, τον ρόλο της ανεκτικότητας ως καθοριστικού παράγοντα του πολιτικού και πολιτισμικού γίνεσθαι και τη βία ως την ακραία αντίδραση σε αυτή.

Η θεματολογία και το είδος των εκδηλώσεων που πραγματοποιήθηκαν ποικίλλει, ενώ ήδη –και από την εμπειρία των προηγούμενων χρόνων– διαφαίνεται η τάση περαιτέρω επεξεργασίας των θεμάτων και διεύρυνσή τους τόσο όσον αφορά στην οργάνωση των εκδηλώσεων όσο και στην εμβάθυνση των ειδικών θεμάτων κάθε εκδήλωσης, ήδη από τον πρώτο χρόνο εορτασμού του θέματος.

Οι δράσεις που οργανώθηκαν μπορούν να ομαδοποιηθούν και να κατηγοριοποιηθούν ως εξής:

Α. Εκπαιδευτικά προγράμματα ή θεματικές ξεναγήσεις που απευθύνονται κυρίως σε σχολικές ομάδες Δημοτικού, Γυμνασίου και σπανιότερα Λυκείου, με θεματική που συνδέει άμεσα το θέμα του θεσμού με την ιστορία, τα μνημεία ή /και τα μουσεία

της περιοχής αρμοδιότητας του φορέα οργάνωσης των εκδηλώσεων (συνηθέστερα της Εφορείας Αρχαιοτήτων της περιοχής).

στήμια, καλλιτεχνικοί οργανισμοί και ιδρύματα, όπως το Ίδρυμα Μ. Κακογιάννη, κ.ά.

Β. Βιωματικά εικαστικά εργαστήρια ή θεατρικά δρώμενα, από αφήγηση παραμυθιών μέχρι θεατρικές παραστάσεις.

Γ. Άνοιγμα χώρων ή μνημείων που συνήθως δεν είναι επισκέψιμα τον υπόλοιπο χρόνο ή που ανοίγουν για πρώτη φορά στο κοινό μετά από εργασίες υλοποίησης ή συντήρησης/αποκατάστασης με την αφορμή του εορτασμού. Το άνοιγμα συνήθως συνοδεύεται από μια παρουσίαση ή ξεναγήση, ακόμη και από μουσική εκδήλωση. Χαρακτηριστικό φετινό παράδειγμα οι ξεναγήσεις με τίτλο «Η ιερόσυλη βία στην κατοικία των νεκρών» στον αρχαιολογικό χώρο του μακεδονικού τάφου του Αγ. Αθανασίου στη Θεσσαλονίκη που άνοιξε για πρώτη φορά στο κοινό.

Δ. Δράσεις που, έχοντας ως αφετηρία έναν ή πολλούς χώρους, παρουσιάζουν ένα σύγχρονο θέμα, όπως η δράση που σχεδιάστηκε από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Αθηνών σε διάφορους χώρους αρμοδιότητάς της: «Θ-ink: Τα γκράφιτι ως ιστορική μαρτυρία ή φθορά στα μνημεία της πόλης».

Ε. Δράσεις που λειτουργούν ήδη στον φορέα και εντάσσονται ή προσαρμόζονται στο πλαίσιο του θέματος των ΕΗΠΚ.

Στον φετινό εορτασμό διοργανώθηκαν εκδηλώσεις σε πάνω από 100 διαφορετικά σημεία σε όλη τη χώρα. Η πλειονότητα των φορέων που τις διοργάνωσαν ανήκει στις περιφερειακές, τις ειδικές περιφερειακές υπηρεσίες και τα δημόσια μουσεία της Γενικής Διεύθυνσης Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς του ΥΠΠΟΑ, γεγονός που καταδεικνύει ότι έχουν εντάξει τον θεσμό στον ετήσιο προγραμματισμό των επικοινωνιακών και εκπαιδευτικών δράσεών τους. Υπάρχουν ακόμη εποπτευόμενοι από το ΥΠΠΟΑ φορείς, αλλά και ανεξάρτητοι ιδιωτικοί πολιτιστικοί φορείς και ιδρύματα που συμμετέχουν σταθερά εδώ και χρόνια σε αυτόν. Τέλος, σε μικρότερους αριθμούς, αλλά σε σταθερό ρυθμό κάθε χρονιά, σημειώνονται νέες συμμετοχές που ποικίλουν ως προς την προέλευσή τους, μεταξύ των οποίων πανεπι-

Παρά το γεγονός ότι δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί η αποστολή και η επεξεργασία των απολογιστικών στοιχείων του συνόλου των εκδηλώσεων σταχυολογούμε κάποιες από αυτές. Σημειώνουμε ότι μόνο στην Αττική προγραμματίστηκαν δράσεις σε 33 σημεία, 17 στη Μακεδονία, 11 στη Θεσσαλία, 5 στη Στερεά Ελλάδα, 3 στη Θράκη, 7 στην Ήπειρο και τα Ιόνια νησιά, 11 στην Πελοπόννησο, 4 στην Κρήτη και 13 στα νησιά του ΒΑ Αιγαίου, τις Κυκλάδες και τα Δωδεκάνησα.

Κάποιες από αυτές που έχουν αποστείλει τα απολογιστικά δελτία των εκδηλώσεών τους είναι:

- Οι ξεναγήσεις για μαθητές Γυμνασίου στην Ακρόπολη με τίτλο «Συγκρούσεις και συναντήσεις πολιτισμών στα μνημεία της Ακρόπολης».
- Οι θεματικές ξεναγήσεις, με τίτλο «Βία και ανεκτικότητα: Οι δύο όψεις ενός νομίσματος» και «Πόλεμος και αιχμαλωσία στην αρχαιότητα», στο Νομισματικό και Επιγραφικό Μουσείο αντίστοιχα.
- Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Το μαγικό Λ/λουτρό. Συνάντηση, συνύπαρξη, αποδοχή» στο Λουτρό των Αέρηδων.
- Οι δράσεις του Ελληνικού Παιδικού Μουσείου «Οι έτσι και οι αλλιώς», του Μουσείου Ελληνικής Παιδικής Τέχνης «Μόνος ή μοναδικός; Διαφορετικότητα και ρατσισμός», και «Σκέφτομαι ορθολογικά – Ενεργώ δημοκρατικά: Η Επιστήμη και η Λογική στην υπηρεσία του ανθρωπισμού» στο Μουσείο Ηρακλειδών, που απευθύνθηκαν κυρίως σε παιδιά μικρότερης ηλικίας με τις οικογένειές τους.
- Η συζήτηση «Ναι στην ανεκτικότητα – Όχι στη βία μέσα από την παιδική λογοτεχνία», που έγινε στον κήπο του Παντείου, και το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «ΕΗΠΚ 2015,

- πράξη πρώτη: Ιστορίες βίας με αφορμή εκμαγεία από το Μουσείο Αρχαιολογίας του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Οι προβολές των ταινιών «Ηλέκτρα», «Ιφιγένεια», «Τρωάδες» του Μ. Κακογιάννη, στο Ίδρυμα Μ. Κακογιάννη.
  - Η θεατρική παράσταση «Τα αδύνατα δυνατά: Ο μικρός Νεόφυτος σε περιπέτειες» στο Ιστορικό Αρχείο του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς.
  - Οι δράσεις των Α.Μ. του Βόλου και του Αλμυρού που σχεδιάστηκαν και απευθύνθηκαν ειδικά σε άτομα με αναπηρία.
  - Η ημερίδα του Α.Μ. Θεσσαλονίκης, με θέμα «Γεγονότα βίας και ανεκτικότητα στην ιστορική διαδρομή της Θεσσαλονίκης. Τί μας διδάσκει η ιστορία».
  - Η θεατρική παράσταση των ΜprikiaKollame «Γεντί Κουλέ – Ο νόμος της σιωπής» στο Επταπύργιο Θεσσαλονίκης.
  - Το αφιέρωμα «Η αφομοίωση του Άλλου στη μεγάλη οθόνη» στο Μουσείο Κινηματογράφου – Ταινιοθήκη Θεσσαλονίκης.
  - Οι ξεναγήσεις στην περιοδική έκθεση «Θεσσαλονίκη: Πόλις εύξεινος – πολύξενος» στο Λαογραφικό-Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης.
  - Το εκπαιδευτικό δρώμενο με τίτλο «Δεσπότης δούλου δείται και δούλος δεσπότη» στο Α.Μ. Κιλκίς.
  - Οι εκπαιδευτικές ξεναγήσεις «Πέλλα, πόλη φιλόξενη για τους μετανάστες» που διοργάνωσε η Ε.Φ.Α. Πέλλας.
  - Οι εκπαιδευτικές δράσεις «Επιλύοντας διαφορές στην αρχαιότητα» και «Κοινωνικές ταυτότητες και προϊστορία» της Ε.Φ.Α. Καστοριάς.
  - Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο βυζαντινό κάστρο Κομοτηνής για τη συνύπαρξη ποικίλων εθνοτήτων και θρησκευτικών πεποιθήσεων στην πόλη τον 14ο αιώνα.
  - Οι θεματικές ξεναγήσεις που συνέδεσαν τη βία με τον μύθο και την ιστορία στο Α.Μ. Ιωαννίνων.
  - Το αφιέρωμα στους μονομάχους της ρωμαϊκής Πάτρας στο Α.Μ. Πατρών.
  - Οι θεματικές περιηγήσεις στην έκθεση «Η εποχή των ιπποτών – Οι σταυροφόροι του Μοριά στο κάστρο Χλεμούτσι».
  - Η δράση με τίτλο «Ιστορίες πίστης στην Αρχαία Κόρινθο: Σύγκρουση και συνύπαρξη ανθρώπων και ιδεών» στην Αρχαία Κόρινθο και στο Λέχαιο.
  - Η θεατρική ανάγνωση «Δανάη και χρυσή βροχή: Μια περίπτωση οικογενειακής βίας που έγινε παραμύθι» στον Ι.Ν. Αγ. Σοφίας στην παλιά πόλη του Ρεθύμνου.
  - Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ο Κρησ τον Κρήτα. Εμφύλιοι πόλεμοι και εκπαίδευση των νέων στην αρχαία Κρήτη» στα Α.Μ. Χανίων και Κισσάμου.
  - Οι θεματικές ξεναγήσεις «Οι ελληνιστικές οχυρώσεις της Ρόδου και η πολιορκία του Δημητρίου του Πολιορκητή το 305 π.Χ.» στον ομώνυμο αρχαιολογικό χώρο στη Ρόδο και οι ανάλογες στην Επάνω Σκάλα Μυτιλήνης και στο κάστρο της Μύρινας στη Λήμνο.
  - Μια ιδιαίτερη μουσικοχορευτική δράση, με τίτλο «Πολιτισμός και πολυπολιτισμικότητα: Ζούμε όλοι στην ίδια πόλη, διαφορετικοί, αλλά ίσοι», οργάνωσε το Λύκειο Ελληνίδων Βόλου στον οικισμό Ρομά στο Αλιβέρι, με συμμετοχή ομάδων νέων του Λυκείου και Ρομά.
- Οι παραπάνω εκδηλώσεις που σημειώθηκαν ενδεικτικά και όλες οι άλλες που δεν ήταν δυνατόν να παρουσιαστούν εδώ δημιουργούν μεγάλες προσδοκίες και για την επόμενη χρονιά και το τριήμερο των εκδηλώσεων στις 23-25 Σεπτεμβρίου 2016.

Ένα εκπαιδευτικό ταξίδι στον ελληνικό πολιτισμό μέσα από τις έξι συγχρηματοδοτούμενες πράξεις του ΥΠΠΟΑ

ΣΟΥΖΑΝΑ ΧΟΥΛΙΑ-ΚΑΠΕΛΩΝΗ
 ΤΟΝΙΑ ΚΟΥΤΣΟΥΡΑΚΗ
 ΣΟΦΙΑ ΑΗΔΟΝΗ
 ΕΛΕΝΑ ΜΠΑΖΙΝΗ
 ΤΖΕΝΗ ΑΛΜΠΑΝΗ
 ΝΙΚΗΤΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ
 ΣΠΗΛΙΟΣ ΠΙΣΤΑΣ

Στο πλαίσιο του επιχειρησιακού προγράμματος «Εκπαίδευση και διά βίου μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) 2007-2013, η Διεύθυνση Μουσείων του ΥΠΠΟΑ ανέλαβε, τον Ιούνιο του 2011, την υλοποίηση έξι παράλληλων πράξεων συγχρηματοδοτούμενων από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους. Τα έργα αυτά στοχεύουν στην παραγωγή πρότυπων και βιώσιμων εκπαιδευτικών εργαλείων ως μέσων ενίσχυσης της διδασκαλίας των

μαθητών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Με την παραγωγή και προσφορά έντυπου και ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού, προσβάσιμου στην ψηφιακή του μορφή και από παιδιά με περιορισμένη ακοή και όραση (πλατφόρμα W3C-επίπεδο συμμόρφωσης AA), επιδιώκεται η εξοικείωση των μαθητών με το πολιτιστικό μας κεφάλαιο διαχρονικά, από την εποχή του χαλκού μέχρι και τις ημέρες μας. Επιλεγμένα κείμενα όλων των πράξεων έχουν μεταφρασθεί στην αγγλική γλώσσα.

Αναλυτικότερα το περιεχόμενο και οι ειδικοί στόχοι των έξι πράξεων έχουν ως εξής:

- «Επικαιροποίηση και ψηφιοποίηση πολιτιστικού εκπαιδευτικού υλικού για την ενίσχυση της εκπαιδευτικής διαδικασίας» (Πράξη με κωδικό MIS 339815).

Φυσικό αντικείμενο της πράξης είναι η δημιουργία ενός κόμβου που θα περιέχει το ψηφιοποιημένο και επικαιροποιημένο εκπαιδευτικό υλικό που έχει σχεδιαστεί από το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας της Διεύθυνσης Μουσείων από την αρχή της λειτουργίας του. Ο κόμβος θα περιλαμβάνει επίσης μηχανή αναζήτησης με το εκπαιδευτικό υλικό, το οποίο έχει σχεδιαστεί από τις περιφερειακές και ειδικές περιφερειακές υπηρεσίες της Γενικής Διεύθυνσης Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς του ΥΠΠΟΑ και θα προσφέρει περισσότερα εξειδικευμένα εκπαιδευτικά εργαλεία, τόσο σε χρονολογικό όσο και σε θεματικό άξονα, αποκτώντας ταυτόχρονα πανελλαδική εμβέλεια.

Το λογότυπο του κόμβου θα προβάλλεται στην εισαγωγική σελίδα του κόμβου του ΥΠΠΟΑ (www.yppo.gr) με domain name followodyseus.culture.gr. Ο τίτλος «Ακολούθησε τον Οδυσσέα» καλεί τον επισκέπτη του κόμβου σε ένα ταξίδι εξερεύνησης του ελληνικού πολιτισμού. Αντιμετωπίστηκε σε συνάρτηση με την πύλη του ελληνικού πολιτισμού στο διαδίκτυο (odysseus.culture.gr), στην οποία και θα παραπέμπει με σχετικούς συνδέσμους (links). Ένας κύκλος με πτυχές της ελληνικής ιστορίας μεταμορφώνεται σε κύμα εμπνευσμένο από το μοτίβο της σπείρας, ανασύροντας θαλασσινούς συμβολισμούς για ταξίδια στην αέναη ροή του χρόνου. Οι ψηφίδες από τις οποίες προβάλλει ο κύκλος εναρμονίζονται με τον ψηφιακό χαρακτήρα του εκπαιδευτικού υλικού.

Έτσι, ο κόμβος περιέχει δεκατέσσερις θεματικές ενότητες από την εποχή του χαλκού έως και τον 20ό αιώνα. Η αρχιτεκτονική του προβλέπει, για κάθε θεματική ενότητα, διαδρομή για εκπαιδευτικούς και διαδρομή για μαθητές με επεξηγηματικά κείμενα, προτάσεις δραστηριοτήτων, λύσεις των ασκήσεων, σύνδεση με τη σχολική ύλη, χρονολόγιο και φωτοθήκη. Στον κόμβο θα έχουν πύλη εισόδου τα διαδραστικά παιχνίδια και το εκπαιδευτικό υλικό που σχεδιάστηκαν από τις πράξεις συνέργιας με κωδικούς

MIS 339816, 339817, 339819 και 339820.

- «Στα ίχνη της γραφής: Η ιστορία της γραφής και της γλώσσας στον ελλαδικό χώρο» (Πράξη με κωδικό MIS 339816).

Ο εκπαιδευτικός στόχος της πράξης είναι οι μαθητές να κατανοήσουν την εξέλιξη της ελληνικής γραφής και της γλώσσας μέσα στον χρόνο, τη σημασία τους στην επικοινωνία-ανταλλαγή αγαθών και ιδεών, τη θέση που κατέχουν στο σύστημα του πολιτισμού, καθώς και τις σχέσεις που αναπτύσσουν με τις υπόλοιπες δομές του. Βασικός σκοπός ήταν η συνειδητοποίηση ότι γραφή και γλώσσα αποτελούν «ζωντανά» στοιχεία της ατομικής και συλλογικής ταυτότητας, προσδιορίζουν δε και τη θέση του κάθε ατόμου σε ευρύτερα πολιτισμικά συστήματα.

Έτσι, το εκπαιδευτικό υλικό που παράχθηκε, πραγματεύεται θέματα που διερευνούν τις συνθήκες γένεσης της γραφής σε σχέση με τα συστήματα επικοινωνίας που προηγήθηκαν, τις ανάγκες που αυτή κάλυψε, τους σκοπούς που αρχικά υπηρέτησε, τους πρώτους χρήστες, τη σχέση που δημιουργήθηκε μεταξύ γραφής-γνώσης και εξουσίας και πώς αυτή εκφράστηκε στο πέρασμα του χρόνου μέχρι σήμερα. Ακόμη, προβάλλει τη διάσταση της σχέσης της γραφής με τη δημοκρατία, τις ατομικές και κοινωνικές ελευθερίες, καθώς και την επικοινωνία, την τεχνολογία και την τέχνη. Βασικός στόχος, δηλαδή, ήταν η προσφερόμενη πληροφορία, αν και βασιζόμενη σε αρχαιολογικό κυρίως υλικό, να ξεπερνά την αρχική και βασική προέλευσή της και να φωτίζει όσες το δυνατόν περισσότερες παραμέτρους του σύγχρονου κόσμου, μέσα στον οποίο ενεργούν, αναπτύσσονται και διαμορφώνονται οι σημερινοί μαθητές – τελικοί αποδέκτες του υλικού.

Υπηρετώντας τους παραπάνω στόχους, σχεδιάστηκε ένα πολυμορφικό εκπαιδευτικό εργαλείο, χρησιμοποιώντας «συμβατικά» αλλά και νέας τεχνολογίας μέσα, συνθέτοντας ένα σύνολο που περιλαμβάνει:

A. Έναν εκπαιδευτικό φάκελο με: (α) δύο έντυπα –ένα με την πληροφοριακή πραγμάτευση του θέματος, δομημένη σε οχτώ ενότητες, και ένα με προτάσεις για δραστηριότητες δομημένες ανά είδος-, (β) έναν οπτικό δίσκο με εννέα διαδραστικά παιχνίδια, και (γ) έναν οπτικό δίσκο με τη δωδεκάλεπτη ταινία κινουμένων σχεδίων «Η μάχη των π».

B. Μια μουσειοσκευή και μια εκδοχή αυτής για ΑμεΑ. Τη μουσειοσκευή συνοδεύει κουτί με αναλώσιμα υλικά, αρκετά για τις πρώτες εφαρμογές.

Γ. Μια διαδικτυακή εικονική έκθεση με τίτλο «Γράφω, γράφεις, γράφει...» (grafi.culture.gr), στην οποία υπάρχει δυνατότητα πρόσβασης στο σύνολο του υλικού του εκπαιδευτικού φακέλου,

με τη μορφή παράλληλων δράσεων στον «χώρο δραστηριοτήτων» της έκθεσης.

Η σκόπιμη ποικιλομορφία του υλικού εξυπηρετεί στην κάλυψη όσο το δυνατόν περισσότερων αναγκών, εκπαιδευτικών και παιδαγωγικών, ενώ η χρήση του διαδικτύου κρίθηκε απαραίτητη, τόσο λόγω της εξοικείωσης των μαθητών με το μέσο όσο και για τη μέγιστη δυνατή διάχυση της «πληροφορίας».

Τα τρία παραπάνω εργαλεία είναι σχεδιασμένα έτσι ώστε να μπορούν να λειτουργήσουν ανεξάρτητα αλλά και σε οποιονδήποτε συνδυασμό, ανάλογα με τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα της κάθε σχολικής ομάδας, χωρίς να υπάρχουν επαναλήψεις ούτε στο πληροφοριακό ούτε στο εποπτικό ή εκθεσιακό υλικό.

- «Σχεδιασμός και παραγωγή παιδαγωγικών εργαλείων για την ανάδειξη της σημασίας του θεάτρου στην αρχαιότητα και σήμερα» (Πράξη με κωδικό MIS 339817).

Υπόεργο 1: «Παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού και σχεδιασμός ιστοσελίδας με θέμα το αρχαίο θέατρο».

Με κύριο γνώμονα την ενίσχυση της θεατρικής και κλασικής παιδείας των μαθητών, καθώς και την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στη χρήση των προτεινόμενων παιδαγωγικών εργαλείων για την κατανόηση του ρόλου του αρχαίου θεάτρου στην πνευματική δημιουργία διαχρονικά, η πράξη περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα εκπαιδευτικών εφαρμογών με κεντρική αναφορά στο αρχαίο θέατρο, τη λειτουργία του και τη σημασία του στην αρχαιότητα και σήμερα. Στα παραδοτέα της πράξης περιλαμβάνονται:

A. Η παραγωγή εκπαιδευτικού φακέλου σε 4.100 αντίτυπα με έντυπα για τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές, καθώς και οπτικός δίσκος με σαράντα ένα ψηφιοποιημένα αρχεία εντύπων που συνδυάζουν τη θεωρητική γνώση με προτάσεις διαχείρισης

του εκπαιδευτικού υλικού για το αρχαίο θέατρο. Προορίζονται για τις έδρες των δεκατριών περιφερειακών διευθύνσεων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης προκειμένου να διακινηθούν στη συνέχεια στα σχολεία της επικράτειας.

B. Η δημιουργία ιστοσελίδας (ancienttheater.culture.gr) με σχετικό πληροφοριακό υλικό (ενημερωτικά κείμενα, pdf αρχεία όλων των εκπαιδευτικών εντύπων), πλούσιο φωτογραφικό υλικό και μηχανή αναζήτησης εκθεμάτων σχετικών με το αρχαίο θέατρο από αρχαιολογικά μουσεία, ποικίλο οπτικοακουστικό υλικό, προτάσεις περιπάτων σε επιλεγμένα αρχαία θέατρα και ωδεία της χώρας, καθώς και διαδραστικά παιχνίδια.

Η πράξη υλοποιείται σε σύμπραξη με το Ίδρυμα Μιχάλης Κακογιάννης, το οποίο έχει αναλάβει την υλοποίηση του υποέργου 2 «Το αρχαίο δράμα στο σχολείο του 21ου αιώνα».

- «Το θέατρο ως φορέας παιδείας και πολιτειακής αγωγής στην αρχαιότητα και σήμερα» (Πράξη με κωδικό MIS 339818).

Στο πλαίσιο της πράξης αυτής η Διεύθυνση Μουσείων προχώρησε στην αναβάθμιση της αρχαιολογικής εκπαιδευτικής έκθεσης «Τι ταύτα προς Δίονυσον», εγκατεστημένης από το 1997 στο κτήριο του Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του ΥΠΠΟΑ, στην οδό Πρυτανείου 9, στην Πλάκα. Η έκθεση αυτή προσέγγιζε το τραγικό θέατρο ως μια από τις μορφές ταυτότητας της δημοκρατικής πόλης, η οποία δημιούργησε το δράμα ως θεσμό ανάλογο με εκείνον του δημοκρατικού πολιτεύματος και της δικαιοσύνης. Είχε πλαισιωθεί από εκπαιδευτικό πρόγραμμα για μαθητές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και σημείωσε, στο διάστημα υλοποίησής του, μεγάλη επιτυχία.

Η νέα έκθεση, με τίτλο «Ανακαλύπτουμε το αρχαίο θέατρο», σχεδιάστηκε για να φιλοξενηθεί σε νέο χώρο, την αίθουσα εκδηλώσεων και περιοδικών εκθέσεων του Μουσείου Παύλου και Αλεξάνδρας Κανελλοπούλου στην οδό Θεωρίας 12, στην Πλάκα. Με αφετηρία λοιπόν το μουσείο αυτό στη βόρεια κλιτύ της Ακρόπολης, οι επισκέπτες θα έχουν και τη δυνατότητα να συνδέσουν τη γνώση για το αρχαίο θέατρο με την αξία της επίσκεψης στο θέατρο του Διονύσου, ένα μνημείο που σηματοδοτεί τη γένεση του θεάτρου στη δημοκρατική Αθήνα των κλασικών χρόνων.

Η έκθεση (εγκαίνια εντός του μηνός Νοεμβρίου του 2015) δεν πρόκειται να έχει διδακτικό χαρακτήρα. Αντίθετα, ιδιαίτερη έμφαση θα δίνεται στη συμμετοχική και βιωματική εμπειρία των επισκεπτών μέσα από σύγχρονα τεχνολογικά μέσα. Επιπλέον, είναι οργανωμένη κατά τέτοιο τρόπο ώστε να προσφέρεται η αξιοποίησή της για την οργάνωση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος για το αρχαίο θέατρο από τον ίδιο τον εκπαιδευτικό χωρίς

τη μεσολάβηση του μουσειοπαιδαγωγού ή του αρχαιολόγου, ξεκινώντας από την έκθεση και καταλήγοντας στο Διονυσιακό θέατρο.

Το έργο αποτελεί πράξη συνέργιας με την παραπάνω πράξη (με κωδικό MIS 339817).

- «Σχεδιασμός και παραγωγή εκπαιδευτικών εργαλείων για το σύγχρονο αστικό περιβάλλον και την αρχιτεκτονική κληρονομιά» (Πράξη με κωδικό MIS 339819).

Στο πλαίσιο της πράξης εκπονήθηκε και εκδόθηκε ο εκπαιδευτικός φάκελος «ΔιαβάΖΟΥΜΕ την πόλη. Διαδρομές στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη», ο οποίος περιλαμβάνει:

Α. Κείμενα για τον μαθητή και τον εκπαιδευτικό, και δη: (α) ένα «αλφαβητάρι» πολεοδομικών και αρχιτεκτονικών όρων με τίτλο «Διαβάζοντας μια πόλη από το Α ως το Ω», (β) το τεύχος «Οι πόλεις διηγούνται την ιστορία τους. Μια ιστορία που γράφεται (και) από εσένα», που προσεγγίζει την έννοια της πόλης και αφηγείται συνοπτικά την εξελικτική πορεία της μέσα στον χρόνο, (γ) τα έντυπα «Η πολεοδομική εξέλιξη της Αθήνας από την πρώτη κατοίκηση μέχρι σήμερα. Μια συναρπαστική περιπέτεια μέσα στον χρόνο», και «Η πολεοδομική εξέλιξη της Θεσσαλονίκης από την πρώτη κατοίκηση μέχρι σήμερα. Ξετυλίγοντας το νήμα του χρόνου», που παρουσιάζουν την πολεοδομική εξέλιξη της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, αντιστοίχως, και (δ) το τεύχος «Χαρτογραφώντας την ουτοπία», που εξερευνά την έννοια της ουτοπίας στις ποικίλες εκδηλώσεις της, εισδύοντας και στο βαθύτερο νόημα της γνωριμίας με την πόλη και τα μνημεία της.

Β. Δώδεκα πολύπτυχα με ισάριθμες προτάσεις για εκπαιδευτικές-ψυχαγωγικές εκδρομές στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη.

Γ. Ογδόντα τέσσερις καρτέλες με κωδικοποιημένες βασικές πληροφορίες για ισάριθμα μνημεία ή αρχαιολογικούς χώρους της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Έχουν σχεδιαστεί ως πολύλειτουργικό υλικό που θα μπορεί να αξιοποιηθεί με διάφορους τρόπους για ποικίλα παιχνίδια, απλά και πιο σύνθετα, γνώσης, παρατήρησης, στρατηγικής αλλά και τύχης.

Όλο το υλικό του εκπαιδευτικού φακέλου θα προσεγγίζεται ψηφιοποιημένο στον κόμβο της πράξης με κωδικό MIS 339815. Ο κόμβος περιέχει επιπλέον παράρτημα του τεύχους «Χαρτογραφώντας την ουτοπία» με αποσπάσματα κειμένων αναφοράς σχετικά με την ουτοπία, εξήντα φύλλα εργασίας, πίνακα σύνδεσης των κειμένων του εκπαιδευτικού φακέλου με τη σχολική ύλη, το διαδραστικό εκπαιδευτικό παιχνίδι «Τί τύπος ταξιδιώτη είσαι;» και επτά ταινίες μικρού μήκους με επισκέψεις και δρώμενα μαθητών στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας.

- «Πόλη και πολιτιστική ταυτότητα. Σχεδιασμός και παραγω-

γή παιδαγωγικών εργαλείων για την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς των οχτώ περιφερειών σύγκλισης» (Πράξη με κωδικό MIS 339820).

Η πράξη περιλαμβάνει τον σχεδιασμό και παραγωγή εκπαιδευτικού φακέλου με τίτλο «Εννέα τόποι αφηγούνται» σε 5.100 αντίτυπα.

Ο εκπαιδευτικός φάκελος περιέχει:

Α. Εννέα έντυπα:

1. Ηράκλειο – Από τον μύθο στην ιστορία
2. Διδυμότειχο – Συνάντηση πολιτισμών
3. Χίος – Το νησί με τις χίλιες ευωδιές
4. Κέρκυρα – Οι μυθικοί κήποι του Ιονίου
5. Ιωάννινα – Η πόλη πλάι στη λίμνη
6. Πάτρα – Η πόλη λιμάνι
7. Ναύπλιο – Η πόλη με τα κάστρα
8. Βόλος – Από την Αργώ στο σήμερα
9. Ζάκρος – Από τους αγρούς στα ανάκτορα

Β. Χάρτες των εννέα τόπων με επισημασμένα σημαντικά σημεία ή κτίσματα.

Γ. Χρονολόγια με τα σημαντικότερα γεγονότα που σχετίζονται με κάθε τόπο από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.

Δ. Ψηφιακό δίσκο με διαδραστικές εφαρμογές, παιχνίδια, προτάσεις για εκπαιδευτικές δραστηριότητες και περιπάτους, καθώς και φύλλα εργασίας για τον κάθε τόπο ξεχωριστά, αλλά και άλλα «οριζόντια» που αφορούν στο σύνολο της επικράτειας.

Η διαδραστική εφαρμογή διαθέτει επιπλέον έντυπα βασισμένα σε επιλεγμένες θεματικές των εννέα εκπαιδευτικών εντύπων. Μέσω της διαδραστικής περιήγησης ο χρήστης μπορεί να πληροφορηθεί με ευχάριστο τρόπο για την ιστορία και πολιτιστική κληρονομιά των εννέα επιλεγμένων τόπων. Το κάθε διαδραστικό έντυπο χωρίζεται σε έξι βασικές ενότητες (ταυτότητα, ιστορία, όψεις της πόλης, περίπατοι, χάρτης-χρονολόγιο, φωτοθήκη).

Η εφαρμογή συμπληρώνεται από την ενότητα «Παίζω και μαθαίνω», όπου ο χρήστης έχει τη δυνατότητα να παίξει κρεμάλα (10 κουίζ για κάθε πόλη), βασισμένος στις πληροφορίες και γνώσεις που έχει αποκτήσει κατά την «ανάγνωση» του διαδραστικού εκπαιδευτικού εντύπου. Παράλληλα, στην ίδια ενότητα καλείται, σε άλλο κουίζ, να ταυτίσει γρίφους των πόλεων με μια φωτογραφία.

Ο σχεδιασμός και η παραγωγή τού ως άνω υλικού έδωσε επιπλέον τη δυνατότητα εργασίας και εξειδίκευσης σε σαράντα πέντε νέους επιστήμονες και καλλιτέχνες –αρχαιολόγους, αρχαιολόγους-μουσειολόγους, αρχιτέκτονες, εκπαιδευτικούς, ζωγράφους, γραφίστες και λογιστές-, οι οποίοι εργάστηκαν αποκλειστικά για τα έξι έργα υπό την καθοδήγηση του μόνιμου προσωπικού της Διεύθυνσης Μουσείων, στο διάστημα 2012-2015. Η αγάπη τους για το αντικείμενο και η «φρέσκια» ματιά τους αποτυπώνεται στο εκπαιδευτικό υλικό όλων των πράξεων.

Το μήνυμα της θάλασσας

Το Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας, αφιερωμένο στη μελέτη και προστασία της ελληνικής φύσης, ασχολείται με τα κείμενα θέματα που αφορούν το αποτύπωμα που αφήνει ο άνθρωπος στο φυσικό περιβάλλον.

Για το έτος 2015 το Μουσείο επέλεξε το θέμα της θαλάσσιας ρύπανσης από πλαστικά αντικείμενα, θέμα που απασχολεί έντονα την παγκόσμια κοινότητα, ως μια από τις σημαντικότερες περιβαλλοντικές απειλές του 21ου αιώνα. Τα πλαστικά είναι ανθεκτικά υλικά και η διάσπασή τους είναι εξαιρετικά αργή. Ορισμένα αντέχουν στο θαλάσσιο περιβάλλον για δεκαετίες, εκατοντάδες

ή ακόμη και χιλιάδες χρόνια.

Το 2014 ομάδα ερευνητών υπολόγισε ότι περίπου 5,25 τρισεκατομμύρια κομμάτια πλαστικού, που ζυγίζουν 268.940 τόνους, επιπλέουν στις θάλασσες του κόσμου.

Η προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος έχει τεράστια σημασία, καθώς η επιβάρυνση έχει άμεση επίπτωση στα οικοσυστήματα, στους οργανισμούς αλλά και στη ζωή και την ευημερία του ανθρώπου. Η ανάγκη αντιμετώπισης του προβλήματος είναι άμεση. Για τον σκοπό αυτό το Μουσείο δημιούργησε το πρόγραμμα «Το μήνυμα της θάλασσας».

Στόχος του προγράμματος είναι η ευαισθητοποίηση του κοινού και των μαθητών μέσα από την ενημέρωση και την εκπαίδευση στο κρίσιμο αυτό ζήτημα.

Τα τρία τέταρτα της επιφάνειας του πλανήτη μας καλύπτονται με νερό. Υπολογίζεται ότι το 97,3% του νερού της υδρόσφαιρας κατανέμεται στους ωκεανούς και στις θάλασσες και το 2,7% στις ηπείρους. Οι υδάτινες μάζες συνδέονται και αλληλοεξαρτώνται, δεν χωρίζονται με φράγματα, είτε είναι στην ξηρά είτε στους ωκεανούς.

Ένα πλαστικό σκουπίδι, που ρίχνει κάποιος σε μια πηγή στην κορυφή ενός βουνού, μπορεί να ταξιδέψει σε μεγάλες αποστάσεις με το νερό των ποταμών και να καταλήξει στη θάλασσα. Βέβαια

η λύση δεν μπορεί να είναι η κατάργηση των πλαστικών. Στην εποχή μας, με τις νέες τεχνολογίες και δυνατότητες, τα πλαστικά μπαίνουν όλο και πιο πολύ στη ζωή μας.

Ο κύριος στόχος μας θα πρέπει να είναι: Κανένα πλαστικό να μην καταλήγει ανεξέλεγκτα στο φυσικό περιβάλλον. Όλοι μαζί, άτομα, ομάδες και κράτη οφείλουμε να αντιμετωπίσουμε το σύνθετο πρόβλημα της θαλάσσιας ρύπανσης από τα πλαστικά αντικείμενα.

Ιδιαίτερα στην Ελλάδα, με 17.000 χιλιόμετρα μήκος ακτών και χιλιάδες νησιά, με πλούσια βιοποικιλότητα και σπάνια είδη φυτών και ζώων, η προστασία από τη θαλάσσια ρύπανση είναι ζωτικής

σημασίας. Η χώρα μας είναι άρρηκτα δεμένη με τη θάλασσα από αρχαιότατων χρόνων.

«Οι ελληνικές θάλασσες είναι γεμάτες από μνήμες που συνδέονται με την παρουσία και τις δραστηριότητες του ανθρώπου επί χιλιάδες χρόνια. Οι δραστηριότητες αυτές ήταν έκφραση ζωής και επικοινωνίας. Η ελληνική θάλασσα, και ιδιαίτερα η θάλασσα του Αιγαίου, απετέλεσε τη μεγάλη αρτηρία: απέραντες ακτές, μικροί και μεγάλοι κόλποι, χερσόνησοι, βαθιές διεισδύσεις και άπειρα νησιά σχηματίζουν γέφυρες και σταθμούς στη διακίνηση της ζωής. Επί χιλιάδες χρόνια, άνθρωποι, ζώα, πλοία, ιδέες, τέχνες διεκινούντο μέσα και έξω από τον χώρο του Αιγαίου. Ταυτόχρονα η θάλασσα είχε τη δική της ζωή. Ένας πλούσιος βιολογικός κόσμος κυκλοφορούσε στην επιφάνεια, στις ακτές, στα βάθη, στα νησιά και στα αρχιπέλαγα της ... Το Μουσείο θα συμβάλει θετικά στην επισήμανση της ευθύνης μας για την διατήρηση του μοναδικού αυτού βιολογικού θησαυρού» (Άγγελος Γουλανδρής, 1994, από το βιβλίο του ΜΓΦΙ «Κοχύλια από τις ελληνικές θάλασσες» των Μ. Delamotte, Ε. Βαρδαλά- Θεοδώρου).

Το πρόγραμμα «Το μήνυμα της θάλασσας» περιλαμβάνει:

- Έκθεση (εικαστική και επιστημονική)
- Σειρά εκδηλώσεων, επιστημονικών και εκπαιδευτικών δράσεων

Η έκθεση

Η έκθεση εγκαινιάστηκε στις 9 Μαΐου 2015 και θα διαρκέσει μέχρι την άνοιξη του 2016. Το επιστημονικό σκέλος της έκθεσης έγινε σε συνεργασία με:

1. Το Ελληνικό Κέντρο Θαλάσσιων Ερευνών (ΕΛΚΕΘΕ) και το Ερευνητικό Πρόγραμμα PERSEUS (FP7), καθώς και με το Πανεπιστήμιο Πατρών. Περιλαμβάνει τα τελευταία αποτελέσματα των ερευνητών για τη θαλάσσια ρύπανση από τα πλαστικά αντικείμενα. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στην ελληνική θάλασσα.

2. Το Μεσογειακό Γραφείο Πληροφόρησης για το Περιβάλλον, τον Πολιτισμό και την Αειφόρο Ανάπτυξη (MIO-ECSDE) με την έκθεση για τα θαλάσσια απορρίμματα που στήθηκε στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος MARLISCO (MARine Litter in Europe Seas: Social Awareness and CO-Responsibility). Η έκθεση εστιάζει στα κύρια αίτια των θαλάσσιων απορριμμάτων, τις επιπτώσεις τους στη θαλάσσια ζωή, στα οικοσυστήματα και στον άνθρωπο και θέτει το βασικό ερώτημα: Μπορώ να είμαι μέρος της λύσης;

Η εικαστική έκθεση έγινε σε συνεργασία με δύο οργανώσεις των ΗΠΑ, την Plastic Pollution Coalition της Dianna Cohen και το Drifters Project της Pam Longobardi, με έργα που έχουν δημι-

ουργήσει από πλαστικά αντικείμενα.

1. Με βάση το Λος Άντζελες, η εικαστική καλλιτέχνις πολυμεσικών εφαρμογών, ζωγράφος και επιμελήτρια Dianna Cohen είναι γνωστή στο ευρύ κοινό για τα δισδιάστατα και τρισδιάστατα έργα της, τα οποία δημιουργεί από ανακυκλωμένες πλαστικές σακούλες, ράβοντάς τες μεταξύ τους. Το μέγεθος των έργων της κυμαίνεται από μικρά επιτοίχια διακοσμητικά μέχρι κατασκευές μεγέθους δωματίου. Η Dianna Cohen έχει παρουσιάσει το έργο της σε ατομικές και ομαδικές εκθέσεις, σε γκαλερί και μουσεία, στις ΗΠΑ, την Ευρώπη, την Αυστραλία, τη Νέα Ζηλανδία και την Αφρική. Είναι συνιδρύτρια και διευθύντρια δημιουργικού και ευαισθητοποίησης της ομάδας Plastic Pollution Coalition (PPC, www.plasticpollutioncoalition.org). Αγωνίζεται για την αντιμετώπιση του διογκούμενου προβλήματος της ρύπανσης από τα πλαστικά, προσπαθώντας να δημιουργήσει μια παγκόσμια συμμαχία ατόμων, οργανώσεων και επιχειρήσεων με στόχο να σταματήσει η ρύπανση από πλαστικά και να αντιμετωπιστούν οι τοξικές επιδράσεις τους στον άνθρωπο, τα ζώα, τον ωκεανό και το περιβάλλον.

2. Η τέχνη της Pam Longobardi συνδυάζει τη ζωγραφική, τη φωτογραφία, την κατασκευή εγκαταστάσεων και τη δημιουργία δημόσιων εικαστικών έργων. Μέσω αυτής αποτυπώνει και τονίζει τον ψυχικό δεσμό του ανθρώπου με τον φυσικό κόσμο. Τα έργα της έχουν εκτεθεί στις ΗΠΑ, την Ελλάδα, το Μονακό, τη Γερμανία, τη Φινλανδία, τη Σλοβακία, την Κίνα, την Ιαπωνία, την Ιταλία, την Ισπανία, το Βέλγιο και την Πολωνία. Ζει και εργάζεται στην Ατλάντα ως καθηγήτρια τέχνης στο Πολιτειακό Πανεπιστήμιο της Γεωργίας (Georgia State University). Σήμερα ταξιδεύει ανά τον κόσμο με το πρόγραμμά της «Το έργο των περιπλανώμενων (The Drifters Project» <http://driftersproject.net>), ακολουθώντας τα ρεύματα του ωκεανού. Στο πλαίσιο αυτού του προγράμματος συλλέγει πλαστικά απορρίμματα από τους ωκεανούς, τα καταγράφει και τελικά τα μετατρέπει σε κατασκευές και φωτογραφικό υλικό. Το έργο της αποτελεί μια οπτική αποτύπωση της παγκόσμιας καταναλωτικής μηχανής και των τεράστιων ποσοτήτων πλαστικών αντικειμένων που υπάρχουν στον πλανήτη αλλά και των επιπτώσεών τους ακόμη και στις πιο απομακρυσμένες περιοχές του κόσμου και στα πλάσματα που ζουν σε αυτόν. Το έργο της εστιάζει στη συσχέτιση της παγκοσμιοποίησης με τη διατήρηση του περιβάλλοντος. Το 2013 συμμετείχε στην αποστολή GYRE σε απομακρυσμένες παράκτιες περιοχές της Αλάσκας και δημιούργησε έργα ειδικά για την αποστολή αυτή: την έκθεση «Ο πλαστικός ωκεανός», η οποία παρουσιάστηκε στο Μουσείο Άνκορατζ τον Φεβρουάριο του 2014 και τώρα εκτίθεται στην Ατλάντα, στο Μουσείο David J. Sencer CDC. Η Pam Longobardi εμφανίστηκε σε ταινία του National Geographic αφιερωμένη

στην αποστολή GYRE, ενώ το πρόγραμμα «The Drifters Project» παρουσιάστηκε στο περιοδικό National Geographic.

Επιστημονική ημερίδα

Στις 6 Ιουνίου 2015 πραγματοποιήθηκε επιστημονική ημερίδα με θέμα «Η θαλάσσια ρύπανση από τα πλαστικά: Παρόν και μέλλον» με ομιλητές Έλληνες και ξένους επιστήμονες διεθνούς φήμης:

- Dr. Francois Galgani, Γάλλος βιολόγος ωκεανογράφος, ειδικός για τη ρύπανση των θαλασσών από μικροπλαστικά (IFREMER – Γαλλία).
- Δρ Ευάγγελος Παπαθανασίου, διευθυντής Ερευνών, Ινστιτούτο Ωκεανογραφίας ΕΛΚΕΘΕ, συντονιστής ερευνητικού προγράμματος PERSEUS (FP7).
- Καθηγητής Μιχαήλ Σκούλλος, Τμήμα Χημείας, Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Καθηγητής Γεώργιος Παπαθεοδώρου, Τμήμα Γεωλογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Επικ. καθηγήτρια Χρυσή Καραπαναγιώτη, Τμήμα Χημείας, Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Δρ Χριστίνα Ζέρη, κύρια ερευνήτρια, ΕΛΚΕΘΕ.

Εκπαιδευτικά προγράμματα

Τις Κυριακές του Μαΐου και Ιουνίου διοργανώθηκε σειρά από εκπαιδευτικά προγράμματα για παιδιά, τα οποία θα συνεχιστούν και το φθινόπωρο του 2015. Παράλληλα, θα υπάρξει και εκπαιδευτικό πρόγραμμα για σχολεία.

Το μήνυμα του Μουσείου είναι : «Ελάτε μαζί μας να στείλουμε παντού το μήνυμα της θάλασσας ... ούτε ένα πλαστικό στο νερό!».

Ζωγραφίζοντας την Ευρώπη: Μυθολογία, παράδοση, μουσεία

ΛΙΛΑ ΝΤΕΤΣΑΒΕΣ

Ο μαθητικός διαγωνισμός σχεδίου «Ζωγραφίζοντας την Ευρώπη», που διοργάνωσε η ΜΚΟ Η&Μ (Παγκόσμια Πολιτιστική Κληρονομιά και Μουσεία, Heritage & Museums) τον περασμένο Απρίλιο για τα σχολεία της Αττικής, ολοκληρώθηκε με την υλοποίηση του Α΄ βραβείου: ήταν ένα τετραήμερο πολιτιστικό

ταξίδι, προσφορά στον νικητή και σε έναν από τους γονείς του, στη Μασσαλία, με σκοπό την επίσκεψη του ΜuCEM (Μουσείο των Πολιτισμών της Ευρώπης και της Μεσογείου), που βραβεύτηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης ως το καλύτερο ευρωπαϊκό μουσείο για το 2015.

Ο διαγωνισμός «Ζωγραφίζοντας την Ευρώπη» έχει γίνει πλέον θεσμός και χαιρεί της συνεργασίας του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, του Οργανισμού «Πολιτισμού Αθλητισμού και Νεολαίας» του Δήμου Αθηναίων, του Γραφείου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στην Ελλάδα και του EMF (European Museum Forum, Council of Europe).

Στόχος του Η&Μ είναι να προσφέρει στον νικητή, μέσα από τον διαγωνισμό και το πολιτιστικό ταξίδι στο εξωτερικό, μια νότα αισιοδοξίας και αμφίδρομης γνώσης, ιδίως σε μέρες κρίσης για την πατρίδα μας. Παράλληλα, η επίσκεψη του μαθητή σ' ένα καινοτόμο ευρωπαϊκό μουσείο μπορεί να παίξει τον ρόλο και ενός σύγχρονου επαγγελματικού προσανατολισμού. Τέλος, πιστεύουμε ότι η πρωτοβουλία του Η&Μ ενδυναμώνει, μέσα σε ένα πνεύμα «πολιτιστικής διπλωματίας», τους διακρατικούς δεσμούς μεταξύ φορέων εκπαίδευσης, πολιτιστικής κληρονομιάς, τέχνης και μουσείων.

Φέτος, επισκέφθηκαν τη Μασσαλία, από 3-7 Σεπτεμβρίου, η πρόεδρος του Η&Μ Λίλα ντε Τσάβες, ο νικητής, μαθητής του Α΄ Λυκείου Πειραιά, Παναγιώτης Γάφος και η μητέρα του.

Η Μασσαλία, πολιτιστική πρωτεύουσα της Ευρώπης το 2013, αδελφοποιημένη με τον Πειραιά, είναι μια πόλη λιμάνι με εντυπωσιακή ανάπτυξη σε όλους τους τομείς – πολεοδομία, αρχιτεκτονική, πολιτισμός, κοινωνική δομή. Είναι μια πόλη «κόσμημα», γεμάτη ελληνικές μνήμες.

Η πρώτη εκδήλωση για την Ελληνική Επιτροπή του Η&Μ στη Μασσαλία ήταν μια επίσημη πρόσκληση στο Ελληνικό Προξενείο, όπου ο γεν. πρόξενος της Ελλάδος κ. Στέλιος Γαβριήλ, γνωστός για την πολιτιστική του δράση, υποδέχθηκε τον νικητή σ' ένα φιλικό περιβάλλον αντάξιο της ελληνικής φιλοξενίας. Παρόντες ήταν και οι πρόεδροι των ελληνικών οργανώσεων της Μασσαλίας: ο πρόεδρος της Ελληνικής Κοινότητας κ. Σταύρος Πεταλάς, ο πρόεδρος της «Ελληνικής Ένωσης» κ. Δημήτρης Ακαρτζού, η κ. Marie Christine Viviers, πρόεδρος της οργάνωσης «Ελλάς-Γαλλία», και ο υπεύθυνος της έκδοσης του περιοδικού «Ελληνική Διασπορά» κ. Γιάννης Σταυρινός.

Ιδιαίτερη εντύπωση προκάλεσε το ταλέντο του μαθητή-νικητή Παναγιώτη Γάφου, ο οποίος παρουσίασε μέσα από το ζωγραφικό και συμβολικό του έργο την εξέλιξη του ευρωπαϊκού πολιτισμού.

Στο Μουσείο ΜuCEM, που ήταν και ο κύριος στόχος του πολιτιστικού «ταξιδιού», η υποδοχή ήταν τιμητική τόσο για το H&M όσο και για τον νικητή του διαγωνισμού.

Στην Ελληνική Επιτροπή του H&M παρουσίασαν τη μουσειακή στρατηγική και τη φιλοσοφία του υπερσύγχρονου μουσείου. Είχαν καλέσει επίσης μέλη του συμβουλίου του Μουσείου, καθώς και εκπροσώπους της εκπαιδευτικής κοινότητας της Μασσαλίας, οι οποίοι προσέφεραν στον νικητή τη δυνατότητα να κάνει ειδικές σπουδές στην τέχνη και το design στη Γαλλία και ενδιαφέρθηκαν να παρακολουθήσουν την εξέλιξή του.

Ο επιμελητής του ΜuCEM κ. Edouard de Laubrie ξενάγησε την Ελληνική Επιτροπή στο εντυπωσιακό μουσείο (αρχιτέκτων Rudy Ricciotti, 2013), που τα περισσότερα εκθέματά του είναι «δάνεια» από συλλογές μουσείων των γειτονικών μεσογειακών κρατών. Αξίζει να σημειωθεί πως συμμετέχει και η Ελλάδα με εκθέματα από το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, το Μουσείο Μπενάκη, κ.ά.

Ο πρόεδρος των «Φίλων» του ΜuCEM στρατηγός René Faure επέδωσε «εύφημο μνεία» στον Παναγιώτη Γάφο και τον εξέλεξε μέλος των νέων Ευρωπαίων «Φίλων» του Μουσείου. Εξέφρασε επίσης την επιθυμία να υπάρξει συνεργασία του H&M και του ΜuCEM σε αντίστοιχους μαθητικούς διαγωνισμούς.

Την Ελληνική Επιτροπή συνόδευσαν από την Αθήνα, για να κινηματογραφήσουν την επίσκεψη του νικητή του διαγωνισμού, η σκηνοθέτις Μαρινέτα-ΜΑΚ Κρητικού (film, stage & multimedia director) και η φωτογράφος Χριστίνα Μουμούρη, οι οποίες κάλυψαν όλες τις πολιτιστικές εκδηλώσεις και επισκέψεις, όπως στο «Ιστορικό Μουσείο της Μασσαλίας», όπου εκτίθενται τμήματα των πλοίων των πρώτων Ελλήνων αποίκων από τη Φώκαια της Μ. Ασίας (6ος π.Χ. αι.).

Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης στην Άνδρο - Μουσειοσκευές

Οι μουσειοσκευές του Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης είναι εκπαιδευτικά κουτιά που ταξιδεύουν στα σχολεία του εσωτερικού με σκοπό να φέρουν πιο κοντά στους μαθητές τη σύγχρονη ελληνική τέχνη μέσα από σημαντικά έργα Ελλήνων καλλιτεχνών από τη συλλογή του Ιδρύματος Βασιλή & Ελίζας Γουλανδρή.

Περιέχουν έντυπες φωτογραφικές αναπαραγωγές, το ψηφιακό παιχνίδι «Τα μυστηριώδη γλυπτά» σε DVD και τη μονογραφία «Μιχάλης Τόμπρος», με επεξηγηματικά κείμενα και οδηγίες για ομαδικές ασκήσεις σε συνδυασμό με τη σχολική ύλη.

Εμπεριέχουν επίσης το προτεινόμενο εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Τα αγάλματα παίζουν παντομίμα!» ως μια εισαγωγή στη σύγχρονη ελληνική γλυπτική, πρόγραμμα το οποίο μπορεί να υλοποιηθεί στο πλαίσιο της σχολικής τάξης.

Οι μουσειοσκευές απευθύνονται σε μαθητές του Δημοτικού και προσαρμόζονται ειδικότερα ανάλογα με την τάξη.

Ο δανεισμός τους είναι δωρεάν. Η μεταφορά αποτελεί ευθύνη του εκπαιδευτικού και σε περίπτωση αποστολής τα έξοδα επιβαρύνουν τον εκπαιδευτικό φορέα. Για τον δανεισμό μουσειοσκευής και για πληροφορίες, επικοινωνήστε με το Μουσείο: info@moca-andros.gr, τηλ. 22820 22444.

Ιστολόγιο

Φωτογραφικού Αρχείου

ΕΛΙΑ-ΜΙΕΤ

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΜΑΤΘΙΛΔΗ ΠΥΡΛΗ

Το Φωτογραφικό Αρχείο του ΕΛΙΑ-ΜΙΕΤ εγκαινίασε το ιστολόγιό του τον Σεπτέμβριο του 2014. Μέσα στον χρόνο που πέρασε έχουν γίνει τριάντα αναρτήσεις με πλούσιο φωτογραφικό υλικό προερχόμενο από τη συλλογή του Αρχείου.

Το περιεχόμενο που αναρτάται στο ιστολόγιο κατατάσσεται σε 4 κατηγορίες, καθεμιά από τις οποίες ασχολείται με μια συγκεκριμένη θεματική:

- Η κεντρική σελίδα φιλοξενεί θέματα ιστορικά και συχνά επετειακού χαρακτήρα.
- Η σελίδα ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΑ ΚΑΙ ΤΑΥΤΙΣΕΙΣ ενημερώνει για τις ταυτίσεις νέου ή παλαιότερου υλικού του Αρχείου, όπως αυτές επικαιροποιούνται μετά από την έρευνα που γίνεται στο πλαίσιο της τεκμηρίωσης της συλλογής των πορτρέτων. Χάρη στα προσωπικά και οικογενειακά αρχεία που φυλάσσονται στο ΕΛΙΑ «χτίζεται» μια πινακοθήκη προσώπων του δημόσιου βίου της Ελλάδας κατά τον 19ο αιώνα.
- Η σελίδα ΚΤΙΡΙΑ ΚΑΙ ΔΡΟΜΟΙ αποτυπώνει την αλλαγή του αστικού τοπίου στον χρόνο.
- Στη σελίδα ΠΑΡΑΔΟΞΑ παρουσιάζονται τα –κατά τη γνώμη μας– παράδοξα και αναπάντεχα φωτογραφικά στιγμιότυπα που συναντάμε στις συλλογές του Φωτογραφικού Αρχείου.

Μέσα από όλες τις σελίδες γίνεται μια προσπάθεια έρευνας και εμπλουτισμού της ιστορίας της ελληνικής φωτογραφίας. Αποδελτιώνοντας τον τύπο του 19ου αιώνα συλλέγουμε και δημοσιεύουμε βιογραφικά στοιχεία Ελλήνων φωτογράφων.

Εκτός των παραπάνω, στόχοι του ιστολογίου είναι να ευχαριστήσουμε τους δωρητές του υλικού του Αρχείου, να κοινοποιήσουμε τα νέα αποκτήματα στους ερευνητές και να αναδείξουμε υλικό που δεν περιλαμβάνεται στο σύνηθες αιτούμενο υλικό για δημοσίευση και, κατά συνέπεια, παραμένει άγνωστο στο κοινό. Σε αυτή την κατηγορία υλικού εντάσσονται φωτογραφίες ερασιτεχνών που, αν και δεν συνιστούν επίσημα ιστορικά τεκμήρια, φωτίζουν ποικιλοτρόπως τον παρελθόντα χρόνο και συνιστούν

μαρτυρία για τα απλά και καθημερινά.

Τέλος, ευχή μας είναι οι σελίδες του ιστολογίου να εξελιχθούν σε ένα πεδίο ανταλλαγής γνώσεων με το ερευνητικό κοινό, του οποίου η συνεισφορά είναι ευπρόσδεκτη.

<http://fa-elia-miet.blogspot.gr>

Κύκλος διαλέξεων για τη συντήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς

ΖΩΗ ΓΚΙΝΝΗ

Το Ελληνικό Τμήμα του ICOM, τη χρονιά που πέρασε, πραγματοποίησε έναν κύκλο διαλέξεων στο πλαίσιο των δράσεων για την ανάδειξη του τομέα της συντήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Πραγματοποιήθηκαν συνολικά εννέα παρουσιάσεις για τις ποικίλες δράσεις μουσείων και οργανισμών στον ευρύτερο τομέα της συντήρησης.

Οι πρώτες δύο ομιλίες πραγματοποιήθηκαν στις 20 Νοεμβρίου 2014, με θέμα «Αποθήκευση των συλλογών των μουσείων: Προετοιμασία των αντικειμένων για φύλαξη, εξοπλισμός, προδιαγραφές και συνθήκες αποθήκευσης». Στην πρώτη αυτή συνάντηση οι κ.κ. Ευγενία Σταματοπούλου και Μαρία Φιλιππούση μετέφεραν την εμπειρία τους από το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο. Τα θέματα των δύο ομιλιών ήταν: «Αποθηκεύοντας συλλογές πολιτιστικής κληρονομιάς: Προδιαγραφές, σχεδιασμός και παραδείγματα από μουσεία και πολιτιστικούς φορείς της Ελλάδας και του εξωτερικού» και «Η εσωτερική μετακίνηση και η εκ νέου αποθήκευση της συλλογής φορητών εικόνων και ξυλόγλυπτων του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου: Σχεδιασμός και οργάνωση».

Στις 15 Ιανουαρίου 2015 ακολούθησε η ομιλία της κ. Αναστασίας Τούρτα, Διευθύντριας του Ευρωπαϊκού Κέντρου Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων, με θέμα «Προγράμματα συντήρησης του Ε.Κ.Β.Μ.Μ. στα Βαλκάνια και τη Μέση Ανατολή», και στις 19 Φεβρουαρίου 2015 εκείνη του κ. Μιχαήλ Δουλγερίδη, με θέμα «Οργάνωση των εργασιών συντήρησης στο πλαίσιο της μεταφοράς των συλλογών της Εθνικής Πινακοθήκης, ενόψει των εργασιών ανακαίνισης και επέκτασης του κτηρίου της».

Τέλος, στις 12 Μαρτίου 2015, η κ. Γεωργιάνα Μωραϊτου, προϊσταμένη του Τμήματος Συντήρησης, Φυσικών και Χημικών Ερευνών και Αρχαιομετρίας του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου, και οι συντηρητές του Μουσείου κ.κ. Παναγιώτης Λάζαρης, Δαυίδ-Δημήτριος Δέλιος, Παντελής Φελέρης και Ιωάννης

Παναγάκος μετέφεραν την εμπειρία τους, με μια σειρά παρουσιάσεων, με θέμα «Από μουσείο σε μουσείο. Η μεταφορά των αρχαιοτήτων στο πλαίσιο δανεισμών σε περιοδικές εκθέσεις».

Οι διαλέξεις πραγματοποιήθηκαν στο κτήριο του ICOM και η συμμετοχή του κοινού ήταν μεγάλη, επιτρέποντας την ανάπτυξη εποικοδομητικού διαλόγου και προβολής του πολυδιάστατου έργου της συντήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Το Ελληνικό Τμήμα του ICOM προγραμματίζει να δημοσιεύσει τις διαλέξεις σε ηλεκτρονική έκδοση που θα είναι διαθέσιμη από την ιστοσελίδα του.

Ξεναγήσεις σε μουσεία και εκθέσεις

ΒΟΥΛΑ ΚΑΛΛΙΩΔΗ

Στη γειτονιά του Ελληνικού Τμήματος του ICOM βρίσκονται, όπως είναι γνωστό, πολλά μουσεία που προβάλλουν την πολιτιστική κληρονομιά και τη σύγχρονη δημιουργία. Με σκοπό να γνωρίσουν τα μέλη του Ελληνικού Τμήματος τους πολιτιστικούς αυτούς οργανισμούς, σχεδιάστηκαν περίπατοι-ξεναγήσεις με τίτλο «Στη γειτονιά του ICOM».

Ο πρώτος περίπατος πραγματοποιήθηκε το Σάββατο, 28 Φεβρουαρίου 2015. Επισκεφθήκαμε το Μουσείο Άλεξ Μυλωνά (Αγίων Ασωμάτων 5), όπου ξεναγηθήκαμε και στην έκθεση «My mother's silence» από τον ίδιο τον καλλιτέχνη, τον κ. Χρήστο Χριστόπουλο.

Στη συνέχεια, την ίδια ημέρα επισκεφθήκαμε το Μουσείο Ισλαμικής Τέχνης – Μουσείο Μπενάκη (Αγ. Ασωμάτων 22 & Διπύλου) και ξεναγηθήκαμε στην έκθεση «Θεόδωρος Ράλλης. Με το βλέμμα στραμμένο στην Ανατολή» από την ιστορικό τέχνης κ. Μίρκα Παλιούρα, επιμελήτρια της έκθεσης.

Οι ξεναγήσεις στη γειτονιά του ICOM θα συνεχιστούν με επισκέψεις και στα άλλα μουσεία της περιοχής.

Οργανώσαμε επίσης ξενάγηση για τα μέλη μας στην πολύ ενδιαφέρουσα έκθεση «Imagining the Balkans. Ταυτότητες και μνήμη στον μακρύ 19ο αιώνα» (7 Μαρτίου 2015). Η έκθεση, προϊόν συνεργασίας δώδεκα μουσείων εθνικής ιστορίας της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, υπό την αιγίδα της UNESCO, παρουσιάστηκε στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο (Μέγαρο Παλαιάς Βουλής). Ξεναγός μας ήταν ο κ. Φίλιππος Μαζαράκης-Αιινιάν, επιστημονικός συντονιστής της έκθεσης και επιμελητής του EIM.

Τέλος, επισκεφθήκαμε το Μουσείο Ποντιακού Ελληνισμού (Νέα Σμύρνη) και ξεναγηθήκαμε από την κ. Λένα Καλπίδου, αρχαιολόγο, έφορο του Μουσείου (25 Απριλίου 2015). Το Μουσείο στεγάζει κειμήλια που εικονογραφούν την ιστορία του Πόντου, όπως εικόνες και λειτουργικά αντικείμενα, πατριαρχικά σιγίλια και άλλα επίσημα έγγραφα, σπάνιες εκδόσεις (βιβλία, περιοδικά, εφημερίδες), παραδοσιακά ενδύματα και κοσμήματα, είδη λουτρού και αστικής οικιακής, χάλκινα σκεύη, μουσικά όργανα, κ.ά.

Η βιβλιοθήκη του ICOM

ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΤΣΑΤΣΟΥ
ΜΑΡΙΑ ΔΗΜΟΥ
ΛΙΝΑ ΣΤΑΜΑΤΗ

Ίσως όχι τόσο γνωστή, αλλά διόλου ασήμαντη, είναι η βιβλιοθήκη του Ελληνικού Τμήματος του ICOM που λειτουργεί στον δεύτερο όροφο των γραφείων του στην οδό Αγ. Ασωμάτων 15. Η βιβλιοθήκη εμπλουτίζεται συνεχώς με νέο υλικό που προέρχεται από προσφορές επιστημονικών φορέων και μελών του ICOM και από αγορές. Απευθύνεται κυρίως στα μέλη του ICOM, αλλά κατόπιν συνεννόησης μπορούν να τη χρησιμοποιήσουν και άλλοι επιστήμονες και φοιτητές.

Η βιβλιοθήκη έχει οργανωθεί με βάση το δεκαδικό σύστημα ταξινόμησης Dewey και λειτουργεί ηλεκτρονικά σύμφωνα με το πρόγραμμα ABEKT του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης. Περιλαμβάνει κυρίως βιβλία και περιοδικές εκδόσεις μουσειολογικού ενδιαφέροντος. Επίσης, διαθέτει πρακτικά συνεδρίων/σεμιναρίων των διαφόρων Διεθνών Επιτροπών του ICOM. Όσον αφορά στον κλάδο της μουσειοπαιδαγωγικής, η βιβλιοθήκη διαθέτει πλούσιο υλικό (εκπαιδευτικούς φακέλους, εκδόσεις, φυλλάδια, αφίσες, κ.ά.) που αναφέρεται στις περισσότερες εκπαιδευτικές δράσεις που πραγματοποιήθηκαν στα ελληνικά μουσεία τα τελευταία τριάντα χρόνια. Πέραν του μουσειολογικού υλικού, η βιβλιοθήκη καλύπτει και άλλους τομείς, όπως της αρχαιολογίας, της λαογραφίας και των εικαστικών τεχνών, καθώς διαθέτει πλήθος καταλόγων εκθέσεων που έχουν παρουσιαστεί στη χώρα μας αλλά και στο εξωτερικό.

Ακριβώς, λοιπόν, επειδή προστίθεται συνεχώς νέο υλικό είναι αναγκαία η παρουσία τουλάχιστον ενός ατόμου, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η ομαλή λειτουργία της βιβλιοθήκης. Γι' αυτό τον λόγο, από τον Φεβρουάριο του 2015 έως και σήμερα, τρεις εθελόντριες, που συνδυάζουμε γνώσεις ιστορίας της τέχνης, μουσειολογίας και βιβλιοθηκονομίας, συνεισφέρουμε στην οργάνωση της βιβλιοθήκης. Ασχοληθήκαμε αρχικά με την ταξινόμηση μεγάλου όγκου νέου υλικού σύμφωνα με τις ενότητες που υπάρχουν στη βιβλιοθήκη, καθώς και με τη δημιουργία θεματικών φακέλων με έντυπα και ενημερωτικά φυλλάδια. Έπειτα, έγινε καταλογογράφηση του νέου υλικού, το οποίο στη συνέχεια θα καταγραφεί και ηλεκτρονικά.

Ως εθελοντική ομάδα εκφράζουμε τις ευχαριστίες μας στο Δ.Σ. και τη Γραμματεία του Ελληνικού Τμήματος του ICOM για τη συνεχή στήριξη στο έργο μας και για την ευκαιρία που μας δίνεται να έλθουμε σε επαφή με το μουσειακό δίκτυο της χώρας.

Φόρος τιμής στον Manus Brinkman

Με βαθύτατη λύπη πληροφορηθήκαμε ότι ο Herman Wilhelm Brinkman, πρώην Γενικός Γραμματέας του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM), ο Manus όπως τρυφερά τον αποκαλούσαν η οικογένειά του, οι φίλοι και οι συνάδελφοί του, απεβίωσε στις 4 Ιουλίου 2015 στην Ταϊλάνδη.

Γεννημένος στις 7 Ιανουαρίου του 1950 στην Ολλανδία, υπηρέτησε ως Γενικός Γραμματέας του ICOM από το 1998 ως το 2004 που συνταξιοδοτήθηκε. Επικεφαλής της Γραμματείας του ICOM, εργαζόμενος με τον τότε Πρόεδρο Jacques Perot, ήταν υπεύθυνος για τη διοίκηση του δικτύου των 19.000 μελών του ICOM σε όλο τον κόσμο, ενός δικτύου που έχει έκτοτε αυξηθεί και συνεχίζει να αυξάνεται. Διακρίθηκε, στη δεκαετία του 1980, ως επιστημονικός σύμβουλος του Παιδικού Μουσείου, του Tropenmuseum στην Ολλανδία. Εργάστηκε εκεί για δέκα περίπου χρόνια και έγινε διευθυντής του Μουσείου.

Στη συνέχεια ανέλαβε τη διεύθυνση της Ένωσης των Ολλανδικών Μουσείων πριν συνεργαστεί με το ICOM. Το έργο του αφορούσε κυρίως καινοτόμα προγράμματα για τις αναπτυσσόμενες χώρες, καθώς και τις φυλετικές μειονότητες και τις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

Χάρη στην ενασχόλησή του με τις ευρωπαϊκές και διεθνείς πολιτιστικές δραστηριότητες, εκλέχθηκε πρόεδρος του NEMO (Network of European Museum Organisations) για την τριετία 1995-1998.

Ως Γενικός Γραμματέας του ICOM αγωνίστηκε για την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης των πολιτιστικών αγαθών, καθώς ήταν όραμά του να εργαστεί για τον σεβασμό, την ισότιμη προβολή και την ανάδειξη όλων των πολιτισμών.

Μετά την πρόωγη συνταξιοδότησή του, για να βρίσκεται κοντά στη σύζυγό του στην Ταϊλάνδη, συνέχισε να εργάζεται ως εκδότης της ψηφιακής «Συλλογής των ασιατικών αριστουργημάτων».

Το ICOM μπορούσε να βασίζεται στην προσήλωσή του στο έργο που είχε αναλάβει και στις γνώσεις του, τόσο κατά τη διάρκεια της θητείας του όσο και όταν, μέχρι το 2014, ήταν μέλος του Working Group on Governance.

Θρηνούμε για την απώλεια ενός μοναδικού και εξαιρετικού

συναδέλφου από την παγκόσμια κοινότητα των μουσείων και εκφράζουμε τα ειλικρινή συλλυπητήριά μας στην Annelie, τη σύζυγό του, σε όλη την οικογένειά του και στους φίλους και συναδέλφους του. Συμπαραστεκόμαστε στην Annelie και μοιραζόμαστε μαζί της τα όσα πίστευε ο Manus σε όλη του τη ζωή: «Συνειδητοποίησε τι έχεις, κάνε τα πράγματα που θέλεις να κάνεις, φύλαξέ τα σαν τα μάτια σου και μη θεωρείς τίποτα δεδομένο».

Hans-Martin Hinz, Πρόεδρος του ICOM

Anne-Catherine Robert – Hauglustaine
Γενική Διευθύντρια του ICOM

Εργαζόμενοι στη Γενική Γραμματεία του ICOM

Νέες Εκδόσεις

Η προφορική ιστορία στα μουσεία και στην εκπαίδευση

Επιμέλεια: Ειρήνη Νάκου – Ανδρομάχη Γκαζή
Εκδόσεις: Νήσος – Τετράδια 25
ISBN: 978-960-589-008-7
Σελ.: 263

ΑΘΗΝΑ ΧΙΩΤΗ

Αφιεθρία για την παρούσα έκδοση στάθηκε το Διεθνές Συνέδριο Προφορικής Ιστορίας «Γεφυρώνοντας τις γενιές: Διεπιστημονικότητα και αφηγήσεις στον 21ο αιώνα. Προφορική ιστορία και άλλες βιο-ιστορίες» (Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Μάιος 2012). Όπως επισημαίνουν στην εισαγωγή του συλλογικού αυτού τόμου οι επιμελήτριες, Ανδρομάχη Γκαζή και Ειρήνη Νάκου, το εν λόγω συνέδριο ανέδειξε για πρώτη φορά συγκροτημένα το εύρος των ερευνητικών και εφαρμοσμένων προγραμμάτων και δράσεων προφορικής ιστορίας στη χώρα μας. Ακολούθως, η νεοσύστατη τότε Ένωση Προφορικής Ιστορίας (ΕΠΙ, <http://www.epi.uth.gr>) πήρε την πρωτοβουλία ανάθεσης του σχετικού τόμου στις επιμελήτριες, ορμώμενη από το ενδιαφέρον που αναδείχθηκε κατά τις εργασίες του συνεδρίου για την αξιοποίηση της προφορικής ιστορίας στα μουσεία και στην εκπαίδευση.

Στην εισαγωγή της παρούσας έκδοσης, η Ανδρομάχη Γκαζή και η Ειρήνη Νάκου κάνουν μια σύντομη αναδρομή στην αξιοποίηση της προφορικής ιστορίας αρχικά στο πλαίσιο της ιστορικής έρευνας και τεκμηρίωσης αρχαιακού υλικού σε σύνδεση με το κίνημα της κοινωνικής ιστορίας από τη δεκαετία του 1960 και, εν συνεχεία, στο πλαίσιο της μουσειακής διαδικασίας και της εκπαίδευσης. Ως προς το τελευταίο, επισημαίνεται ότι τα μουσεία, λόγω της φύσης και του εύρους δραστηριοτήτων τους, παρουσιάζουν μεγαλύτερη δυνατότητα καινοτομίας στον τομέα αυτό σε σχέση με τους κατεξοχήν εκπαιδευτικούς θεσμούς.

Παράλληλα, τίθεται ένα σημαντικό ζήτημα ορολογίας που απορρέει από την εφαρμογή της προφορικής ιστορίας, κυρίως στα μουσεία, καθώς ο όρος «προφορική ιστορία» χρησιμοποιείται ενίοτε καταχρηστικά ή μη

ορθά για διαδικασίες που δεν συνιστούν απαραίτητα μια ολοκληρωμένη προσέγγιση του επιστημονικού αντικείμενου.

Ο τόμος διακρίνεται σε δύο μέρη: «Α΄ Μέρος. Προφορική ιστορία και μουσεία», «Β΄ Μέρος. Προφορική ιστορία και εκπαίδευση».

Το κείμενο του Αντώνη Λιάκου «Γιατί η προφορική ιστορία;» λειτουργεί επίσης εισαγωγικά, αφού αναφέρεται στο θεωρητικό, ιστορικό, κοινωνικό και πολιτικό υπόβαθρο της εμφάνισης και άνθησης της προφορικής ιστορίας. Ειδικότερα, ο Α. Λιάκος αναφέρεται στην επιφυλακτικότητα με την οποία αντιμετωπίστηκε η προφορική ιστορία από τους Έλληνες ιστοριογράφους και στη συνακόλουθη απώλεια στην ιστορία. Επιπλέον, συνδέει την προφορική ιστορία με τη στροφή στην ιστορική μνήμη, η οποία συντελέστηκε στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα και ανέδειξε τις έννοιες της μαρτυρίας και της εμπειρίας. Οι αναζητήσεις αυτές έθεσαν στο επίκεντρο της ιστορικής γνώσης την προφορική ιστορία με διαστάσεις ευρύτερες της επιστημονικής μεθόδου.

Περνώντας στο «Α΄ Μέρος. Προφορική ιστορία και μουσεία», η Ανδρομάχη Γκαζή αναφέρεται στις συνθήκες και τις μουσειακές τάσεις που συνετέλεσαν στην εισαγωγή και καθιέρωση της προφορικής ιστορίας στις μουσειακές εκθέσεις. Επισημαίνεται ότι η ουσιαστική συμβολή της προφορικής ιστορίας έγκειται στη νοηματοδότηση των αντικειμένων και των γεγονότων και στη σύνδεσή της με την ανθρώπινη εμπειρία. Στη συνέχεια, μέσα από παραδείγματα στον διεθνή και τον ελληνικό χώρο, η Α. Γκαζή παρουσιάζει την προφορική ιστορία ως μουσειακή πρακτική πλέον, ως ερμηνευτικό μέσο αλλά και ως έκθεμα, και εκθέτει τις παραμέτρους που πρέπει να διέπουν τη χρήση της.

Η Τέτη Χατζηνικολάου συνδέει την προφορική ιστορία με την άυλη πολιτιστική κληρονομιά αλλά και με την ανάμιξη των πολιτών στο μουσειακό έργο. Τα άυλα πολιτιστικά αγαθά, στα οποία συγκαταλέγονται οι προφορικές πηγές, περιγράφονται και προστατεύονται από ειδικό νομικό πλαίσιο και στη χώρα μας. Η Τ. Χατζηνικολάου αναφέρει το παράδειγμα τριών ελληνικών

μουσείων σύγχρονης ιστορίας (Μουσείο Μικρασιατικού Ελληνισμού «Φιλιά Χαϊδεμένου», Δημοτικό Μουσείο Καλαβρυτινού Ολοκαυτώματος, Μουσείο Δημοκρατίας στον Άη Στράτη), στα οποία οι προφορικές μαρτυρίες και τα βιώματα που κουβαλούν πλαισίωσαν, κατόπιν συνειδητής επιλογής, τα ιστορικά τεκμήρια και συνέβαλαν στη διαμόρφωση «χώρων μνήμης» και άμβλυνσης κοινωνικών και πολιτικών αντιθέσεων.

Ο Sam Smith πραγματεύεται την εμπειρία του Μουσείου του Croydon, του μεγαλύτερου πληθυσμιακά δήμου του Λονδίνου, από την προσπάθειά του για μια ισορροπημένη παρουσίαση του ποικιλόμορφου πληθυσμού του μέσα από τη συλλογή προφορικών ιστοριών για την κοινωνική και πολιτισμική ιστορία του εν λόγω δήμου. Ειδικότερα, ο S. Smith καταδεικνύει πώς το Μουσείο, αξιοποιώντας στατιστικές αναλύσεις για το προφίλ των επισκεπτών και τη δημογραφική σύνθεση του Croydon, διαπίστωσε κατά περίπτωση την υπερ-εκπροσώπηση ή υπο-εκπροσώπηση προφορικών ιστοριών. Στη συνέχεια, παρουσιάζει τους τρόπους με τους οποίους το Μουσείο επιχείρησε να αποκαταστήσει την ισορροπία αυτή προς όφελος μειονοτικών ομάδων.

Η Ρίκη Βαν Μπούσχοτεν παρουσιάζει τη μεθοδολογία και τη μέχρι τώρα πορεία του ερευνητικού προγράμματος «Σχεδιάζοντας το Μουσείο Πόλης του Βόλου» (2012-2015)¹, στόχος του οποίου είναι η ιστορική και ανθρωπολογική μελέτη του αστικού φαινομένου στην Ελλάδα με επίκεντρο την πόλη του Βόλου, η συγκέντρωση και κατανομή του υλικού σε βάσεις δεδομένων και ο σχεδιασμός του Μουσείου. Οι προφορικές ιστορίες συνιστούν τη βασική καινοτομία του σχεδιαζόμενου μουσείου, υπό το πρίσμα της «ανθρωποκεντρικότητας» των εκθεμάτων του και της διαμόρφωσης νέων προσλήψεων για την

ιστορία της πόλης. Πολύτιμος αρωγός στο έργο αυτό είναι οι ψηφιακές τεχνολογίες από το αρχικό στάδιο της τεκμηρίωσης μέχρι την αναπαράσταση της ιστορίας της πόλης, εντός και εκτός του μουσειακού κελύφους.

Η Amy Bartow-Mella και η Magdalena Mieri μεταφέρουν την εμπειρία του Εθνικού Μουσείου Αμερικανικής Ιστορίας του Smithsonian Institution από την αναζήτηση, αρχειοθέτηση και δημοσιοποίηση προφορικών ιστοριών, στο πλαίσιο των δράσεων «Δράση προφορικής ιστορίας Bracero» και το «Δικό μας αμερικανικό ταξίδι». Οι συγγραφείς τονίζουν τη συμβολή των προφορικών ιστοριών στην πολυφωνία απόψεων στα μουσεία και τις δυνατότητες που αυτές προσφέρουν στους επισκέπτες αφενός για να προσεγγίσουν ιστορικά γεγονότα από μια πιο ανθρώπινη ματιά και αφετέρου για να συνδράμουν και οι ίδιοι στον εμπλουτισμό του υλικού αυτού. Η καταγραφή των προφορικών ιστοριών και η προβολή τους σε παγκόσμια κλίμακα είναι εφικτή χάρη στις συνεχώς βελτιούμενες τεχνολογίες, γεγονός που εγείρει συζητήσεις για ζητήματα πρόσβασης.

Ο Γιάννης Στογιαννίδης εξηγεί πώς, στην περίπτωση του Βιομηχανικού Μουσείου Φωταερίου (ΒΜΦ), η συλλογή προφορικών ιστοριών αναπλήρωσε τις απώλειες σε τεκμήρια από το χαμένο αρχείο του πρώην Εργοστασίου Φωταερίου της Αθήνας και, συνακόλουθα, απετέλεσε τη βάση για ένα ελκυστικό μουσειακό αφήγημα. Οι προφορικές ιστορίες φώτισαν την καθημερινότητα των εργαζομένων και των κατοίκων της περιοχής «Γκαζοχώρι» και ανέδειξαν θεματικές και πληροφορίες πέραν της καθαυτής λειτουργίας του εργοστασίου.

Η Louise Zarmati αντλεί από το Εθνικό Μουσείο της Αυστραλίας την περίπτωση κατά την οποία η χρήση προφορικών ιστοριών ως βασική πηγή πληροφοριών για ένα «ευαίσθητο» ιστορικό γεγονός προκάλεσε δριμεία κριτική κατά του Μουσείου και αντιπαραθέσεις σε πολιτικό και επιστημονικό επίπεδο. Παρ' όλα αυτά, το Μουσείο δεν εγκατέλειψε τις προφορικές ιστορίες ως μέσο τεκμηρίωσης, αλλά τις ενίσχυσε με απτές πηγές πληροφοριών. Επιπλέον, μετέτρεψε την όλη εμπειρία σε θετικό μαθησιακό αποτέλεσμα σχεδιάζοντας μια διαδρα-

1 Το ερευνητικό πρόγραμμα «Σχεδιάζοντας το Μουσείο Πόλης του Βόλου: Ιστορική έρευνα και ανάπτυξη καινοτόμων διαδραστικών περιβαλλόντων για τη διάχυση της επιστημονικής γνώσης – DEMUCIV» (2012-2015) εκπονείται στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας από τρεις συνεργαζόμενες ερευνητικές ομάδες (Ομάδα Τμήματος Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Π.Θ., Ομάδα Τμήματος Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Π.Θ., και Ομάδα της Σχολής Αρχιτεκτόνων του Α.Π.Θ.), σε συνεργασία με το Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης (ΔΗ.ΚΙ.) του Δήμου Βόλου.

Νέες Εκδόσεις

στική έρευνα on-line.

Η Εσθήρ Σολομών προσεγγίζει το θέμα της μουσειακής αξιοποίησης των προφορικών ιστοριών μέσα από τις αφηγήσεις των μαρτύρων που επέζησαν του Ολοκαυτώματος. Δεδομένου ότι τα μουσεία που πραγματεύονται το συγκεκριμένο ιστορικό γεγονός διαφοροποιούνται ως προς τη στοχοθεσία και την επίτευξή της, η Σολομών εστιάζει στο Ιστορικό Μουσείο Ολοκαυτώματος του Γιαντ Βασέμ. Εκεί, με αφορμή τη νέα έκθεση, οι εκ νέου βιντεοσκοπημένες μαρτυρίες των επιζώντων συνδέουν την προσωποποιημένη αφήγηση με την ιστορία, επιτρέπουν στους αφηγητές να πενήθουν δημόσια για την τραυματική εμπειρία τους και να κάνουν τους ακροατές κοινωνούς στην αποκάλυψή της.

Το «Α΄ Μέρος. Προφορική ιστορία και μουσεία» κλείνει ο Makito Yurita, ο οποίος υποστηρίζει ότι η προφορική ιστορία μπορεί να προσφέρει την εκπαιδευτική ευκαιρία στους μαθητές να αναζητήσουν την ιστορική γνώση με τη μέθοδο των ιστορικών. Η συγκριτική μελέτη στο Μουσείο της Χιροσίμα, αφιερωμένο στην ειρήνη, και στην εθνική αίθουσα μνήμης των θυμάτων της ατομικής βόμβας, η οποία παρέχει διαδραστική εφαρμογή ατομικών μαρτυριών, κατέδειξε ότι στη δεύτερη περίπτωση οι επισκέπτες λειτούργησαν ως κριτικά σκεπτόμενα υποκείμενα χάρη στη μεγάλη ερμηνευτική ελευθερία που προσφέρουν οι προφορικές ιστορίες.

Περνώντας στο «Β΄ Μέρος. Προφορική ιστορία και εκπαίδευση», η Ειρήνη Νάκου διατυπώνει βασικούς προβληματισμούς για την αξιοποίηση της προφορικής ιστορίας στο πλαίσιο τόσο της τυπικής όσο και της μουσειακής εκπαίδευσης. Παρόλο που τα μουσεία συνιστούν προσφορότερο έδαφος για την εφαρμογή της προφορικής ιστορίας, και στις δύο περιπτώσεις η γνώση προσλαμβάνεται με ενεργητικές διαδικασίες από σκεπτόμενα υποκείμενα. Παράλληλα, διαμορφώνεται το έδαφος για την κατάρτιση στερεοτύπων που εξακολουθούν να συντηρούνται από πολλές κοινωνίες και παραδοσιακές προσεγγίσεις της τυπικής εκπαίδευσης.

Ο Γρηγόρης Αμπατζόγλου αναφέρεται στην αφήγηση της προφορικής ιστορίας για θεραπευτικούς λόγους

και, συγκεκριμένα, για τη διαδικασία της ψυχοθεραπείας με παιδιά στη θέση του αφηγητή. Στην περίπτωση αυτή, μέσα σε ένα πλαίσιο εμπιστευτικότητας που δημιουργεί ο θεραπευτής, παράγεται από τον ασθενή μια ιδιόμορφη αυτοβιογραφία με στόχο να απαλυνθεί η ψυχική οδύνη.

Οι Arthur Chapman και Christopher Edwards παρουσιάζουν τρεις περιπτώσεις σχολικής προφορικής ιστορίας στην Αγγλία, όπου οι μαθητές είχαν την ευκαιρία να γνωρίσουν με ενεργητικό τρόπο πώς δομείται η ιστορική γνώση. Οι συγγραφείς καταδεικνύουν ότι η αξιοποίηση της προφορικής ιστορίας μπορεί να αποτελέσει μια κοινωνικά μετασχηματίζουσα διαδικασία με πολλά οφέλη. Παράλληλα, επισημαίνουν τους κινδύνους που ελλοχεύουν όταν τα προγράμματα αυτά περιορίζονται στη συλλογική μνήμη και απομακρύνονται από την κριτική ιστορική έρευνα.

Ο Allan McCully, με τη συνεργασία των Darren Scott, Donal O'Hagan και Sean Pettis, περιγράφει ένα μοντέλο χρήσης της προφορικής ιστορίας σε μεταβατικές διαδικασίες κοινωνικής συμφιλίωσης. Η πρακτική εφαρμογή του αφορά στο ταραχώδες παρελθόν της Β. Ιρλανδίας και εστιάζει στους νέους ανθρώπους με στόχο την εξοικείωσή τους με τα γεγονότα αυτά και την καλλιέργεια ενσυναισθητικής κατανόησης.

Οι Yonghee Suh, Brandon Butler και Sonia Yaco πραγματεύονται την εκπαιδευτική αξιοποίηση της προφορικής ιστορίας με στόχο την κατάρτιση μελλοντικών εκπαιδευτικών, στο πλαίσιο ενός προγράμματος με θέμα τον φυλετικό διαχωρισμό. Το αποτέλεσμα ήταν μια μαθησιακή εμπειρία που επέτρεψε στους φοιτητές να δομήσουν νέα γνώση και προβληματισμό, αλλά οι περισσότεροι συμμετέχοντες απέτυχαν να διασυνδέσουν τις ατομικές ιστορίες με άλλες ιστορικές μαρτυρίες.

Ο Κωνσταντίνος Μπέλης προσεγγίζει τις προφορικές ιστορίες ως διδακτική μέθοδο της τοπικής ιστορίας, στο πλαίσιο ερευνητικής εργασίας (project) με τη συμμετοχή μαθητών Λυκείου. Οι μαθητές ακολούθησαν μια ερευνητική διαδικασία συλλογής αρχαιακού και προφορικού υλικού που τους «έβγαλε» από τη σχολική τάξη

και κατέληξαν στη δική τους τεκμηριωμένη ιστορική ερμηνεία, μετά από διασταύρωση των μαρτυριών με την επίσημη εκδοχή των γεγονότων.

Οι Gülçin Dilek και Dursun Dilek ανιχνεύουν τις ακαδημαϊκές τάσεις ως προς την αξιοποίηση της προφορικής ιστορίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση της Τουρκίας. Η προφορική ιστορία δεν έχει την ίδια βαρύτητα σε όλες τις σχολικές τάξεις, ανάλογα με το πόσο μακρινό είναι το ιστορικό παρελθόν στο οποίο αναφέρονται. Ωστόσο, η ένταξή της στο μάθημα της ιστορίας ενθαρρύνει τους μαθητές να αγαπήσουν το μάθημα και να αναπτύξουν ερευνητικές δεξιότητες.

Την παρούσα έκδοση κλείνει η Μαρία Βλαχάκη με την αναφορά της σε τρία ερευνητικά προγράμματα, τα οποία αξιοποίησαν τις προφορικές ιστορίες με θέμα τη μετανάστευση για τον σχεδιασμό και την ανατροφοδότηση μουσειακών εκθέσεων. Η πορεία αυτή ενθάρρυνε τη διαπολιτισμική επικοινωνία και οδήγησε στην ανακάλυψη του «άλλου» αλλά και στη γνώση του «εαυτού».

Εγχειρίδιο φύλαξης Μουσείων και Αρχαιολογικών Χώρων

Συγγραφέας: Σωτήρης Ι. Τσενές
Εκδόσεις: ICOM Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων – Ελληνικό Τμήμα
ISBN: 978-960-99312-3-6
Σελ.: 119

ΑΘΗΝΑ ΧΙΩΤΗ

Το «Εγχειρίδιο φύλαξης Μουσείων και Αρχαιολογικών Χώρων», προϊόν συνεργασίας του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού με το Ελληνικό Τμήμα του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM), στοχεύει στην επιμόρφωση του φυλακτικού προσωπικού των αρχαιολογικών χώρων και των μουσείων και αναπτύσσει θέματα τα οποία αναφέρονται στο σύνολο των αρμοδιοτήτων του.

Οι κίνδυνοι που απειλούν την πολιτιστική μας κληρο-

νομιά, φυσικοί και ανθρωπογενείς, και ειδικότερα η μεταλλασσόμενη μορφή των εγκληματικών ενεργειών καθιστούν απαραίτητη την ηθική και πνευματική θωράκιση του ανθρώπινου δυναμικού που εργάζεται για την ασφάλειά της.

Ως προς τη δομή του εγχειριδίου, ο συγγραφέας Σωτήρης Ι. Τσενές υιοθετεί τον συνδυασμό θεωρίας-πράξης, θέλοντας να το καταστήσει ένα βοήθημα με χρηστική αξία. Οι οδηγίες-κατευθύνσεις που παρέχονται αποσκοπούν αφενός στην πρόληψη και αφετέρου στην αντιμετώπιση των κρίσεων.

Εκτενής αναφορά γίνεται στο προφίλ (τυπικά προσόντα, ενδεδειγμένη συμπεριφορά και εμφάνιση), στον ρόλο και στις αρμοδιότητες του προσωπικού φύλαξης. Συγκεκριμένα, περιγράφονται τα καθήκοντά του και ο

τρόπος εκτέλεσής τους σε συνθήκες κανονικότητας ή έκτακτων περιστάσεων. Στο πλαίσιο αυτό, εξηγούνται οι όροι και ο εξοπλισμός που σχετίζονται με την ασφάλεια του χώρου, αρχαιολογικού και μουσειακού.

Όσον αφορά στη διατάραξη της λειτουργίας των εν λόγω χώρων, οι πιθανοί κίνδυνοι διακρίνονται: (α) στις ανθρωπογενείς απειλές, και (β) στις φυσικές καταστρο-

Νέες Εκδόσεις

φές και στα τεχνολογικά ατυχήματα.

Ειδικά για τις ανθρωπογενείς απειλές, αναφέρονται ενδεικτικές περιπτώσεις κλιμακούμενης επικινδυνότητας και παρέχονται οδηγίες για την πρόληψη και την αντιμετώπισή τους, καθώς και για την ελαχιστοποίηση των λαθών. Αξίζει να σημειωθεί ότι παρατίθενται υποδείγματα εντύπων για την καταγραφή περιστατικών, καθώς και οδηγίες τήρησης σημειωματαρίου.

Σε καθεμιά από τις παραπάνω περιπτώσεις, στόχος είναι η ταχεία εξομάλυνση της κρίσης με ασφαλή τρόπο για τους ανθρώπους (επισκέπτες, εργαζομένους) και για το πολιτιστικό απόθεμα. Για τον λόγο αυτό, επισημαίνεται ότι ιδιαίτερα σημαντική κρίνεται η συνολική αποτίμηση της διαχείρισης τέτοιων περιστατικών και η συστηματοποίηση της γνώσης και της εμπειρίας.

Πολιτισμός και προοπτική Η σημασία της στρατηγικής σε τέσσερις τομείς του πολιτισμού

Σ. Αντωνιάδου - Ε. Μαυραγάνη - Ι. Πούλιος (επιμ.)
Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2015

ΑΝΔΡΟΜΑΧΗ ΓΚΑΖΗ

Στο βιβλίο με τον τίτλο «Πολιτισμός και προοπτική» δημοσιεύονται τα πρακτικά της ομώνυμης ημερίδας που διοργανώθηκε από τον Σύλλογο Υποτρόφων του Ιδρύματος Α.Γ. Λεβέντη (Ελλάδας) και έγινε στο Σπίτι της Κύπρου τον Φεβρουάριο του 2013. Στόχος του βιβλίου είναι να ανοίξει ένα πεδίο συζήτησης για την επαναξιολόγηση του ελληνικού πολιτιστικού κεφαλαίου και για τους τρόπους προσέγγισης του πολιτισμού τόσο μέσω της άσκησης της δημόσιας πολιτικής όσο και μέσω της ιδιωτικής πρωτοβουλίας.

Αναλυτικότερα, οι τέσσερις μεγάλες θεματικές ενότητες του βιβλίου πραγματεύονται τα εξής θέματα:

- Εταιρική κοινωνική ευθύνη και σύγχρονος πολιτισμός
- Πολιτιστική διπλωματία, κράτος και ιδιώτες στη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς
- Πολιτισμός και τουρισμός

Κάθε ενότητα έχει τρία κεφάλαια, εκ των οποίων το πρώτο θέτει το θεωρητικό πλαίσιο της εκάστοτε θεματικής ενότητας, το δεύτερο συζητά ένα παράδειγμα βέλτιστης πρακτικής και το τρίτο σχολιάζει τις απόψεις των δύο προηγούμενων.

Στην πρώτη ενότητα, με θέμα την εταιρική κοινωνική ευθύνη και τον σύγχρονο πολιτισμό, η Ασπασία Λούβη, τ. διευθύντρια του Πολιτιστικού Ιδρύματος του Ομίλου Πειραιώς, προσδιορίζει την έννοια της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, τις ανάγκες στήριξης του πολιτισμού από τον ιδιωτικό τομέα, αλλά και τις προτεραιότητες που επιβάλλει στην κοινωνία η παρούσα οικονομική κρίση.

Ο Βασίλης Χαλκιάς, διευθύνων σύμβουλος των Αττικών Διαδρομών, παρουσιάζει τις δράσεις που πραγματοποιεί η Αττική Οδός στο πλαίσιο της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης.

Τέλος, η Νικολέττα Μέντη, υπεύθυνη επικοινωνίας του Μουσείου Μπενάκη, εξετάζει εάν η σημερινή πολιτιστική πολιτική ενθαρρύνει (ή όχι) τον επιχειρηματικό κόσμο να κατανοήσει τους πολλούς και σοβαρούς λόγους για τους οποίους η τέχνη και ο πολιτισμός θα έπρεπε να αποτελούν μέρος των επιχειρηματικών στρατηγικών και προγραμμάτων που σχετίζονται με την κοινωνική υπευθυνότητα.

Στη δεύτερη θεματική ενότητα ο Δημήτρης Τζανάκης, εμπειρογνώμων του Υπουργείου Εξωτερικών, περιγράφει και σχολιάζει το πλαίσιο εντός του οποίου ασκείται η πολιτιστική διπλωματία και η εξωτερική πολιτιστική πολιτική της χώρας μας, ενώ ο Σοφρώνης Παραδεισόπουλος, διευθυντής του Ελληνικού Ιδρύματος Πολιτισμού στην Οδησό, παρουσιάζει το έργο του Ιδρύματος ως ένα καλό παράδειγμα προς αυτή την κατεύθυνση.

Ακολουθώντας τη σύγχρονη θεώρηση της πολιτιστικής διπλωματίας, που δίνει έμφαση στη λεγόμενη «ήπια ισχύ» (“soft power”), η Άρτεμις Ζεννέτου, διευθύντρια του Fulbright Foundation στην Ελλάδα, αναλύει τα πολλαπλά οφέλη της εκπαίδευσης και του πολιτισμού ως πολλαπλασιαστών της ήπιας ισχύος μέσω της καλλιέργειας πνευματικών δεσμών μεταξύ των χωρών.

Στην τρίτη θεματική ενότητα η Αλεξάνδρα Μπούνια, αντιπρύτανης του Πανεπιστημίου Αιγαίου, σκιαγραφεί τις γενικές αρχές που αφορούν τα οικονομικά του πολιτισμού και προτείνει νέες στρατηγικές ανάπτυξης για τον πολιτισμό.

Ο Σταύρος Μπένος, ιδρυτής και πρόεδρος του Σωματείου ΔΙΑΖΩΜΑ (Κίνηση πολιτών για τη διάσωση των αρχαίων θεάτρων), παρουσιάζει το πολυσχιδές και αποτελεσματικό έργο που κάνει το ΔΙΑΖΩΜΑ με στόχο την ολοκληρωμένη προστασία και την ανάδειξη των αρχαίων θεάτρων της χώρας σε συνεργασία με την Αρχαιολογική Υπηρεσία.

Ο Γιώργος Βαβουρανάκης, επ. καθηγητής προϊστορικής αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, αναλύει τη σημασία των τοπικών κοινοτήτων και των ιδιωτικών, αλλά μη κερδοσκοπικών, φορέων ως συνδετικών κρίκων μεταξύ του «κοινού» και της διαδικασίας διαχείρισης των αρχαιοτήτων. Προτείνει την αντικατάσταση της κρατικής ιδιοκτησίας των αρχαιοτήτων από εθνική κοινοκτημοσύνη, με το κράτος σε ρόλο εγγυητή της αυθεντικότητας, της αειφορίας και του εν γένει αναπαλλοτρίωτου χαρακτήρα των αρχαιοτήτων.

Στην τέταρτη θεματική ενότητα η Ελένη Μαυραγάνη, λέκτορας στο Διεθνές Πανεπιστήμιο, σχολιάζει τη διαχείριση των ελληνικών μουσείων σε σχέση με την τουριστική ανάπτυξη στο πλαίσιο του πολιτιστικού τουρισμού, ενώ ο Γιάννης Πούλιος, σύμβουλος πολιτιστικής πολιτικής, χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα το Νέο Μουσείο της Ακρόπολης, εισάγει στον χώρο των μουσείων ένα επιχειρηματικό μοντέλο που προέρχεται από τον κλάδο της ψυχαγωγίας και του τουρισμού – το μοντέλο σχεδιασμού «εμπειριών».

Η Σμαράγδα Τουλούπα, ξεναγός, σχολιάζει την κρατική πολιτική για την αξιοποίηση του πολιτισμού μέσω του τουρισμού. Τέλος, η Μαίρη Αδαμοπούλου, δημοσιογράφος, συνοψίζει τα συμπεράσματα του βιβλίου μέσα από τη δική της δημοσιογραφική και συνάμα αρχαιολογική σκοπιά.

Χρήσιμες πληροφορίες για τα μέλη

Παρακαλούμε όσους έχουν πρόσβαση σε ηλεκτρονικό ταχυδρομείο να μας αποστείλουν την ηλεκτρονική τους διεύθυνση, ώστε να ενημερώνονται εγκαίρως για τις εκδηλώσεις του Ελληνικού Τμήματος του ICOM.

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Ελληνικού Τμήματος του ICOM παρακαλεί τα μέλη του να δηλώσουν συμμετοχή στις Διεθνείς Επιτροπές ανάλογα με την ειδικότητα και τα ενδιαφέροντά τους, γεγονός που θα συμβάλει στην καλύτερη λειτουργία του Ελληνικού Τμήματος αλλά και του ICOM γενικότερα.

Η ετήσια συνδρομή θα πρέπει να καταβάλλεται το αργότερο μέχρι τις 15 Μαρτίου.

ICOM • ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ

Αγ. Ασωμάτων 15, 105 53 Αθήνα
[T] 210 3239 414 • [F] 210 3239 414

e-mail: icom@otenet.gr

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Αγγελική Κόκκου

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΓΡΑΦΕΙΩΝ: Τα Γραφεία του Ελληνικού Τμήματος του ICOM είναι ανοιχτά για το κοινό κάθε Τετάρτη απόγευμα, 17:00 - 21:00, και κάθε Πέμπτη πρωί, 11:00 - 14:00. Ωστόσο, για επείγουσες και ειδικές περιπτώσεις, μπορεί να καθοριστεί κάποια άλλη συνάντηση μετά από συνεννόηση.

Τα μέλη του ICOM που κατοικούν στον Νομό Αττικής παρακαλούνται θερμά, για διευκόλυνση της Γραμματείας, να καταβάλλουν τη συνδρομή τους στα Γραφεία του ICOM, Αγ. Ασωμάτων 15 στο Θησείο.

Τα μέλη που κατοικούν εκτός Νομού Αττικής μπορούν να καταβάλλουν τη συνδρομή τους μέσω ταχυδρομικής επιταγής με τα στοιχεία:

ICOM – Ελληνικό Τμήμα • Αγ. Ασωμάτων 15, 105 53 Αθήνα